

The Project Gutenberg eBook of Jaana Rönty, by Eino Leino

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Jaana Rönty

Author: Eino Leino

Release date: December 13, 2004 [EBook #14337]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JAANA RÖNTY ***

Produced by Tapio Riikonen

JAANA RÖNTY

Kirj.

Eino Leino

1907.

1.

Tuolla kaukana Suomen sydänmailla, missä mustat vedet seisovat liikkumattomina hallaisissa rämeissä, oli Jaana Rönnyn koti.

Se sijaitsi yksinäisen metsä-maantien varrella, kahden pikkukaupungin välissä, joita kymmenpeninkulmainen autio ja kolkko korpitaival erotti toisistaan. Majatalot olivat harvassa, tie aina joko vetelä tahi kuoppuralla. Kyliä ei ollut muita kuin yksi ainoa, kolmen peninkulman päässä pohjoisemmasta kaupungista.

Matkamiehet, varsinkin rahdinvetäjät, poikkisivat Rönnyin mökkiin mielellään. Mökin emäntä, jota Holli-Reetaksi sanottiin, kiehautti kupin kuumaa kahvia tuossa tuokiossa; isännällä taas, synkällä ja rokon-arpisella Iikka Rönnyllä, oli aina toisen tuvan piironkikaapissa tilkka sitä kermaa, jota ei kissa juo.

Mökki itse oli ylempänä törmällä. Siinä oli kaksi tupaa ja kamaripöksä porstuan perässä. Sauna sijaitsi kivenheiton päässä edellisestä pienen metsäjärven rannalla, jota Kuikkalammeksi sanottiin.

Maanviljelys ei mökissä menestynyt. Halla pani kaikki puhtaaksi, Kuikkalampi huokui kylmää kautta kesäkauden ja upottava suo sen pohjoispäässä lähetti ilmaan loppumattomat parvet suuria, hallavasulkaisia surman lintuja, jotka kosteilla siivillään tukahduttivat kaikki, mikä maassa oli kaunista elämää ja kukkimista.

Saunassa asui Jaana, isännän äidin, ikälopun Miina Rönnyin kera, jota ylipäänsä vain mumoksi nimitettiin. Samoin kuin Iikka Rönty itse oli tämä kotoisin vielä synkemmästä sydänmaasta, kaukaa tuon pohjoisen kaupungin takaa, pietismin ja petäjäleivän iankaikkisista korpikylistä, missä kuolema oli ainoa kunnanlääkäri ja jumalan sana ainoa särvin ahdistetuille sydämille.

Mummo oli ankara kasvattaja.

Oikeastaan olisi Jaanan hänen mielestään pitänyt kuolla. Se olisi ollut paras takaus hänen taivaalliselle perinnölleen.

Mutta Jaana jäi kuin jäikin elämään. Eikä kulunut aikaakaan, kun hento kukkanen jo osoitti, että sen syvät juuret olivat tässä eikä tuonen tuonpuolisessa maailmassa.

Epäilemättä teki mummon piiska parastaan. Hän löi mielellään ja hartaasti ikäänkuin olisi muokannut Herran viinämäkeä. Jaana huusi niin paljon kuin jaksoi ja sätkytteli sääriään innostuksella, joka ei voinut olla jumalasta, vaan isästä perkeleestä.

Muuten ei mummo suinkaan ollut pelkkä mörökölli. Hänellä oli myös lempeät hetkensä, jolloin hän kertoi monta kaunista ja pöyristyttävää tarinaa kyöpeleistä, kirkkomaasta, menninkäisistä sekä yleensä luonnon hyvistä ja pahoista haltioista. Enimmäkseen kuitenkin pahoista, sillä ne olivat sekä elävämmät että mahtavimmat.

Jaana kuunteli silmät selällään.

Mummon tarinat olivat kaikki tosia. Ne olivat sattuneet, jollei aina juuri hänelle itselleen, niin kaikissa tapauksissa jollekin hyvin läheiselle sukulaiselle tai tuttavalle.

Yksi niistä piirtyi Jaanan poveen tulikirjaimilla. Vielä täyskasvaneenakaan hän ei voinut muistella sitä sielussaan syvästi kauhistumatta.

Se oli tapahtunut mummolle itselleen hänen nuorena ollessaan.

Hän oli hiihtänyt kahden korpitalon väliä hämärtyvässä talvi-yössä. Silloin hän oli kuullut aivan selvään, miten kova hanki taittui hänen takanaan. Oli ollut aivan kuin olisi kaahlannut siellä mies suurissa saappaissaan. Hän katsoo jällelleen; ei näy ketään. Hän hiihtää eteenpäin, niin ala taas kuuluu sama ääni ja ähkiminen. Silloin ei mummo ollut enää muuta odottanut, vaan lukenut isämeitänensä, jonka onneksi oli ulkoa muistanut, ja lähtenyt hiihtämään, minkä kypälät kannattivat. Likomärkänä ja henkihieverissä hän oli päässyt lähimpään taloon.

—Mikä mies se oli? uskaltaa Jaana puoliääneen kysyä.

—Kukas muu kuin se vanha, vastaa mummo. Perkele se oli, hän, joka käy ympäri niinkuin kiljuva jalopeura.

—Mitä se tahtoi mummosta?

—Mitä lie tahtonut.

Eikä Jaana tohdi tutkia enempää.

Mutta mummo myhähtää hetken perästä ikäänkuin jatkaen äskeitä ajatusjuoksuaan:

—Minä olin siihen aikaan rippikoulu-ijässä, letti niin pitkä, että pohkeita pieksi. Semmoisille se kuuluu kovin perso olevan.

Jaana laskee vuosia sormillaan. Suurella pelolla hän ajattelee sitä aikaa, jolloin hän itse joutuisi rippikoulu-ikään ja jolloin hänen oma palmikkonsa alkaisi pitkin pohkeita häilähdellä.

Päivä pilkistää joskus saunan peräseinän kämmenenkokoisesta ikkunasta. Kun siitä ulos kurkistaa, näkee palasen synkkää, seisovaa metsälampea ja sen takana taipaleen epätoivoista, räähkämäntyistä rämettä.

Tämä näköala painui syvälle Jaanan sydämeen, painui murenemattomaksi muistoksi hänen elämänsä ensimmäisistä vuosista ja lapsuutensa karsta-kiiluvasta kodista.

Kuudentoista vanhana pääsi Jaana Herran pöytään.

Hän oli silloin jo täyskasvanut tyttö, rinnat ripeät, silmät suuret ja räiskyvät kuin revontuli. Palmikko alkoi todellakin jo yli lanteiden läikkyä. Hän suuresti häpesi sitä.

Rippikoulussa hän tapasi läheisen majatalon pojan, Heikki-nimisen, jonka hän tosin tunsi ennaltaan, vaikka he tähän saakka eivät olleet monta sanaa keskenään vaihtaneet. He olivat paljon yksissä. Toiset toverit rupesivat jo nimittämään heitä sulhoksi ja morsiameksi.

Itse he eivät puhuneet koskaan rakkaudesta mitään.

Yöt nukkui Jaana aitassa yksinään. Päivän istui hän kangaspuiden ääressä porstuan peräkammarissa. Hän kutoi niin, että käsivarsia kivisti. Kauas kuului tielle hilpeä helske, koska Jaana polkusia polki ja sukkula hänen jänteissä käsissään suikahteli.

Heikki kävi joskus häntä aitassa katsomassa.

Niin tuli syksy ja talvi. Eivätkä he vielääkään olleet puhuneet rakkaudesta mitään.

Eräänä iltana kuuli Jaana aisakellon mäikävän maantiellä. Kamarin ovi tempaistiin auki ja kynnykselle ilmestyi kauppias Simo Luikarinen Lentuan kylästä, saman maantien varrelta, suuressa susinahkaturkissaan.

—Hoi! Onko täällä ketä?

Hän oli erehtynyt ovesta ja yritti jo kääntyä takaisin. Mutta sitten huomasi hän Jaanan kangaspuiden takaa. Hän saapasti sisälle ja ojensi kätensä tuttavallisesti.

—Päivää, vaikka iltapa tuo taitaa ollakin. Siinä se on tyttö, joka yhä vaan kasvaa ja komistuu.

Hän tuli yhä lähemmäksi. Hän palaili kauppamatkoiltaan etelästä ja tuoksui vahvasti kaupunkiviinoille ja konjakille.

Jaana pakeni kangaspuiden taa.

—Ka, ka, kun pelkää. En minä purematta niele.

Syntyi todellinen kilpajuoksu heidän välillään.

Lopuksi sai kauppias kuitenkin kiinni hänet ja sulki suuren turkkinsa sisään, samalla kuin hänen toinen kätensä pyrki tunnustelemaan, mitä Jaanalla röijyn alla oli.

Silloin puri Jaana häntä sormeen.

Iikka Rönty oli heti aisakellon äänen kuultuaan rientänyt kartanolle korkeata vierasta vastaan. Riisuttuaan hevosen hän nyt parhaiksi ilmestyi kamarin ovelle katsomaan, mikä meteli siellä oli.

Kauppias näytti hänelle purtua peukaloon.

—Susi sinulla taitaakin olla tyttärenä eikä ihminen.

Iikka Rönty suuttui harvoin, mutta kun hän suuttui, hän oli hirmuinen vihassaan. Sanaa sanomatta tarttui hän Jaanan pitkään palmikkoon, vei hänet talliin, veti kuin juhdan perässään, otti piiskan seinältä ja peittosi hänet pahanpäiväiseksi.

Sinä yönä lähti Jaana karkuun. Hän juoksi koko matkan siihen majataloon saakka, missä Heikki asui. Milloinkaan hän ei sanonut enää kodin ovea avaavansa.

Pidettiin yhteinen neuvottelu.

Heikki sanoi, että palvelijattaret kaupunkipaikoissa ansaitsivat hyviä palkkoja. Jaanalla oli eräs hyvä ystävä Helsingissä, joka oli joskus kirjoittanut hänelle. Mutta hän ei tiennyt sen osotetta.

Heikki sanoi, että Helsingissä olivat palkat parhaat. Jaanan teki itsensäkin kovin mieli sinne. Heikki lupasi kyyditä hänet omalla hevosellaan lähimpään kaupunkiin etelässä, josta rautatie alkoi. Jaanalla oli itsellään sen verran rahaa, että se riitti piletiksi.

Rakkaudesta ei mainittu sanaakaan.

Mutta ennen kuin he kaupungin rautatie-asemalla toisensa hyvästelivät, oli heidän välillään jo sovittu siitä, että Jaana palajaisi takaisin kahden vuoden perästä, jolloin Heikillä olisi talon ohjat käsissään. Silloin heidän myöskin sopisi häitä viettää.

Heikki lupasi lähettää Jaanan muuttokirjan.

3.

Jaana saapui Helsinkiin aamulla ani varhain. Päiväkauden käveli hän pitkin outoja katuja ja toreja. Illalla rupesi häntä väsyttämään.

Evästä hänellä oli nyytissä, joten hänen ei nälkä tullut. Mutta hän ei tiennyt, mistä hän saisi yösijan itselleen.

Hän kuuli ihmisten ympärillään puhuvan outoa kieltä, jota hän ei ymmärtänyt. Jokainen suomen sana täytti hänen mielensä suurella ja lämpimällä ilolla. Mutta jos hän jonkun suomeapuhuvan puoleen kääntyi, tämä vain murahti ja meni menojaan.

Jaana päätteli, että ihmiset mahtoivat olla hyvin ylpeitä täällä.

Kaksi työmiestä seisoi Alpertin ja Eerikinkadun kulmassa. Jaana kuuli, että he puhuivat suomea, ja lähestyi heitä.

—Iltaa, hän sanoi.

—Iltaa, iltaa. Mitäs tyttö asioi?

—Taitaa olla sulhanen kadoksissa?

—Tepä tuota ette näytä ylpeitä, sanoi Jaana. Neuvokaa, hyvät ihmiset, mistä minä saisin yösijan. Enhän minä osaa niihin keskievareihin mennä.

—Taidat olla maalta?

—Mistäs minä. Tämän päivää täällä kävellyt olen. Auttakaa nyt ihmistä hädässä, sillä minä jään muuten hangelle. Ja olisi minulla rahaakin sen verran, että voisin yhden yön maksaa.

Miehet katsoivat toisiinsa. Nähtävästi heitä liikutti Jaanan hätä.

—Otatko sinä vai otanko minä? virkkoi toinen heistä.

—Perhe on minullakin, mutta taitaa pienempi olla. Mennään sitten meille, tyttö.

He erosivat. Mies vei hänet kotiinsa, joka oli jossakin hautuumaan puolella. Hänellä oli vaimo ja neljä lasta. Ne asuivat kaikki pienessä, ahtaassa kamarissa pihan perällä.

—Maalta tullut tyttö, joka on yösijan tarpeessa, selitti mies eukolleen. Sanoo maksavansa puolestaan.

Vaimo katsoi epäilevästi Jaanaan, mutta teki hänelle kuitenkin tilan lattialle. Aamulla, kun he heräsivät, otti Jaana rahakukkaron taskustaan ja kysyi, mitä yösiija maksoi. Vaimo viivytteli vastaustaan.

—Anna, minkä annat. Tokkopa sinulla lie liikoja rahoja, tyttö rukka.

Mutta kun Jaana aukasi kukkaronsa ja sieltä putosi viidenmarkkan paperiraha ja kuului hopeitakin helisevän, muutti eukko kokonaan puheenpartensa.

—Rikashan sinä oletkin, tyttö. Lainaa toki minulle vähän, kun on niin suuri köyhyys meillä, mies työtön ja lapsilauma huutamassa. Mitäs me yösiijasta! Ei sinun siitä tarvitse mitään maksaa.

—Paljonko te tahtoisitte? kysyi tyttö.

—Paras, kun kaikki annat. Pudotat vielä pörssisi; etpä näy olevan tottunut rahoja pitelemään. Taikka ne sinulta joku varastaa. Et sinä usko, tyttö kulta, kuinka paljon pahantekijöitä on täällä kaupungissa.

Jaana antoi kukkaronsa.

Sen päivän hän käveli taas pitkin katuja ja palasi illalla takaisin majapaikkaansa nälkäisenä ja väsyneenä.

—Jospa minä saisin jonkun markan, hän sanoi eukolle. Ostaisin ruokaa itselleni.

—Saat sinä toki ruokaa meiltäkin, selitti eukko. Ei sinun sitä varten tarvitse ruveta vähiä rahojasi menettämään.

Jaana tyytyi siihen, mutta häntä kadutti jo, että oli ollenkaan luopunut kukkarostaan. Mies tuli yöllä kotiin humalassa ja piti kovaa mekastusta. Aamulla syötyään Jaana rupesi jo kiivaammin vaatimaan takaisin rahojaan.

Silloin kävi eukko äkäiseksi.

—Ole vaiti! hän sanoi. Vähänkö sinä luulet ruoan ja yösijan täällä kaupungissa maksavan? Taikka jos et ole tyytyväinen meillä olemaan, niin kursi keinoihisi!

Jaana uhkasi ilmoittaa asian poliisille.

—Ilmoitapahan jos tahansa. Kyllä poliisi aina tuollaisen kutjun korjaa. Tokkopa sinulla on kirjojakaan?

Jaana käveli taas päiväkauden. Mutta maailma alkoi näyttää jo hyvin mustalta hänen mielestään. Yksi ystävä hänellä täällä oli, muuan Lentuan kylän tyttö, mutta hän ei tiennyt, missä se asui. Ainoa toivo oli, että tuo sattumalta vastaan tulisi.

Illalla hän palasi takaisin majapaikkaansa.

Eteisen takana oli toinen kamari, jossa asui eräs nuori hyvännäköinen leski pienen lapsensa kera. Jaana oli häneen eilen aamulla tutustunut. Hän oli katsonut niin ystävällisesti ja osaa ottavasti Jaanaan, että tämän teki mieli mennä nyt hänelle vaivaansa vaikeroimaan.

Leski ottikin hänet vastaan kuin vanhan tuttavän. Sanoi heti arvanneensa, että Jaana oli maalta ja että hän nähtävästi oli tullut tänne rahan-ansiolle.

Jaana kertoi hänelle, miten hänen kukkaronsa oli käynyt.

—Voi, voi, lapsi parka, surkutteli leski. Et sinä niiltä ikinä penniäkään takaisin saa. Minullekin ovat velassa. Kylläpä satuitkin parhaan mustalaisjoukon luokse.

Sovitettiin sitten, että Jaana nukkuisi heillä tämän yön. Huomenna lupasi leski itse lähteä hänen kanssaan tuota tuttavaa Lentuan tyttöä tiedustelemaan.

Jaana jutteli koko lyhyen elämäkertansa hänelle. Leski pudisteli päätään, päivitteli ja arveli, että Jaana oli tehnyt aivan oikein karatessaan kotoa.

—Kyllä se sittenkin taisi olla hullusti, valitteli Jaana. Mihin minä poloinen joudun täällä? Tokko mahtavat huolia tämmöisestä palvelukseensakaan?

Hänen itseluottamuksensa oli kokonaan mennyt. Leski rupesi häntä lohduttamaan.

Ei Jaanan vielä olisi tarvis epätoivoon langeta, hän sanoi. Kyllä noin sievä ja sorea tyttö aina tuli toimeen maailmassa. Mutta hullusti Jaana hänen mielestään tekisi, jos hän piiaksi rupeisi. Ainahan niitä silläkin alalla paikkoja olisi, mutta ne tuottivat niin vähän. Kenties hän voisi päästä tarjoilijattareksi ja muuksi. Niillä olivat ansiot aivan toisellaiset.

—Minä olen niin nuori ja oppimaton, suri Jaana.

—Ei se mitään. Sellaisista ne herrat juuri pitävätkin.

Mutta Jaana tahtoi vaan piiaksi. Eikä leskikään itsepäinen ollut. Hän katseli Jaanaa nähtävästi yhä kasvavalla mieltymyksellä.

—Tokko sinulla on edes sulhastakaan? hän kysyi.

Jaana ei tiennyt oikein, mitä vastata. Heikki hänellä tosin oli, mutta ei hänen päähänsä vielä ollut pälkähtänyt, että tämä nyt todellakin olisi hänen sulhasensa.

—Mitäs minulla semmoisia, hän sanoi.

—Kukaties kuitenkin, hymyili leski.

—Niin no, yksi, myönsi Jaana punastuen.

—Yksi kerrallaan, nauroi leski.

Lesken huone oli kerrassaan taivas Jaanan mielestä. Siellä oli kaikki siistiä ja puhdasta, piirongin päällä peili ja pikkukaluja, vieläpä oikea särmi sängyn edessä. Jaana nukkui sängynkannella, joka asetettiin kahden tuolin väliin.

4.

Jaana nukkui nuoruuden sikeätä unta. Aamulla herätti leski hänet ja selitti, että hän jo oli hankkinut paikan hänelle. Jaana tuli hyvin iloiseksi.

Leski oli käynyt torilla. Siellä hän sanoi tavanneensa erään tuttavan rouvan, joka juuri tarvitsi Jaanan tapaista tyttöä. Palkasta voisivat he sitten tarkemmin sopia.

—Onko se oikein herrasväkeä? kysyi Jaana.

—Tietysti, nauroi leski.

—Tokko tuo tyytynee minuun?

—Se riippuu sinusta itsestäsi.

Rouva tuli puolenpäivän tienoissa. Hän oli suuri, roteva ja romoluinen ihminen, ääni karhea, kasvat lihavat ja pöhöttyneet. Jaana tunsu heti häntä kohtaan suurta vastenmielisyyttä.

—Tässkö se on se tyttö? kysyi rouva osoittaen Jaanaa.

—Tässä, vastasi leski. Se vielä vähän ujostelee.

Rouva katsoi tutkivasti Jaanaan.

—Mennään, sanoi hän sitten.

He kulkivat eräitä katuja ja pistäytyivät porttikäytävästä sisälle. Nousivat ylös portaita ja tulivat keittiöön.

—Oletko sinä syönyt? kysyi rouva, nyt jo paljon leppeämmin.

—En minä vielä tänä päivänä, vastasi Jaana.

Rouva pani ruokaa hänen eteensä pöydälle, toi lasin ja kaasi siihen olutta. Täyttipä itsekin lasin ja kilautti Jaanan kanssa.

—Kippis sitten. Näytä nyt, että olet oikein kiltti ja tottelevainen tyttö.

Jaana maistoi, mutta hän ei voinut juoda olutta. Rouva tyhjensi lasinsa pohjaan, tyhjensi toisenkin lasin ja haukotteli.

—Minä menen vähän nukkumaan, hän sitten sanoi. En ole koko yönä silmäni ummistanut.

Taisinpa sattua kovaan taloon, ajatteli Jaana. Jos ei täällä rouvat saa nukkua, niin mitä sitten palkollinen.

Jaana oli syönyt. Hän nousi ja kiitti.

—Mitä minä tässä rupean työkseni ottamaan? hän kysyi. Kyllä rouvan täytyy neuvoa minua, minä olen niin kovin tuhma ja taitamaton.

—Levähdä nyt tämä päivä, sanoi rouva. Hän meni menojaan.

Jaana jäi yksin keittiöön. Hän istui halko-arkun kannelle ja odotti. Kaikkialla vallitsi syvä hiljaisuus.

Hänestä tuntui hyvin merkkilliseltä, että hän nyt todellakin oli saanut paikan pääkaupungissa. Mitähän isä ja äiti siitä sanoisivat? Entä Heikki sitten, joka oli ollut niin kiltti hänelle? Tottahan tämä toki lienee ilmoittanut kotiin, että hän oli lähtenyt? Muistaisiko Heikki muuttokirjan toimittaa?

Hän päätti heti kirjoittaa Heikille, kun olisi hiukan koteutunut tässä talossa.

Kotiin hän ei ikävöinyt. Hänen oli hyvä olla tässä niinkuin hän oli. Mutta tapaukset olivat tuosta hirveästä illasta saakka, jolloin hän oli paennut kotoaan, seuranneet toisiaan niin nopeasti, että hän oli

kuin puusta pudonnut ja vähän säikähtänyt. Omatuntokin osoitti vilkkaita elonmerkkejä. Oliko hän tehnyt oikein jättäessään vanhempansa? Mitä mahtoi nyt hyvä jumala taivaassa arvella hänestä?

Hän oli tosin matkallakin säännöllisesti lukenut aamu- ja iltarukouksensa. Nyt olivat kuitenkin hänen ulkonaiset olosuhteensa siksi omituiset, että hän katsoi kaipaavansa tavallista enempi sanan rieskan vahvistavaa vaikutusta.

Hänellä oli uusi testamentti nytyissään. Hän avasi sen ja istui ikkunan luo hiljaa lukemaan.

Heti tuntui hänestä turvallisemmalta. Tutut raamatunlauseet vaikuttivat häneen ikäänkuin tervehdys kotoisilta tantereilta. Keskeltä outoja oloja sekä vierasta, pyörryttävää kaupunkia hän tunsu jälleen palaavansa siihen maaperään, joka oli hänen, ja siihen ajatusmaailmaan, joka mummon saunassa oli muodostunut hänen henkisen minuutensa ensimmäiseksi, syvimmäksi pohjakerrokseksi.

Samalla liitelivät ja laatelivat hänen ajatuksensa. Nyt hän ei muistanut Heikkiä enää, ei isää, äitiä eikä kauppias Luikarista. Myöskin veljet, joista kaksi oli kotona, haihtuivat hänen mielestään. Kaikki sulsi kotoiseksi, riuduttavaksi mielialaksi, mistä vain mummon tyynet, kupariset, mutta ikäänkuin kirkastuneet kasvot ilmi elävinä pilkistivät.

Jaana ei lukenut enää. Hän itki. Hän päätti kirjoittaa nyt myös mummolle ja kiittää häntä kaikista selkäsanoistaan. Isää hän myös päätti kiittää, mutta ei siitä, että tämä oli lyönyt häntä kauppias Luikarisen tähden. Kuitenkaan ei Jaana enää tahtonut kantaa mitään vihaa hänelle.

Äitiäkin oli hänen kiitettävä. Ja sitäpaitsi veljiään. Ne olivat aina olleet hyvät hänelle.

Niin päätti hän kiittää koko maailmaa. Kukaan ei ollut paha hänelle. Kaikki ne olivat hänen parastaan tarkoittaneet.

Ensimmäiseksi hänen kuitenkin oli kiitettävä jumalaa.

Jaana rukoili pitkään ja palavasti.

5.

Hän sai olla kauan yksinään keittiössä. Vasta iltapäivällä ilmestyi rouva sinne, tukka pörrössä ja silmät sikkaralla.

—Mitä sinä tahdot? hän kysyi Jaanalta.

Hän ei näyttänyt ollenkaan enää muistavan tätä.

—Rouvan pitäisi nyt neuvoa työtä minulle, sanoi Jaana. Hävettää tässä toimettona koko päivää istua.

—Niin, niin, sanoi rouva hajamielisenä. Pese sitten nuo astiat vaikka!

Hän meni jälleen menojaan. Jaana pesi astiat eikä taas tiennyt, mitä työksi ottaisi. Kummallinen talo tämä, hän ajatteli. Pidetäänkö täällä aina näin helpolla palkollisia?

Tuli hämärä ja pimeä. Vähitellen alkoi kuulua liikettä muista huoneista. Auottiin ovia ja sulettiin. Keittiön läpi kulki eräs yöpukuinen neiti pitkässä paidassaan. Jaana nousi halko-arkun kannelta ja niijasi. Neiti meni ohitse häntä tervehtimättä.

Iltapäivällä ilmestyi sinne myös joku siivoojatar. Jaana koetti ryhtyä keskusteluihin hänen kanssaan, mutta tämä ei häntä ymmärtänyt. Pudisti vaan päätään ja sanoi:

—Förstår inte.

Jaana tiesi, että se oli ruotsia.

Hän odotti, että ruvettaisiin ruokaa laittamaan. Mutta ruoka tuotiinkin jostakin muualta. Jaana sai syödä jälleen, mutta mitään työtä ei vielääkään neuvottu hänelle.

Tuli ilta. Jaanan silmät menivät umpeen. Hän torkkui seinää vasten halko-arkun kannelta. Rouva tuli kynttilä kädessä keittiöön.

—Nukuttaako sinua? hän kysyi.

Jaana myönsi.

—Mene vain makuulle, sanoi rouva lempeästi. Jaksat paremmin sitten.

Keittiössä oli sänky. Jaana teki työtä käskettyä, riisuutui ja meni levolle. Sitten siunasi hän itsensä ja puhalsi kynttilän sammuksiin. Unensa läpi hän oli vielä kuulevinaan ääniä eteisestä ja kulkusten helinää pihalta. Mutta sitten nukkui hän.

Hän heräsi siitä, että rouva pudisteli häntä.

—Nouse sukkelaan, tyttö! Saat mennä vieraille tarjoamaan.

Jaana kapsahti nopeasti ylös. Hänen omat vaatteensa olivat tuoilta hävinneet. Siinä oli nyt vain punainen, väljä mekko ja pitkät sukat, joissa oli reiät kantapäissä.

—Pue sukkelaan päällesi, sanoi rouva. Herrat odottavat.

Jaana kaipasi vaatteitaan.

—Minä nostin ne tuonne eteisen konttoriin. Et suinkaan sinä niissä kotiryökyissäsi voi kauan kulkea.

Se oli Jaanan mielestä niinkuin ollakin piti. Kuinka hänen maalaisvaatteensa olisivat kelvanneetkaan näin hienoissa paikoissa?

Jaana häpesi kovasti uudessa mekossaan. Se oli liian hieno ja kaunis hänelle, pitsit hihansuissa ja röhelys kaulan ympärillä. Sitäpaitsi hän tunsu itsensä siinä tuiki alastomaksi.

Rouva katseli häntä nähtävällä mieltymyksellä.

—Sievä tyttöhän sinä olet, hän sanoi ja nipisti häntä tuttavallisesti leuasta. Mutta muistakin, ettet heti juo itseäsi juovuksiin.

Tätä varoitusta ei Jaana ymmärtänyt.

Rouva antoi pöydältä hänelle tarjottimen käteen. Siinä oli paljon laseja ja koreakylkisiä pulloja.

Täällä mahtaa olla suuret pidot, ajatteli Jaana.

—Mikä sinun nimesi on? kysyi rouva viime hetkessä.

—Jaana.

—Eikö muuta?

—Rönty, Jaana Rönty.

—Fyi, sanoi rouva. Ei se kelpaa. Se on liian raaka ja kömpelö. Jos sinulta kysytään, voit sanoa itseäsi vaikka Hilduriksi.

—Miksi? kysyi Jaana.

Rouva opetti hänelle sanan. Sitten hän avasi oven ja osoitti Jaanan erääseen kamariin.

Siellä oli paljon herroja, joukossa yksi vanhempikin. Jaana pani tarjottimen pöydälle ja aikoi mennä. Mutta herrat estivät häntä. Yksi niistä kävi kiinni hänen ranteesensa ja pakotti hänet istumaan.

—Kaunis tyttö, he sanoivat. Mikä nimi?

—Hilturi, änkytti Jaana.

He kaasivat hänelle lasiin ja tahtoivat kaikki kilistää Hilturin kanssa. Jaana muisti rouvan sanat eikä ryypännyt.

Ne olivat kaikki hyvin iloisia, puhuivat yhteen ääneen, nauroivat ja pajattivat. Kaikki tahtoivat ne punnita kädessään hänen palmikkoaan ja väittivät, että se oli tekotukka. Jaanan täytyi jo oikein nauraa heille.

Mutta sitten halusi se nuori herra, joka ensin oli tarttunut Jaanan ranteeseen, välttämättä suudella häntä. Jaana päätti poistua, sillä hänen mielestään olivat herrat hulluja. Metelöivät niin, että oli ikuinen ihme, kun ei rouvakaan tullut heitä suistamaan.

Se nuori herra sulki tien häneltä.

Kun Jaana kuitenkin tahtoi mennä hänen ohitseensa, kävi herra käsiksi. Jaana lähetti hänet niin menemään, että pöytä kaatui ja kaikki, mitä siinä oli, pyörähti lattialle. Kuului särkyvien lasien kilinää. Nuori herra kellahti pöydän taakse.

—Bravo! huusivat herrat.

Mutta Jaana purskahti ovensuuhun itkemään. Mitä rouva sanoisi? Ja millä hän nyt maksaisi vahingon? Kuinka hän olikaan näin taitamattomasti käyttäytynyt? Varmaan hän nyt joutuisi pois paikastaan.

Herrat tulivat häntä lohduttelemaan.

—Topakka tyttö, ne sanoivat. Kyllä me vahingon maksamme.

Kivi putosi Jaanan sydämeltä.

Se nuori herra kiipesi ylös pöydän takaa ja oli hyvin vihainen.

—Ajakaa ulos se lunttu! hän sanoi.

Olisi Jaana toki mennyt ajamattakin.

Mutta ne toiset herrat eivät päästäneet häntä. Jaana itki ja pyysi pois. Herrat tekivät piirin hänen ympärilleen ja tahtoivat istuttaa hänet sohvaan heidän keskelleen.

Se vanha herra oli koko ajan katsellut Jaanaa tutkivasti.

—Antakaa tytön olla, hän sanoi. Ettekö näe, että hän on vain sattumalta täällä?

Toiset nauroivat.

—Luuleeko setä, että hän on ensikertalainen?

—Minä pyydän, jättäkää minut hänen kanssaan kahden kesken.

Nyt nauroivat nuoremmat vielä enemmän, mutta lähtivät kuitenkin, sillä se vanha herra näytti hyvin vakavalta. Jaana kuuli, että ne keskenään nimittivät tätä jollakin hänelle oudolla arvonimellä.

6.

Jaana ei itkenyt enää. Mutta hän nyhyi vieläkin ja painoi kädellään sydänalaa.

—Mikä sinun nimesi on? kysyi vanha herra.

Jaana tohti nyt jo ilmoittaa oikean nimensä.

—Mistä kotoisin?

Jaana mainitsi maakunnan nimen. Mutta vanha herra tahtoi tietää tarkempaan.

—Sieltä minä olen maantien varrelta, koki Jaana selittää.

—Maantieltä kylläkin, hymähti vanha herra. Mutta mitenkä sinä olet joutunut maantielle?

Se oli liian syvälinen kysymys Jaanalle. Hän vaikenä ja painoi jälleen poveaan.

Hänen sydämensä läpätti yhä kuin kulkunen yksinäisen matkamiehen vempelleessä.

Mutta vanhan herran ystävällinen käytös oli rohkaissut häntä. Hän nousi ylös, niisti nenänsä ja katsoi häntä päättävästi silmiin.

—Tepä tuota näytätte ihmiseltä, hän sanoi. Auttakaa te minua pois täältä! Ei minusta taida olla tämän talon palkolliseksi.

Vanha herra katsoi häneen terävästi.

—Kauanko sinä olet ollut tässä paikassa? hän kysyi.

—Tänä aamuna tulin.

—Sitä minä arvelinkin. Tyttö rukka!

Vanhan herran sääli koski kovasti Jaanaan.

—Mutta mikäs paikka tämä sitten onkaan oikeastaan? hän kysyi.

—Kuinka niin?

—Kun täällä päivät nukutaan ja yöt valvotaan.

Vanha herra mietti hetkisen.

—Tämä on hyvin huono paikka, hän sanoi. Ei sinun sovi olla täällä.

Se oli Jaanan mielestä hyvin merkillistä. Ja hän kun oli alussa luullut, että vanha herra oli talon isäntä.

—Kuinkas te sitten olette täällä? hän kysyi viattomasti.

Vanha herra näytti hämmästyvän.

—Minä olen täällä vaan sattumalta, hän selitti.

Selitys oli Jaanan mielestä tyydyttävä. Taisi olla kylässä täällä. Sattuuhan sitä vieraaksi vaikka minkälaisiin taloihin.

—Mutta nuo toiset varmaan asuvat täällä? hän kysyi.

Vanha herra hymähti.

—Mahdollista kyllä. Sinä tahdot siis pois täältä?

—Tahdon minä.

—Minä puhun sitten rouvalle sinusta. Pääset pois jo tänä aamuna. Mutta mihin sinä menet sitten?

—En tiedä.

—Oletko ennen ollut palkollisena?

—En ole.

—Tahdotko takaisin kotipuoleesi?

Jaana mietti.

—En minä vielä, hän vastasi epäröiden.

Vanha herra oli pahemmassa kuin pulassa hänen kanssaan.

—Sinun pitää siis saada paikka täällä, hän sanoi.

—Kyllä se olisi kovin hyvä.

—Piian paikka?

—Niin. Ettekö te ottaisit?

—En tarvitse. Mutta tässä on kaksikymmentä markkaa sinulle, että voit vähän aikaa elää. Ehkäpä sinä saat jonkun paikan.

Jaana meni pelkästä kiitollisuudesta ihan lyykylleen.

—Jopa te nyt kovin hyväksi rupesitte, hän sanoi. En toki tiennyt niin hyviä ihmisiä maailmassa olevankaan.

Vanha herra torjui hänen kiitöksensä. Mutta vielä oli yksi huoli Jaanalla.

—Kuka ne sitten maksaa nuo astiat? hän kysyi. Ei se minun syyni ollut. Kyllähän herra näki, että se nuori herra, maisteri, mikä lie ollut, se rupesi häjyyttä tekemään.

—Minä maksan, sanoi vanha herra.

Nyt tunsu Jaana itsensä jo kokonaan levolliseksi.

Mutta vanha herra oli väsynyt. Hän heittäytyi sohvankulmaan ja peitti silmänsä kädellään. Jaana ei

tiennyt, pitikö hänen mennä vai jäädä.

—Voit nyt kertoa minulle vähän kodistasi, sanoi vanha herra.

Jaana istui tuolille. Hän risti kätensä ja alotti totisesti ikäänkuin olisi uskontunnustustaan lukenut. Vanha herra oli tällä kertaa hänelle jumalan sijainen maan päällä, jolta ei sopinut mitään peittää. Hän kertoi isästään, äidistään, veljistään ja mitä tiesi mummosta ynnä hänen suvustaan. Vanha herra kysyi aina jotakin ja kuunteli käsi silmillään.

Se ei ollut mikään kaunis ja päivänpaisteinen sukutarina, mutta se näytti miellyttävän kuulijata. Hän tahtoi tietää kaikki yhä tarkempaan. Ja Jaana jutteli kaikki, niin raskasta kuin se joskus olikin ja niin mielellään kuin hän olisi tahtonut esittääkin perheensä paremmassa ja kauniimmassa valaistuksessa.

Jaana kertoi tietysti katkonaisesti ja omalla tavallaan. Mutta vanha herra täydensi mielessään hänen kertomuksensa ja pian oli hänellä sielunsa silmien edessä yhtenäinen tarina heimosta, joka oli joutunut pois juuriltaan ja joka nähtävästi kulki kohti varmaa ja ennakoitua määrättyä perikatotaan.

—Vierivä kivi ei sammaloidu, hän hymähti itsekseen surumielisesti.

7.

Suurina nälkävuosina 1860-luvulla oli Jaanan mummo muuttanut poikineen pois syntymäsjailtaan ja kulkeutunut vaeltavien kerjäläislaumojen mukana kaupunkiin kohisevan kosken varrella.

Hänen kotiseudultaan ei kukaan muu ollut lähtenyt liikkeelle. Kerjäläislaumat kuuluivat jo asutumpien ja veltostuneempien laaksomaiden ilmiöihin. Siellä oli pappiloita ja herraskartanoita ja siellä oli ihmiskäsi jo karttuisampi.

Mutta tuolla ylhäällä, tietömissä vaarakylissä ja tölleissä, joiden välillä peninkulmaiset kinokset kohottivat harjojaan, ei ollut muuta auttavaa kättä kuin jumalan. Ellei se auttanut, tuli kuolema. Se oli niin sallittu, se oli niin päätetty pilvien käräjissä. Kenenkään ei juolahtanut mieleen sitä nureksia.

Mitä ankarammin lavantauti raivosi ja mitä useammat ruumiskirstut kirkkomaahan kannettiin, sitä alavampina kohosivat kansan rukoukset ja sitä koristeellisempina hehkuivat helvetin tuliset lieskat synnintuntoisissa sydämissä. Kansa kuoli paikalleen. Heidän ruumiinsa riutuivat, mutta heidän sielunsa pelastuivat.

Taivaan autuus korvasi sen, minkä maan kurjuus kielsi heiltä. Abrahamin helma oli auki kaikille, sillä rikasta miestä ei täällä ollut yhtään. Kristillisen pelastusvarmuuden kyyhkynen lihoitteli lumivalkeana ja voitollisena päällä mustien metsänrantojen ja tähti-öisten, kimmeltävien lakeuksien, samalla kuin tauti hiihti pitkin talvitietä ja kuolon kulkuset soivat alla yksinäisten, hankeen haudattujen akkunoiden.

Se oli hengen voitto aineen yli, iankaikkisen elämän katkeamaton riemujuhla kautta ajan murheen ja kadotuksen.

Nälänhätä oli täällä aina eivätkä monet ijäkkäämmistäkään ihmisistä muistaneet syöneensä selvää leipää kuin muutamia kuukausia elämästään. Nyt oli kuitenkin kato suurempi kuin koskaan ennen. Mutta oli myös suurempi kansan hartaus ja nöyrä alistuminen sallimuksen valtojen edessä.

Jos Miina Rönty poikinensa olisi jäänyt syntymäsjailleen, he molemmat epäilemättä olisivat päässeet kylän yhteiseen hautaan ja samalla osalliseksi siitä korkeasta kutsumuksesta, joka odotti hänen kanssaveljiään ja -sisariaan. Mutta hän ei ollut kestänyt koettelemusta.

Perkele, joka käy ympäri niinkuin kiljuva jalopeura, oli vienyt hänet korkealle vuorelle ja näyttänyt hänelle kaiken maailman ihanuuden. Ruman valta oli kangastanut hänelle kauniina sen kerjätyn leipäpalan muodossa, jonka hän tiesi olevan helpommin saatavissa tuolta viljellymmiltä mailta ja pikkukaupungin viekoittelevasta läheisyydestä. Niin hän oli tullut johdatetuksi kiusaukseen eikä Herra ollut päästänyt häntä pahasta.

Kaksi yötä hän oli pysynyt uskollisena. Kaksi päivää oli elämän kruunu hänelle kimmeltänyt.

Mutta kolmantena hän oli sonnustanut kupeensa, herättänyt poikansa ja teljennyt töllin oven. Sukset hän oli ottanut seinäviereltä ja lähtenyt viilettämään loivaa mäenrinnettä alas, kohti ihalampia ilmanrantoja, paukkuvan pakkasaamun sekeisessä, sinertävässä hämärässä. Iikka oli hiihtänyt hänen perässään. Eikä ollut kumpikaan taakseen katsahtanut, vaan matkannut sanaa sanomatta, niellen karvasta palaa kurkussa ja pyyhkäisten silloin tällöin vettyvää nenänpäätä jäisellä kintaallaan.

Mutta taivas oli leimunnut uhkaavana heidän päänsä päällä ja kalpeneva aamutähti muistuttanut heidän mieleensä mökin isäntää, mennyttä Ryykkö Röntyä, jonka tauti oli tappanut ja joka nyt nukkui viimeistä untaan suurten kinoksien keskellä vihityssä maassa.

8.

Vanha herra ei ollut pitkiin aikoihin kysynyt mitään. Jaana vaikeni ja katsoi kuulijaansa.

Hän huomasi, että vanha herra nukkui.

Hän istui ensin hetkisen neuvottomana. Sitten hän siirsi tuolin syrjään ja rupesi hiljaa kokoilemaan lattialta pulloja ja lasimurusia.

Samassa heräsikin vanha herra. Hän aivasti, hieroi silmiään ja äkkäsi nähneensä merkillistä unta.

Kenties ensimmäisen kerran hänen elämässään olivat Suomenmaan lumiset lakeudet hänen aivojensa komeroihin kimmeltäneet.

Häntä paleli.

—Jahah, hän sanoi huomattessaan Jaanan. Missä minun turkkini on?

Jaana auttoi turkin hänen päällensä. Mutta hänestä tuntui kuin ei toinen enää ollenkaan muistaisi häntä ja hänen asiaansa.

Vanha herra pani kalossit jalkaansa. Jaana katsoi hänen hommiaan levottomasti.

—Tehän lupasitte puhua rouvalle, hän sanoi.

—Mitä niin? kysyi vanha herra hajamielisesti.

—Että minä pääsisin pois täältä.

—Se on totta se.

Rouva olikin keittiössä. Jaana kuuli heidän haastelevan keskenään. Rouvan ääni kuului alussa äkeältä ja vihaiselta. Mutta sitten tuntui hän lauhtuvan kerrassaan, niijailevan, kostelevan ja kiittelevän.

Jaana pilkisti ovenraosta ja näki vanhan herran antavan rahaa hänelle.

Vanha herra meni. Rouva saattoi hänet ulos. Hänen kielensä kuului vielä laulavan niinkuin voideltu eteisessä.

—Kelvoton! hän huusi Jaanalle heti sisälle palattuaan ja riipoitti tämän käsipuolesta keittiöön. Tiedäkin, että se oli hyvin korkea herra ja kukaties mitä saattoi ajatella. Sellaisen, syötävä, häpeän teit.

—Pääsenkö minä pois sitten? kysyi Jaana itku kurkussa.

—Saat kaiketi minusta nähden mennä. Ala vaan laputtaa! Vai vienkö tikulla ulos?

Hän meni ja paiskasi oven pauhinalla kiinni mennessään.

Jaana jäi neuvottomana keittiöön. Missä hänen vaatteensa olivat? Eihän hän miten voinut tässä pyhäkoltussa lähteä pitkin katuja juoksemaan.

Hän ei voinut muuta kuin istua nöyrästi jälleen halko-arkun kannelle odottamaan. Kaksikymmenmarkkastaan hän yhä puristi lujasti oikeassa kourassaan. Hyvä toki, ettei rouva ollut huomannut sitä ja ottanut sitä pois häneltä.

Hän oli nyt jo niin paljon viisastunut, että hän tiesi rahan kelpaavan tässä kaupungissa.

Ympäriltä huoneista kuului loilotusta ja pianonsoittoa. Nähtävästi ne nuoret herrat eivät vielä olleet lähteneet.

—Ka, etkö sinä vielä ole mennyt?

Rouva ilmestyi keittiöön tarjotin kädessään.

—Enhän minä miten. Kun saisin ne omat ryökkyni...

—Ei niitä nyt kuka kerkiä sinulle hakemaan.

Jaana sai odottaa aamuhämäriin. Silloin ilmestyi rouva äkkiä hänen eteensä ja löi lattialle vaatekimpun.

—Siinä on röökinän vaatteet.

Jaana pukeutui.

Mutta rouva näki, että Jaanalla oli jotakin toisessa kädessään. Epäluulo heräsi hänessä.

—Paljonko se antoi sinulle? hän kysyi.

—Kuka niin?

—Sepähän herra?

—Mitä lie antanut.

—Näytä. Et suinkaan aio itse kaikkia pitää.

Jaana ei näyttänyt. Hän oli jo omassa puvussaan ja tunsi itsensä koko joukon varmemmaksi ja itsetietoisemmaksi.

Rouva suuttui.

—No, en minä vielä tuollaista rosvonpenikkaa ole nähnyt.

—Saatatte itse rosvo olla. Köyhältä tytöltä kaikki veisitte.

Jaana otti nyyttinsä. Rouva avasi hänelle keittiön oven ja huusi:

—Siinä on viisi hirttä poikki.

Jaana meni. Portaat olivat korkeat ja jäätyneet.

Rouva pukkasi häntä kynnykseltä niskaan, niin että hän lankesi, syöksyi päistikkaa alas ja tupsahti nokalleen lumihankeen.

Keittiön ovi rämähti kiinni hänen perästään. Jaana nousi kinoksesta, pudisteli vaatteensa ja meni. Onni toki, ettei ollut selkä taittunut.

Se oli hänen ensimmäinen palveluspaikkansa.

Hän pääsi siitä muutamilla mustelmilla.

9.

Hän sai sitten toisiakin paikkoja. Yhdessä niistä hän oli lähes kaksi vuotta.

Se oli suuri ylioppilas-puulaaki ja ruokapaikka, jossa oli kymmenen huonetta ja monta piikaa. Työtä oli enemmän kuin tehdä jaksoi, mutta palkka oli myös Jaanan mielestä ruhtinaallinen. Hän säästi kaikki, minkä sai, ja ajatteli, että ne voisivat olla hyvään tarpeeseen, kun he Heikin kanssa kerran rupeisivat kotia laittamaan.

Hän oli muutamia kertoja kirjoittanut Heikille. Ja Heikki oli kirjoittanut hänelle. Heikin isä oli ruvennut syytingille ja he olivat päättäneet viettää häitä niinkuin ensi syksynä. Mutta jo tänä keväänä oli Jaanan tarkoitus palata kotipuoleensa.

Ruokarouva pyyteli turhaan häntä jäämään. Hän piti paljon Jaanasta ja Jaana hänestä. Mutta eihän hänen miten sopinut jäädä. Kuultuaan että Jaanalla oli sulhanen kotipuolella, lakkasi rouvakin pyytelemästä.

Toiset tytöt jättivät kaikki raskaimmat työt hänen tehtävikseen.

—Kyllä se tuo maakarhu jaksaa, he sanoivat.

Herrat olivat hassuja täälläkin. Ylioppilaat tulivat usein myöhään yöllä kotiin. Heillä oli kaikilla

keittiön avaimet ja he pyrkivät aina piikoja herättelemään.

Mutta kaupunkilaistytöt tahtoivat nukkua. He olivat kalpeat ja väsyneet.

—Menkää te tuon maalaisen sänkyyn, he sanoivat.

He tulivatkin. Jaana potkasi niin, että luut kolisivat.

—Sillä on sulhanen, nauraa kihersivät toiset tytöt.

Vähitellen jättivät ylioppilaat hänet rauhaan. Levisi tieto, että Jaana todellakin oli kihlattu morsian. Silloin tahtoivat kaikki häihin päästä.

—Tulkaapahan jos tahdotte, täytyi Jaanan heille hymyillä. Taitaa olla liian pitkä tie herroille.

—Tokko tuo on pitempi kuin Jaanallekaan?

He lupasivat kaikki tulla sulhaspojiksi. Sitäpaitsi päättivät ne keskenään koota rahoja ja antaa Jaanalle hyvän huomenlahjan.

Yhtenä yönä sattui talossa merkillinen tapaus. Tuli keittiöön naamioituja miehiä salalyhdyt käsissä. Piit heräsivät ja luulivat ensin, että ylioppilaat tahtoivat säilyttellä heitä. Mutta miehet vetivät heidät vuoteistaan, näyttivät revolveria ja tukkivat suuhun likaisen nenäliinan. Sitten sidottiin heidät niin lujasti, että he eivät voineet jäsentäkään liikuttaa.

Vasta monen tunnin perästä ilmestyi keittiöön muita ihmisiä, jotka päästivät irti heidät. Sanottiin, että yhden ylioppilaan luona oli ollut kotitarkastus.

—Ryöväreitä ne olivat, sanoi Jaana.

Hänelle selitettiin, mikä on kotitarkastus. Mutta hän ei ymmärtänyt. Hän pysyi yhä siinä yksinkertaisessa mielipiteessään, että ne olivat olleet ryöväreitä.

Asiasta piisasi paljon puhetta piikojen kesken. Yksi tiesi, että ne olivat olleet mustan sotnijan väkeä. Hän oli itse sen kuullut ylioppilailta.

Sitä ymmärsi Jaana vieläkin vähemmän.

Hän päätti kysyä itse herroilta. Herrat selittivät hänelle, että mustat miehet olivat Venäjän hallituksen lähettiläitä, joita tämä käytti erityisiin ja arkaluontoisiin tarkoituksiin.

Jaana nauroi ja arveli, että herrat pitivät häntä oppimatonta pilkkanaan. Esivalta oli hänelle pyhä. Ei hän paljoa tiennyt, mutta kuitenkin sen verran, että Venäjällä oli keisari ja ettei keisari voinut käyttää sellaisia palvelijoita.

Kuitenkin oli hänen uteliaisuutensa herännyt.

Hän kyseli ja toiset tytöt kertoivat. Ne tiesivät paljon enemmän kuin hän. Joskus kyseli hän myöskin rouvalta ja ylioppilailta.

Siten hän sai tietää paljon uusia asioita.

Mutta mitenkään hän ei vielä saanut päähänsä, että hän tuona mustien miesten yönä todellakin olisi ollut ensimmäisen kerran elämässään tekemisissä korkean esivallan kanssa.

10.

Jaanalla ei ollut monta tuttavaa Helsingissä.

Miestuttavia hänellä oikeastaan ei ollut kuin yksi. Sekin oli melkein väkipakolla tuttavaksi pakkautunut.

Se pyöri aina siinä heidän talonsa läheisyydessä. Päivällä se enimmäkseen käveli edestakaisin, mutta illalla se ilmestyi porttikäytävään eikä paljon liikkunut siitä.

Nuori mies se oli, pinta mustanpuhuva, pienet kiverät viikset ylähuulessa. Yllään hänellä oli siisti kevätpalttoo ja pehmeä vilttihattu päässä. Se oli Jaanan mielestä sangen sievä poika. Hänen olisi tehnyt mielensä puhutella häntä, jos hän yleensä olisi pojista välittänyt.

Mies hymyili aina hänelle, iski silmää ja tervehti ystävällisesti.

Toisina päivinä häntä ei näkynyt. Mutta silloin käveli usein katukäytävällä eräs toinen mies, joka ei ollut ollenkaan yhtä ystävällisen näköinen kuin tuo edellinen. Jaana miltei pelkäsi häntä.

Erään kerran hän näki noiden kahden haastelevan keskenään. Se oli hänen mielestään sangen merkillistä, sillä hän ei voinut käsittää, mitä niin hieno herra voi asioida niin röyhkeän ja epämiellyttävän miehen kanssa.

Mutta se nuori mies iski silmää, kuten ennenkin, erosi siitä toisesta ja ilmestyi kohta Jaanan kupeelle kohteliaana ja hymyilevänä, hattu kädessä.

—Saanko minä saattaa neitiä? hän sanoi.

Saatapahan jos tahasi, ajatteli Jaana. Mutta hän ei sanonut mitään.

Mies kysyi, minne Jaana oli menossa. Jaana sanoi olevansa asialla. Mies kysyi, millä asialla. Jaana ei viitsinyt enää vastata hänelle.

—Mitäs te tässä aina kävelette? hän kysyi puolestaan.

—Terveydexeni, vastasi mies ja hymyili.

—Taitaa olla huono terveys teillä, sanoi Jaana.

—Lääkäri on määrännyt minut kävelemään.

Se sanoi sen niin veitikkamaisella äänellä, ettei Jaana ollenkaan voinut uskoa häntä.

—Ei, mutta ihan totta? hän sanoi.

—Minulla on täällä virkatoimia, lausui mies vakavammin.

Nyt uskoi Jaana häntä vieläkin vähemmän.

Hän nauroi.

—Mitä virkatoimia teillä kadulla on?

—Minulla on morsian siinä teidän talossa, sanoi mies ja nauroi vastaan.

—Olkaa höperöimättä!

—Se on niinkuin minä sanon.

—Enpähan minä ole sitä nähnyt.

—Olenpahan minä.

—Mikä sen nimi on?

—Mikäs teidän nimenne on?

Se oli Jaanan mielestä aivan tarpeeton kysymys.

—Mitä te sillä tiedolla tekisitte?

—Se on minun salaisuuteni. Mikä on teidän ristimänimenne?

Voihan tuon sanoakin, ajatteli Jaana. Eihän tuo nimi suussa kulu.

—Jaana minä olen, hän sanoi.

—No, se on juuri justinsa sama nimi kuin minun morsiamellani.

—Ei ole.

—On varmasti. Totta minä sen tietänen, kun olen häntä tässä kaiken kevättä katsellut.

—Mikäs sen sukunimi on?

—Sama kuin teidänkin.

Nyt huomasi Jaana, että mies laski leikkiä hänen kanssaan.

—Menkää matkoihinne!

—Kyllä mennään. Mutta saanko minä sitten huomenna tulla saattamaan?

Mies tuli huomennakin. Se oli Jaanan mielestä hyvin hävytöntä. Mutta toisakseen oli mies hyvin siistin näköinen ja sukkela suustaan, joten Jaana oli hänen seurastaan sekä huvitettu että imarreltu. He tulivat pian hyviksi tuttaviksi.

Mies tahtoi tietää kaikellaista. Niinpä kysyi hän kerran, asuiko heillä ylioppilaita.

—Kyllä asuu, sanoi Jaana.

—Mitä ne puhuvat?

Jaana nauroi.

—Puhuvat kaiketi ne, mitä sylki suuhun tuo.

—Puhuvatko ne teille paljon yleisistä asioista?

—Mistä?

—Sellaisista valtakunnan asioista. Kenraalikuvernööristä ja muusta.

—Haastelevat ne niistäkin, kun minä kysyn.

—Mitä ne haastelevat silloin?

Jaana kertoi. Hän oli sydämessään oikein ylpeä siitä, että hän tiesi niin paljon ja että mies ei voinut pitää häntä aivan oppimattomana maalaistollona. Mies kuunteli halukkaasti.

—Puhuvatko ne keisarista? hän kysyi.

—Eivät ne juuri siitä.

—Ehkä sentään?

—Saattavat joskus puhuakin.

—Mitä ne siitä puhuvat?

Jaana kertoi. Mies näytti hyvin tyytyväiseltä.

—Ovatko ne kaikki kotona? hän kysyi. Minä tarkoitan, täällä kaupungissa.

—On niistä jo pari maalle matkustanut.

—Minne ne matkustivat?

—Minne lienevät kotipitäjiinsä.

—Milloin ne lähtivät?

—Tässä ne kevättalvella.

—Oliko niillä paljon papereita mukanaan?

—Saattoi olla papereitakin.

—Puhuivatko ne asevelvollisuudesta?

—Eivät ne asevelvollisuudesta puhuneet.

Mies osti Jaanalle makeisia ja lupasi viedä hänet sirkukseen ensi sunnuntai-iltana. Jaana ei ollut koskaan ennen ollut sirkuksessa. Hän oli kyllä kuullut toisten tyttöjen puhuvan siitä, mutta hänellä ei ollut koskaan mielestensä ollut liikoja rahoja siihen. Kuitenkin oli hänen halunsa jo kauan palanut sinne.

Hän kiitti ja suostui.

Hänen oli pian lähdeävä kotipuoleen. Voisi hän nyt hiukan huvitellakin. Olisipahan sitten jotakin Heikille kertomista.

Jaana pyysi luvan rouvaltaan ja sai. Sunnuntai-iltana pani hän päälleen parhaat vaatteensa lähteäkseen sirkukseen.

Jälleen muistui mummo hänen mieleensä. Mitä olisi mummo tästä sanonut? Olisi ehkä syntinä pitänyt. Mutta eihän hänen itsensä tarvinnut pilettejä maksaa. Oliko sitäpaitsi hänen syynsä, että hän oli nuori ja että hänen teki mielensä huvitella?

Hän letitti palmikkonsa ja nakkasi hiukan kopeasti niskojaan. Hän oli nyt oppinut ymmärtämään, että hänen tukkansa oli jotakin kaunista, jota hänen ei tarvinnut hävetä ollenkaan. Ylioppilaat olivat jo kyllin usein sitä hänelle selittäneet.

Jaana otti pienen pyöreän peilin taskustaan ja katsoi vielä, että jakaus vaan oli tullut paikoilleen. Mahtoiko hän todellakin olla kaunis? Joku ääni hänen sisällään sanoi niin. Samaa olivat herratkin sanoneet, mutta ne aina laskivat leikkiä hänen kanssaan. Kuitenkin hän olisi kovin mielellään tahtonut olla kaunis.

Hänen pukunsa ei ollut enää samallinen kuin se, jossa hän oli ensimmäiset epävakaiset askeleensa pääkaupungin asfaltilla ottanut. Se oli siisti ja muodinmukainen, uumenilla kiiltoonahkainen vyö ja jaloissa sievät kautokengät. Toisilla työillä oli kureliivitkin. Sellaisia ei Jaana vielä ollut uskaltanut hankkia itselleen, yhtä vähän kuin hattua, hansikkaita ja päivänvarjostinta. Mutta vaalea kevätjakku hänellä oli, joka sopi niinkuin valettu hänelle, vaikka hän olikin sen jo käytettynä ostanut eräältä palvelustytöltä kerrosta alempana. Sitäpaitsi hän oli oppinut eräiden vaatekappaleiden käytön, jotka hänen kotiseudullaan vielä kuuluivat miehisen sukupuolen yksinomaisiin etuoikeuksiin.

Pyöreä peili oli tällä kertaa liian pieni ja epämukava hänestä. Hän haki pöytälaatikosta esiin toisen suuremman ja nelisnurkkaisen, joka oli erään hänen toverinsa oma. Mutta siinä hän näytti mielestään niin kauniilta, että hän ei mitenkään voinut olla omalle kuvalleen hymyilemättä.

Hänen valkeat hampaansa välähtivät. Mutta samassa hän tuli hyvin totiseksi.

Kolmesta suuresta helmasynnistä oli mummo häntä varoittanut: lihan himosta, silmäin pyynnistä ja elämän koreudesta. Kahteen ensimmäiseen tunsu Jaana itsensä vielä tuiki viattomaksi. Mutta kuinka oli kolmannen laita? Eikö se jo nyt loistanut esiin tuolta hänen tummansinisten silmiensä syvyydestä?

Jaana rypisti otsaansa ja paistoi vielä hetken särkeä itsensä kanssa. Tämän ainoan kerran hän nyt kuitenkin menisi sirkukseen. Se saisi olla myös hänen viimeisensä. Helluntaiksi hän olisi kotona ja kekrin tienoilla he viettäisivät häitä Heikin kanssa.

Siitä asti hän ei koskaan eteenpäin ajatellut. Ainoa, minkä hän tiesi, oli se, että hänestä tulisi majatalon emäntä kaukana pohjan perillä. Tuskin hän enää koskaan näkisi pääkaupunkia.

—Tämän ainoan kerran, lausui hän itsekseen puoli-ääneen.

Sitten kiiruhti hän alas portaita ja astui katukäytävälle.

Ulkona oli lämmin kevät-ilta. Soitto kuului Kappelista. Jaanan askeleet tuntuivat niin keveiltä, että hänen kengänkantansa pyrkivät aina koholle maasta hypähtelemään. Hänen huulensa hymyilivät ja hänen silmänsä sädehtivät. Että hän nyt todellakin oli matkalla sirkukseen! Ja että hänellä todellakin oli oikea kavaljeeri, joka odotti häntä, niinkuin mitään herrasmamsellia!

He olivat päättäneet tavata eräässä kadunkulmassa. Mutta nuori mies ei ollutkaan siinä.

Jaana hämmästytti ensin, sillä hän oli ollut katsovinaan hyvin tarkkaan kyökinkelloa. Olipa hän mielestään jo vähän myöhästynytkin.

No, hän tulee pian, ajatteli Jaana.

Mutta nuori mies ei tullutkaan. Jaana käveli, käveli ja pelkäsi, että toinen kenties ei väenvilinässä häntä tuntisikaan. Hän asettui sentähden katulyhdyn alle. Mutta siinä katsoivat kaikki häneen. Hän siirtyi takaisin seinävierelle seisomaan.

Minuutit menivät, vierähti jo puolitunti. Jaana ei voinut ymmärtää ollenkaan. Olisiko nuori mies puijannut häntä? Se olisi ollut kovin hävytöntä, Taikka olisiko hän ollut tässä, mutta lähtenyt pois, kun ei Jaana ollut kellonlyönnilleen paikalla? Se oli hyvin mahdollista. Kenties tämä oli käynyt kotona tapaamassa häntä? Sekin oli mahdollista. Mutta jos hän nyt itse menisi kotiin, panisi ruokarouva hänet heti astioita pesemään.

Entä hän olikin erehtynyt kadunkulmasta? Ei, se ei voinut olla mahdollista. Mutta kun hän sitä kerran oli ruvennut epäilemään, ei tuo ajatus enää tahtonut poistua hänestä. Hän käveli seuraavaan kadunkulmaan ja palasi takaisin. Ei, tässä sen täytyi olla.

Taikka tuossa toisessa kulmassa. Ollakseen varma asiastaan hän päätti kävellä niiden kahden kadunristeyksen väliä ja pitää tarkoin silmällä jokaista ohikulkijata.

Tunti kului. Nuorta miestä vaan ei kuulunut.

Vähitellen unohtui Jaanalta, mitä varten hän oikeastaan käveli tässä. Ohikulkevien naisten puvut kiinnittivät hänen huomiotaan. Monella niistä oli päässään valkea liina niinkuin hänelläkin. Mutta useimmilla oli hattu ja hansikkaat, vaikka Jaana kyllä näki, etteivät ne mitään herrasnaisia olleet.

Herrasnaiset tunsivat kävelystä. Ne sipsuttivat niin sievästi ja soreasti, ottivat lyhempiä askelia kuin muut ja kantoivat toisella tavalla hamettaan. Sitäpaitsi notkahteli heidän vartalonsa vyötäisistä ja koko ruumis keinui niinkuin olisi aalloilla kulkenut.

Se oli hyvin somaa Jaanan mielestä.

Vaistomaisesti hän rupesi heitä jäljittelemään. Kokosi toisella kädellä hameensa ja nosti sitä sen verran, että kautokengät näkyivät. Otti lyhempiä askeleita ja koetti saada lanteensa samalla tavalla notkahtelemaan.

Ei se oikein tahtonut onnistua. Mutta nyt huomasi Jaana itse, mitä hän teki, ja rupesi kahta pahemmin jäljittelemään, tällä kertaa tahallisesti ja itsetietoisesti. Joku ohikulkeva herra iski silmää hänelle. Toinen naurahti ja kääntyi jällelleen katsomaan. Jaana ei nähnyt, sillä hän oli liian huvitettu omasta keksinnöstään.

Hetket kuluivat. Ihmiset harvenivat hänen ympäriltään.

Poliisikonstaapeli, joka seisoj kadunkulmassa, oli jo jonkun aikaa seurannut silmillään Jaanan askeleita. Nyt lähti hän päättävästi hänen jälkeensä ja tarttui erään pimeän porttikäytävän kohdalla tytön käsipuoleen.

—Mitä sinä tässä kävelet? hän kysyi.

Jaana säikähti hirveästi, kun näki edessään esivallan palvelijan.

—Ilman vaan, hän änkytti.

—Da, da, sanoi konstaapeli ja puristi lujemmin Jaanaa käsipuolesta. Lähdetäänpäs sitten.

Nyt tuli hätä jo Jaanalle.

—Minä odotan, hän sanoi kiireesti.

—Ketä?

Jaana mietti. Hän ei todellakaan tiennyt tuon nuoren miehen nimeä.

—Sulhastani, hän sanoi päättävästi.

Heti sen sanottuaan hän katui. Eihän se totta ollut. Mutta hän oli hämärästi aavistanut, ettei tuttava tässä tuokiotilassa ollut oikein riittävä nimitys.

—Nietu, sanoi konstaapeli. Ei tuollaisella työllä sulhasta ole.

—On, väitti Jaana ja koetti tempaista irti käsivartensa.

Mutta silloin puristi konstaapeli niin kovasti, että häneltä pääsi parahdus. Siitä kävi konstaapeli yhä äkäisemmäksi.

—Huuda, perkele, hän sanoi ja heristi nyrkkiään Jaanan silmien edessä. Tokko sinä olet kirjoissakaan?

—On minulla kirjat.

—Mutta suinissa sinä et ole ollut? Mars!

Jaana teki vastustusta. Konstaapeli tuuppi häntä niskaan ja koetti pakottaa häntä edellään

kulkemaan. Jaana pillahti itkuun.

—Mitä te tahdotte minusta? hän nyyhkytti.

—Suu poikki! sanoi konstaapeli.

Portille keräytyi väkeä. Konstaapeli koetti viedä Jaanan joukon lävitse. Kuului pilkallisia huudahduksia. Konstaapeli suuttui ja veti sapelinsa. Ihmisjoukko väistyi vähän, mutta kasvoi pian kaksinkertaiseksi. Konstaapeli vihelsi ajuria.

Mutta ihmisten läsnäolo oli rohkaissut Jaanaa. Mitä oli konstaapelilla hänen kanssaan tekemistä? Miksi hän ei saanut mennä kotiin? Hän tunsu itsensä tuiki viattomaksi.

Hän ei itkenyt enää, mutta kamppaili äänettömästi irti päästäkseen. Ajuri tuli. Konstaapeli koetti viedä retuuttaa häntä kärryihin. Jaana heittäysi kadulle pitkäkseen.

Konstaapeli vihelsi jälleen. Ihmisjoukko hurrasi ivallisesti.

Tuli juosten kaksi siviilipukuista salapoliisia, jotka nostivat Jaanan kärryihin ja istuivat sitten itse niihin. Konstaapeli sanoi jotakin heille venäjäksi. Toinen heistä huusi ajurille:

—Poliisikamariin!

Ajuri nykäsi hevosensa juoksuun. Ihmisjoukko hurrasi ivallisesti.

12.

Jaana retkotti poikkipuolin miesten jaloissa. Hänen päänsä riippui ulkona; toinen miehistä istui hänen käsivartensa päällä, joka oli vääntymässä sijoiltaan.

Hän huusi. Mutta toinen miehistä sulki hänen suunsa kourallaan.

Ihmiset pysähtyivät katukäytävälle katsomaan.

—Ei saa rääkätä, kuului kadunkulmasta.

Miehet kirosivat, katsoivat, kuka huusi, ja osoittivat hänet ohimennen siinä seisovalle poliisikonstaapelille. Tämä lähti heti juoksemaan sinnepäin.

Huutaja oli eräs vanha herra, sama, joka Jaanan oli porttolasta pelastanut. Poliisikonstaapeli uhkasi häntä sapelinsa tupella ja kehoitti poistumaan.

—Minä menen silloin kuin minä tahdon, ärjäsi vanha herra.

Konstaapeli veti esille muistokirjansa ja lyijykynänsä.

—Teidän nimenne? kysyi hän.

Vanha herra mietti, sanoisiko.

—Paras, että sanotte, huomautti konstaapeli. Teidän on muuten seurattava minua poliisikamariin.

—Minä tulen.

Hän lähti jo menemään. Konstaapeli tahtoi välttämättä kävellä hänen rinnallaan.

—Pois! ärjäsi vanha herra ikäänkuin olisi vahinkohyönteistä hätistänyt. Minä osaan kyllä tien.

—Se on minun velvollisuuteni.

—Teidän velvollisuutenne on olla vaiti.

—Millä oikeudella te käskette? kysyi konstaapeli ja kävi hänen käsivartensa.

Vanha herra oikasi itsensä.

—Minä olen parooni Manfelt, kenraalimajuri, virasta eronnut, oikeudella kantaa univormua. Asuva tässä kaupungissa.

Konstaapeli peräytyi pökertyneenä.

—Herra kenraali, hän änkytti, herra kenraali, tässä on erehdys, suokaa anteeksi, erehdys...

Hän peräytyi yhä enemmän, oikea käsi ohimolla ja hävisi näkyvistä.

Jaana oli mennyt tainnoksiin. Salapoliisien täytyi kantaa hänet kadulta poliisikamariin.

Parooni seisoi vähän matkan päässä ja mietti, menisikö hän sisälle. Hän näki, miten Jaanan pitkä palmikko lakaisi katukäytävätä.

—Roistot! sanoi parooni itsekseen.

Sitten kääntyi hän takaisin kävelemään. Mitäpä tässä hänen vastalauseensa auttaisi? Tapahtuihan joka päivä samallaista ja paljon pahempaa.

—Ryövärit! pääsi vielä hänen hammastarhastaan.

Mutta hän tunsu jo liian paljon maailmaa voidakseen olla pitemmän aikaa siveellisesti suuttunut näin vähäpätöisestä katukohtauksesta. Hänen mielensä tyyntyi vähitellen. Hän jatkoi iltakävelyään.

Kuitenkin oli äskeinen näky herättänyt hänessä eräitä toisia mielikuvia, jotka kerran liikkeelle lähdettyään eivät tauonneet enää kulkemasta. Jaanan pitkä palmikko, joka lakaisi maata, oli muistuttanut hänen mieleensä erästä yöllistä hetkeä kaukana laitakaupungilla, jolloin hän oli istunut pahamaineisen talon sohvankulmassa ja jolloin eräs pitkäpalmikkoinen tyttö oli kertonut hänelle itsestään, kodistaan ja heimostaan.

Paroonin mieltä oli kiinnittänyt enimmänsä sukutarina. Miten se taas oli ollutkaan? Suku oli lähtenyt pois alkuperäisiltä syntymäsjoiltaan ja sitten turmeltunut, rappeutunut ja mennyt raunioiksi.

Parooni Manfelt aikoi itse muuttaa maasta pois. Olot täällä olivat hänelle sietämättömät. Mutta hän epäröi vielä kahden vaiheilla. Jos hän olisi ollut yksinäinen mies, hän ei olisi epäillyt hetkeäkään. Mutta hänellä oli tytär ja poika. Mikä tulisi niiden kohtaloksi tuolla ulkona oudoissa oloissa, vierasten kansakuntien ja kielten keskuudessa?

Hänen kiivaat askeleensa hiljenivät ja pysähtyivät kokonaan.

Hän loi silmänsä kevät-öiselle, tummansinertävälle taivaalle, josta tuhannet tähdet paistoivat yli kaupungin ja maan. Vapaa-ajattelijana hän ei voinut kääntyä rukouksella kolmiyhteisen jumalan puoleen. Mutta kenties tähdet taisivat antaa oikean neuvon hänelle?

Ja ikäänkuin näkymättömän taikavoiman käskystä kangastui samalla hänen eteensä luminen erämaa, tölli, josta äiti poikineen lähti hiihtämään pakoon nälkäkuolemaa, ja paukkuvan pakkas-aamun rusko, joka levitti siipensä lentoon poloisten päiden ylitse. Ja eikö vahvuus vavissut, talvinen aurinko astunut ilmi korkeudessaan ja kaikki maan ääret kuuluttaneet sen jumalan kunniata, joka painaa isien ja äitien pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen?

13.

Monta kovaa matkalla koettuaan oli mummo poikineen vihdoinkin saapunut tuohon kaupunkiin kohisevan kosken varrella.

Usko jumalaan oli Miina Rönnyltä horjahtanut. Hän oli turvannut raadollisiin ihmisiin. Siten hän tosin oli säilyttänyt sekä omansa että poikansa hengen, mutta kuitenkin oli Herran rangaistus heidät yllättänyt.

Ei ollut kestänyt jylhän korven poika edes sen koruttoman ja yksinkertaisen viljelyksen kosketusta, joka oli kohdannut häntä täällä pikkukaupungin vaatimattomilla ja vanhanaikaisilla kaduilla. Hän oli poikennut pois hyveen tieltä ja yhtynyt huonoihin ystäviin.

Ensin hän sai julkisen selkäsaunan raatihuoneen rappusilla. Sitten tuomittiin hänet linnaan väärästä valasta ja varastetun tavaran salaamisesta.

Ne olivat olleet kovia aikoja Miina Rönnylle, joka oli monet vetreät vedet maailman pahennusten tähden vuodattanut. Ei hän poikaansa syyttänyt. Itseään hän syytti ja omaa onnetonta harha-askeltaan, että hän oli hyljännyt isiensä ja äitiensä armaat ahot ja lähtenyt mieron pettevää leipää pyytelemään.

Hän oli silloin huolehtinut enemmän ajallista kuin iankaikkista onneaan. Siksi oli vanhurskas jumala taivaassa nyt rangaissut häntä, sallien hänen tulla poikineen suureen herjaan ja häpeään.

Miksi ei Miina Rönty ollut kuollut paikalleen, kuten oli tapa korven asukkaiden? Eikö olisi se ollut parempi liikallekin? Juurettomia puita he olivat, joita kaikki tuulet ajelivat.

Paljon ei oltu puhuttu sinä kesä-iltana, jolloin Iikka vankilasta palasi ja äitinsä matalaan majaan kaupunginlaidassa ilmestyi. Vaieten oli Miina Rönty pannut pöydälle vellikupin ja ohraleivän puolikkaan. Eikä Iikkakaan ollut tiennyt, mitä sanoisi.

Mutta jo seuraavana aamuna oli äiti varovasti ruvennut hänen ja Iikan yhteistä tulevaisuutta suunnittelemaan. Ei saanut epätoivoon antautua. Täytyi taistella, pyrkiä ja ponnistaa. Tottahan piti löytyä joku pelastuksen tie vaivaiselle syntiselle ihmiselle, joka synnissä sekä sinnyt että syntynyt oli.

Se heillä heti oli ollut selvillä, että heidän oli muutettava pois koko tästä pahasta kaupungista, jossa kaikki tunsivat heidän tarinansa ja jossa kuka hyvänsä voisi heitä sormella osoittaa. Täällä ei Iikka kuitenkaan työtä saisi.

Mutta minne he muuttaisivat?

Kotiin palata oli kynnys korkea eikä heillä itse asiassa enää mitään omaa tyyssijaa maailmassa ollutkaan. Torpan siellä etäällä ylämaassa oli jo aikoja sitten ottanut haltuunsa isäntä, jonka maalla se oli. Siinä askartelivat jo toiset asukkaat. Mahdollisesti olisi joku laupias samarialainen ottanut heidät huonemiehikseen. Mutta sinnekin oli tietysti jo huhu Iikan kohtalosta tunkeutunut.

Häpeästä he olisivat saaneet punastua synnyinseudullaan. Kuinka he ollenkaan olisivat tohtineet ilmestyä kotipitäjänsä kirkkomäelle?

Mutta tuonne etelään päin oli maailmaa laajalti ja metsää, missä voi piillä pillojaan kunniansa menettänyt mies. Siellä oli maantien varrella kylä, Lentua nimeltään, ja kylässä kauppias Simo Luikarinen. Joskus kaupungissa käydessään hän oli osoittanut heille suurta ystävyyttä heidän paremman onnensa päivinä.

Kenties hän ottaisi Iikan rengiksi? Kenties hän pestaisi Iikan kekristä palvelukseensa, vaikka aluksi ruokapalkoillakin? Siinä samassa sitten äitimuorikin muonan saisi.

Niin kokosivat he jälleen kampeensa ja lähtivät kohti uusia kohtaloita vieremään. Taivalsivat kesäpäivän paahtavassa helteessä, Iikka edellä käsikärryjä lykäten, äiti jälessä, nyytti kummallakin kupeellaan. Eikä leimunnut enää uhkaavana taivas, vaan lempeät päivänsäteet kävivät karkeloihin aamukasteisella tiellä, koska vaelsi korpeen pattoinen poika armaan äitinsä uutta ja parempaa elämää alkamaan.

14.

Jaana oli poissa koko yön palveluspaikastansa.

Hän saapui seuraavana aamuna sangen surkeassa tilassa, jakku revittynä, tukka pörrössä, kasvot ja käsivarret mustelmilla. Hän tahtoi heti tavata rouvaa ja puhua hänen kanssaan kahden kesken.

Hänet oli väkisin raiskattu poliisikamarissa.

Syylinen oli se ilkeän näköinen mies, jonka Jaana oli nähnyt juttelevan kadulla hänen oman aiotun sirkuskavaljeerinsa kanssa. Yön hän oli saanut maata kivisellä lattialla.

Ruokarouva sääli ja surkutteli Jaanaa, mutta kielsi häntä kenellekään asiasta kertomasta. Ei se kuitenkaan auttaisi mitään. Poliisilaitokseen ei nykyään lain koura ulottunut. Ne saivat tehdä siellä mitä tahansa.

—Minä menen järveen, nyyhki Jaana.

Ruokarouva lohdutteli häntä. Hirveä häväistys oli tapahtunut. Mutta eihän elämä silti ollut lopussa Jaanalta. Hänellä oli koti, hänellä oli isä ja äiti. Sitäpaitsi sulhanen hänellä oli.

Nyt itki Jaana entistä enemmän.

—En minä enää koskaan voi kotipuoleen mennä, hän uikutti, enkä Heikin silmien eteen.

Hän lupasi yhä lopettaa päivänsä. Ruokarouvan täytyi ruveta hänelle jo oikein ankaraksi. Luuliko Jaana yksin kärsivänsä? Koko isänmaa kärsi hänen kerallaan. Jokainen tuli jollakin tavalla tekemisiin laittoman esivallan kanssa. Jaanan oli tosin käynyt pahemmin kuin monen muun. Mutta hänen täytyi

muistaa, että hän ei ollut yksin. Suomessa oli lähes kolme miljoonaa yhtä onnetonta kansalaista.

—Ei ole ketään niin onnetonta kuin minä, voihi Jaana.

Kuitenkin hän kuunteli, mitä toinen puhui. Ruokarouva lateli hänen eteensä, mitä tiesi, esivallan ja virkakuntien väärinkäytöksistä. Oikeuden turvaa ei ollut missään. Kaikkialla vallitsi sama sorto, vääryys ja mielivalta.

Jaana ei paljon ruokarouvan puheesta ymmärtänyt. Hän käsitti ainoastaan, ettei hän voinut vedota kehenkään suuressa onnettomuudessaan. Eikö koko esivalta virkamiehineen seisonut niinkuin muuri häntä vastaan?

—Kaikki herrat ovat konnia ja pahantekijöitä, hän huusi.

Ruokarouvan täytyi nyt tiukasti nuhdella häntä. Kuinka Jaana voi niin sekoittaa käsitteet? Jaana oli joutunut tosin onnettomiin oloihin, mutta siihen eivät suinkaan kaikki herrat olleet syypäät. Päinvastoin olivat Suomen herrat juuri puolustaneet kansaa ja kansan oikeuksia, kun venäläinen virkavalta loukkasi niitä. Syy ei ollut Suomen herrojen. He olisivat kyllä mielellään puolustaneet Jaanaa, mutta he olivat tällä hetkellä voimattomat.

—Minun täytyy kuolla, itki Jaana. Minulla ei ole enää yhtään onnellista päivää elämässä.

Ruokarouva keksi keinon vihdoin ja rupesi puhumaan jumalasta. Se auttoi. Jaana lakkasi itkemästä ja tyyntyi vähitellen. Siellä oli ainoa suoja hänelle. Vain haudan tuolla puolen saisi hyvä palkkansa ja paha rangaistuksensa.

Päätettiin sitten, että Jaana nyt kuitenkin lähtisi kotiseudulleen. Hän voisi siellä kesän miettiä rauhassa, menisikö hän syksyllä naimisiin vai palaisiko takaisin pääkaupunkiin. Jos Jaana tahtois, olisi tämä palveluspaikka hänelle aina avoinna. Nyt kaipasi hän ennen kaikkea lepoa ja virkistystä.

Se oli ruokarouvan hyväntahtoinen suunnitelma. Jaana suostui siihen tahdottomasti. Hänestä oli kaikki samantekevä. Hänen entinen elämänsä oli mennyt poikki eikä mikään uusi vielä hänen mielessään kangastanut.

Sen hän kuitenkin nyt jo tunsu sydämessään, ettei hän enää koskaan voisi katsoa Heikkiä silmiin häpeästä punastumatta. Kuinka hän milloinkaan voisi morsiuskruunu päässä polvistua hänen kanssaan vihkipallille?

15.

Siitä ei tullut mikään hauska matka Jaanalle. Kevät oli. Mutta hänen mielensä ei ollut tervaa parempi.

Junassa kävi se vielä laatuun. Mutta kun hän tuosta eteläisemmästä kaupungista joutui kirstuineen mäkistä maantietä ajamaan, kiertyi sydän kerälle ja vedet pyrkivät silmiin alinomaan herahtamaan.

Oli helluntain-aatto. Mutta taivas oli raskas ja pilvinen, tie vetelä, metsä mykkä ja harmaa. Ei näkynyt järvenselkää sinertäväksi, ei virtaa vihiseväksi. Lepäsi vaan joku rahkarantainen metsälampi suurten petäjien siimeksessä tahi kiemurteli maantien rummun alitse suoperäinen metsäpuro, liikutellen tummia vesiään, kohti tuntematonta tulevaisuutta.

Muuten oli maa autio ja tyhjä.

Mikä ei ollut korpea, se kalliota, mikä ei kalliota, se silmäkantamatonta rämettä. Milloinkaan ei Jaana ollut synnyinseutuaan näin rumaksi ja karuksi tiennyt. Hänestä tuntui kuin hän olisi ollut kuoleman matkalla, tullut tuonelan esikartanoihin.

Mitenkään ei Jaana tahtonut nyt Heikkiä kohdata. Hän sopi kyytimiehen kanssa, että tämä ajaisi ohitse sen majatalon, missä Heikki nyt luultavasti isännöitsi, suoraan Rönnyyn mökille. Siinä oli pitkä myötämäki, ja kyytipoika laski laukalla sivuitse.

Iltapäivällä pilkahti jo aurinko ja maalasi puiden latvat punaisiksi ja keltaisiksi. Yöksi seestyi taivas kokonaan. Mutta ilma oli kolkko ja kylmä. Eikä ollut lämmin mieli Jaanankaan.

He saapuivat auringonlaskun jälkeen Rönnyyn mökille. Kuikkalampi lepäsi valkeassa usvassa, sumu peitti maan ja metsän. Korkeimmat kukkulat ja pisimmät petäjänlatvat siitä vain satusaarina kohosivat.

Surman linnut suolta, lammen pohjoisesta päästä, olivat lähteneet liikkeelle. Päivän kyhjöttivät ne

mättään kylessä taikka heiluivat hiljakseen edestakaisin hyllyvän maan navoilla. Mutta heti kun illan varjot pitenivät, ne lehahtivat lentoon, tohtivat jo tulla tienkin yli, soutaa kahnustivat maata myöten, suurina, summattomina, hallaisina. Ylhäisempiä paikkoja ne karttelivat ja niitä, missä päivänlämpö vielä saattoi uhota kuivasta kanervikosta. Mutta uskalsivat ne saatella matkamiestä pitkin pimeää korpilaaksoa, istahtaa hänen hartioilleen ja puhaltaa hänen päälakeensa jäisen hengähdyksen, joka oli hänen järkensä hämmentää.

Jaanan selkäpiitä karmi. Hänen kasvonsa olivat valjut ja kosteat. Vilu tunki saakka sydämeen.

Tuntui hänestä kuin tuonen haukat kourukynnet olisivat raadelleet hänen sisälmyksiään. Tuohon ne pysähtyivät, maaperään painautuivat, kavahtivat taas koivun konkelolle, jäivät hänen jälkeensä tuijottamaan harmailla, elottomilla silmäterillään. Miksi hän oli ollenkaan palannut kotiin? Eikö ollut parempi käännyttää hevonen?

Mökissä nukuttiin. Jaana ei tahtonut ruveta heitä herättelemään. Hän kolkutti saunan ovelle.

Mummo tuli avaamaan.

—Kuka siellä? hän kysyi.

—Minä se vaan olen, sanoi Jaana.

Eikä mummokaan kysynyt enempää. Hän teki Jaanalle tilan penkille ja asettui itse lepäämään lattialle. Hän ei osoittanut enempää hämmästyksiä kuin jos he olisivat eilispäivänä toisensa tavanneet.

Mummo ei mahtanut olla oikein viisas enää. Hän eli jo ikäänkuin tuonen tuonpuolisissa maailmoissa. Talvisin hän nousi jo usein keski-yölläkin veisaamaan. Silloin kuului, jos sattui kuuntelija olemaan, saunasta värähtelevä, hopeanhelkkä virren ääni, joka ei enää tuntunut tulevan maasta, vaan suuren kirkastuksen korkeudesta.

Jaanan odottamaton paluu oli mummon mielestä kuitenkin siksi merkillinen tapaus, että hän katsoi sen sopivan virrenvärssyn arvoiseksi. Tällä kertaa oli Jaana hänen kuulijansa.

Mutta tavallisesti häntä eivät kuulleet muut kuin ääretön erämaa hänen ympärillään ynnä taivaan tähdet ja kuu, sekä kenties vielä niiden takana se suuri Tuntematon, jonka välittömässä yhteydessä mummo eli, kiitos olkoon natsarealaisen kirvesmiehen pojan ja Nikean yleisen kirkolliskokouksen.

Myöskään tohtori Martin Lutheruksen ansioita ei tässä viimemainitussa suhteessa suinkaan ollut vähiksi arvattava.

16.

Jaana lepäsi jälleen lapsuutensa karsta-kiiluvan orren alla. Mutta hänen ajatuksensa liitelivät ja laatelivat eikä uni hänen silmiään ummistanut.

Liian paljon oli mummo pienenä häntä kurittanut, että hän olisi tätä voinut juuri millään rakkaudella ajatella. Kuitenkin tuntui hänestä täällä merkillisen turvalliselta. Hän ei voinut vain ymmärtää, että sauna todellakin oli näin pieni. Tässähän tuskin mahtui kääntymään.

Tuossa hän oli istunut, tuossa astunut, tuossa maannut, tuossa kehrännyt ja kartannut. Tuolla jakkaralla oli mummo hänelle aakkoset opettanut, tuossa perälasin alla hän oli lukenut katkismusta ja pântännyt päähänsä kristillisen uskontunnustuksensa ensimmäisiä opinkappaleita. Hän tunsu jokaisen esineen täällä. Tuhannet muistot tulvehtivat hänen mielessään.

Aamut olivat aina olleet ankarimmat hänelle. Hänen heräämisensä tapahtui tavallisesti niin, että mummo joka jo puoli-yöstä oli istua hyrrännyt rukkinsa ääressä, kopasi häntä ruojuensa käreillä ja äyskäsi:

—Tokko pääset siitä? Kun koko päivän lojuu, iso ihminen!

Hän kuuli sen unensa läpi. Mutta hänellä ei ollut vielä tarmoa nousta taikka edes osoittaa hyvää aikomustaan nousemaan muulla kuin unisella kädenliikkeellä.

—Hän? Eikö sinulle ole sanasta apua vai pitääkö olla kättä pitempätä?

Jo kulkivat ensimmäiset kirkkaat ajatukset hänen unenpöpperöisissä aivokamareissaan. Mutta niillä ei ollut voimaa puhjeta vielä muuhun kuin pitkään ja haikeaan haukotukseen.

—No, jo se on tottelematon tuo tyttö!

Jaana tunsi vaistomaisesti, että suojeleva välly tempaistiin hänen päältään ja hänet pyöräytettiin vatsalleen. Oikein heräsi hän vasta silloin, kun vihaiset koivunvarvut alkoivat viuhua hänen pakaroillaan. Hän muisti silloin aivan selvään, että hänen nimensä oli Jaana, että Jaana oli hyvin kovakorvainen lapsi, että maailmanloppu, josta mummo aina puhui, oli lähellä ja että helvetin tulinen järvi oli kuin vartavasten juuri hänen kaltaisilleen uppiniskaisille kakaroille valmistettu.

Taikka tapahtui myös, että hän ei muistanut mitään, vaan tunsi ainoastaan koko ruumiinsa kihelmöitsevän kuin olisi sitä jo nyt viileskelleet iankaikkisen kadotuksen lieskat.

Hän huusi niin paljon kuin jaksoi ja sätkytteli sääriään. Se oli mummon mielestä silmiinpistävin todistus siitä, että vitsa oli tarpeen ja että sielun vihollinen teki jo häijyn-ilkistä työtään tytössä.

—Soh! Ja siunaa nyt itsesi ja lue aamurukouksesi.

Tyttö nyyhkytti.

—Oletko siinä volisematta! Vai alanko uudestaan—

Jaana heräsi otsa kylmässä hiessä. Hän olikin vain uneksinut. Tuntui niin turvalliselta ajatella, että hän nyt oli aika ihminen ja ettei hänen enää tarvinnut mummon piiskaa pelätä. Kuitenkin oli uni ollut niin selvä, että hän tavallista sukkelammin kohosi istumaan.

Päivä paistoi saunan lasista sisälle. Mummo oli jo keittänyt kahvit ja asetti kupit pöydän nurkalle.

—Syötyä me lähemme Lentuan kylälle, hän sanoi. Toisen pitäjän pappi on tullut ja pitää kauppiaan pirtissä jumalanpalvelusta.

Jaana lupasi tulla mukaan. Mitä enemmän hän valveutui ja raskaat ajatukset palasivat, sitä enemmän hän tunsi tarvitsevansa jumalan sanan lohdutusta.

Varsinkin painoi häntä ajatus, miten vanhemmat ottaisivat hänen tulonsa vastaan.

Se kävi helpommin kuin hän oli ajatellutkaan.

Hänen nilkku veljensä, Ranssu-niminen, avasi äkkiä saunan oven, seisahtui möllämystyneenä kynnykselle ja sanoi:

—Ka, Jaana!

Jaanan täytyi oikein naurahtaa hänelle.

Ranssu ojensi kätensä hätäisesti, ei kysynyt kuulumisia, nilkutti tupaan ja ilmoitti kaikille suuren uutisensa. Isä ja hänen toinen veljensä tulivat juoksujalassa, äiti vähän ajan perästä, pyyhkien käsiänsä hameenhelmaan.

—Terveisiä Helsingistä, sanoi Jaana.

Isä oli oikein ylpeä tyttärestään. Veljet tohtivat tuskin lähestyä häntä. Jaana jakoi heille vähät tuomisensa, jotka hän oli ostanut ylioppilasten keskenään keräämällä huomenlahjalla. Äiti kiitteli ja kosteli.

—Tulithan kuitenkin katsomaan, hän sanoi.

Kukaan ei nähtävästi enää Jaanan karkaamista ajatellut. Heistä oli kaikki niinkuin ollakin piti. Jaana oli piikana pääkaupungissa, mutta ei silti köyhää kotiansa halveksinut.

—Pitkäksikö aikaa sinä nyt jäät meille? kysyi isä.

—Enpä ole tuota vielä tullut tuumineeksi, vastasi Jaana.

He aikoivat kaikki lähteä Lentuan kylälle. Nilkku Ranssu yksin saisi jäädä kotimieheksi.

Ulkona oli taivas kirkas ja kuulakka. Ilmakin tuntui leudolta ja lämpöiseltä. Helluntain päivä paistoi päälle rasvatyynen Kuikkalammen, joka lepäsi tummien rantojensa sisällä rauhallisena niinkuin iankaikkisuuden ajatus keskellä elämän kohtaloita.

Jaana ei ollut oikein halukas kertomaan Helsingin kuulumisia. Mutta hän tunsi kuitenkin mielensä suuresti virkistyneeksi.

Pieni ja matala oli Lentuan kylä, syrjässä maailman menosta, kurja, köyhä ja kokonaan takapajulle jäänyt. Talokkaita ei siinä ollut kuin puolikymmentä. Muut olivat torppareita ja mäkitupalaisia.

Kansa oli raakaa, röyhkeätä ja epärehellistä. Siinä ei ollut enää korven salskeata kasvua eikä erämaan tyyntä hiljaisuutta. Sen silmät vilahtelivat viekkaasti ja levottomasti. Sen kieli oli sekoittunutta, turmeltunutta ja typeryntyttä, sen vaateparsa koottu maantien matkamiehiltä ja sen pirtit pieniä, ahtaita ja likaisia.

Raitin väkeä se oli, rihkamakansaa, läpikulkuihmissä, joiden mieli paloi markkinoista markkinoihin.

Kukin eli kädestä suuhun eikä kukaan huomista aamua ajatellut. Miehet kulkivat kesät tukkitöissä, kaukana pohjan perillä, suurten virtojen varsilla; talvet he makasivat uunin päällä, paksua tupakkimälliä poskessaan mäiskyellen, tullen niukin naukin toimeen kesän ansioilla. Naiset olivat rumia, kömpelöitä ja epäsiveellisiä. Lapsia heillä oli kaikilla, mutta tuskin jokaisella tietoa siitä, kuka minkin todellinen isä oli.

Syksyisin, kun miehet tukkitöistä palasivat, kiehui kahvipannu päivät pitkät köyhimmänkin töllin pankolla, juotiin viinaa, syötiin vehnäleipää ja maisteltiin kaupunkimakeisia. Taas kun talven selkä taittui ja kolikot loppuivat, kiristettiin nälkävyötä, käytiin kerjuulla kaupungissa tai varastettiin. Kaikki he olivat yltäpäältä velassa kauppiaille, joka nyli heitä armotta ja perinpohjaisesti.

Tämän kylän kuningas oli kauppias Luikarinen, vihattu, peljätty, ihailtu ja rakastettu. Hän oli yleinen ja alituinen puheen-aine Lentuan pahamaineisissa mökeissä.

Haasteltiin suurella kunnioituksella hänen herraskaisesta ja täsmällisestä esiintymistavastaan. Kehuttiin hänen etevää kauppakyykyään, kadehdittiin hänen mahtavia juomamatkojaan ja kiroiltiin hänen nopeaa rikastumistaan. Tiedettiin myös, että hän ei uskonut jumalaan.

Se oli lentualaisten mielestä hyvin arveluttava seikka, mutta juuri sen vuoksi omiaan jokaiselle todistamaan, että kauppias Luikarinen ei ollut mikään tavallinen ja vähäpätöinen mies. Kuinka hän muuten olisi voinutkaan sallia itselleen sellaista voimannäytettä? Mennäpäis itse isän jumalan kanssa sormikoukkusille!

Kauppiaan talossa olivat nurkat sivutut punamullalla ja ikkunalaudat viheriällä öljymaalilla. Hänenpä kujansa päässä sillankorvalla paistoi myös kruunun majatalon merkki, punavalkea patsas, jonka taulusta kuka tahansa voi aivan ilmaiseksi nähdä, mikä oli matkan pituus Pietariin ja mikä Helsinkiin. Se ikäänkuin aateloiki koko tienoon ja kohotti suuresti jokaisen ohikulkevan kyläläisen itsetuntoa.

Kylän halki juoksi joki, jonka ylitse oli yleisillä varoilla rakennettu silta oikeine kaidepuineen, kivisine arkkuneen ja jäänsärkijöineen. Sekin oli yksi lentualaisten ylpeyksiä.

Suurin ylpeys oli kuitenkin kauppias Luikarinen.

Monien muiden ansioittensa ohella hän oli myös kylän suurin maanviljelijä. Laitumet olivat näillä tienoin huonot niinkuin pellokin, kankaat karut, luonnon niittyjä vähän taikka ei ollenkaan. Käytännöllisenä miehenä oli Simo Luikarinen heti huomannut heinäviljelyksen edut ja lyönyt pitkät sarkansa vikkeriä ja timoteita kasvamaan. Hän möi voita kaupunkiin, jota valmistettiin oikealla käsiseparaattorilla, toistaiseksi kokonaan kuulumaton kalu tällä perukalla. Myös osti hän jokaisen nokareen, minkä mökin eukot vähistä lehmistään saivat vuoden kuluessa säästetyksi.

Kauppias Luikarinen ei koskaan maksanut rahassa. Mutta hän mittasi sekä omasta että muiden mielestä kohtuullisen palkkion kahvissa ja sokurissa.

Tämä mies oli monella muotoa vaikuttanut Rönnyin perhekunnan kohtaloihin.

Ensiksikin oli mökin isäntä Iikka Rönty ollut renkinä hänellä. Se oli tapahtunut silloin, kun hän vankilasta kolmen markan miehenä palattuaan siirtyi äitineen kaupungista kohisevan kosken varrella. Sitten oli Jaana lapsena ollut paimentyttöä hänellä. Muutaman vuoden perästä hänet oli korotettu jo puotityöksiin. Hänä se myös oli tuhmalla pilallaan aikaansaanut Jaanan karkaamisen kodistaan ja siten ollut välillinen syy hänen myöhäisempiinkin vaiheisiinsa.

Rönnyin mökki oli hänen maallaan. Isällä oli paljon velkaa hänelle. Äiti maksoi voilla ja marjoilla hänelle kahvinsa ja sokurinsa. Hän osti ne villat, jotka mummo kehäsi, ja korvasi hänen vaivansa silloin tällöin muutamalla kolikolla. Hän oli Rönnyin joukolle kaikki kaikessa, heidän elättäjänsä, heidän jumalansa ja hyväntekijänsä.

Mummon mielestä oli kauppias Luikarinen Anttikristus itse. Hän ei voinut antaa anteeksi, että Iikka hänen luonaan palvellessaan oli unohtanut isiensä jumalan ja käynyt sangen maailmalliseksi mieleltään. Se ei kuitenkaan estänyt millään muotoa häntä hyvällä halulla kauppiaan villoja kehräämästä.

Kauppias oli paljon pitänyt Iikasta. Iikka oli kova työmies ja sitäpaitsi oli hänen kasvoissaan ja koko olennossaan jotakin, joka heti oli kauppiasta miellyttänyt. Hän ei vaan voinut kärsiä sitä, että aika mies viitsi noin kulkea häntä koipien välissä. Tosin hän tiesi Iikalla olevan perusteelliset syynsä siihen, mutta hän asettui niiden yläpuolelle.

Iikka ei ollut mikään typerä mies nuorempanakaan ollessaan. Siksi oli kauppias mielellään istunut hänen kanssaan pienessä puotikamarissa mustakylkisiä olutpulloja ynnä höyryäviä puolikupposia tyhjennellen. Eipähän hänellä tässä autiossa erämaassa paljon muutakaan puhekumppania ollut.

Iikan kanssa oli ollut hauska keskustella. Hän kuunteli ääneti ja kunnioittavasti, ei koskaan keskeyttänyt, oli aina yhtä mieltä edellisen puhujan kanssa ja uskoi kaikki, mitä hänelle sanottiin. Pian oli kauppias ruvennut kohtelemaan häntä kuin vertaistaan. Iikka oli tuntenut itsensä siitä suuresti imarrelluksi.

Myöskin Miina Rönty, jota nyt mummoksi sanottiin, oli aluksi ollut mielissään. Mutta sitten hän oli ollut huomaavinaan, että kauppias kevytmielisillä puheillaan houkutteli Iikan pois hänen isiltäperitystä uskonnollisesta mielenlaadustaan, joka varsinkin hänen vankila-aikansa jälkeen oli esiintynyt hänessä syvänä murheena ja katumuksena. Hänen selkensä oikeni, hänen silmänsä kirkastuivat, hän alkoi kiroilla ja päästellä suustaan pitkiä tupakkasylykyjä, joiden tarkoitus oli jokaiselle todistaa, että hän kyllä oli mies niinkuin muutkin miehet ja että hänellä oli yleensä kirkas luonto ja repäisevä meininki.

Taikka kuten kauppiaan oli tapana sanoa: »mies on aina miehen väarti ja välistä vähän parempikin».

Miina Rönty oli nähnyt suurella surulla ja sydämenkarvauksella poikansa epäiltävää uudestasytymistä. Usein hän oli katunut katkerasti, että oli ollenkaan kaupungista lähtenyt ja tullut tähän lemmon kylään, missä niin jumalatonta elämää hänen silmänsä edessä vietettiin.

Kauppias Luikarinen oli tosin lukenut mies, joka oli käynyt vuoden kansakoulua ja tilasi sitäpaitsi erästä kerran viikossa ilmestyvää sanomalehteä. Mutta hän oli jumalankieltäjä ja perikuvallinen lavean tien taivaltaja, raaka aineen orja, jonka seura ei mitenkään voinut olla sovelias Miina Rönnyn pojalle.

Niinpä ei äiti ollut saattanut muuta kuin iloita, kun Iikka kerran oli hänelle ilmoittanut vakaan aikomuksensa olevan muuttaa yksinäisen Kuikkalammen rannalle, saman maantien varteen, missä kauppialla oli pieni metsäpalsta ja missä tämä oli Iikalle oman kodin ja konnun paikan luvannut. Siellä metsän syvyydessä, kaukana viettelevistä ihmisistä, oli Miina Rönty toivonut hyvien enkeleiden vielä kerran poikansa sydämeen palajavan.

Jälleen oli äidin ilo tullut varsin lyhyeksi. Iikka sai kuin saikin tosin mökin rakennetuksi, mutta häntä oli seurannut uuteen asuntoonsa kauppiaan tanakkatekoinen karjakko, Reeta, joka oli vain nimeksi neitsyt eikä suinkaan mikään suositeltava aviosippa kenellekään kristillissiveelliselle nuorukaiselle. Turhat olivat olleet äidin sanat ja huokaukset. Iikka oli jo paatunut pahassa eikä kaivannut lempensä liitolle enää edes mitään kirkollista vahvistusta.

Reeta oli jäänyt hänen mökkinsä vakinaiseksi asukkaaksi. Iikan mielestä hän ajoi saman asian kuin mikä vihitty vaimo tahansa eikä matkamiehilläkään, jotka pian tottuivat töllin pihalle hevosensa pyöräyttämään, ollut hänen suhteensa mitään erikoista muistuttamista.

Silloin oli äidin sydänelässä ratkennut jotakin, joka ei sitten enää koskaan eheäksi parantunut. Hän oli muuttanut saunaan asumaan, siirtynyt sinne rukkineen ja raamattuineen, eli hiljaa kuin hiiri pesässään eikä mielellään vihatun miniänsä ovea avannut. Kuin etäisenä kaikuna hän kuuli joskus kerrottavan öisistä juomingeista ja tappeluista tuolla asuinrakennuksessa, josta silloin tällöin kannettiin hänen saunansa soppeen joku tavallista pahemmin rusikoitu riitapukari. Hän ei näyttänyt enää siitä paljoa välittävän.

Kerran viikossa saapui mökin väki saunaan kylpemään. Mummo kantoi vedet, hautoi vastat ja löi löylyt heille, mutta ei virkkanut niin halaistua sanaa, istui vaan päätä nyökyttellen penkillä taikka pistäysi yksikseen harvaseinäisen kotaporstuan kynnokselle kyyröttämään. Se oli hänen mykkä vastalauseensa poikansa surutonta sieluntilaa vastaan ja sitä, mitä hän tämän perhe-elämässä piti vääränä ja paheksuttavana.

Iikalla oli ollut Holli-Reetasta viisi poikaa, joiden nimet olivat Ranssu, Aleks, Jörkki, Nantta ja Roope. Näistä olivat Nantta ja Aleks jääneet isänkotiin, Roope oli kuollut ja Jörkki ja Aleks lähteneet maailman markkinoille.

Ranssu oli jo varhain joutunut huntingolle. Tuskin täyteen ikään tullessaan hän jo ryösti postin maantiellä. Sitä ei saatu koskaan ilmi. Mutta vanhurskas jumala kiivaudessaan salli, että hän eräänä pilvisenä pärtyyli-maanantaina löi kirveellä rikki polvilumpionsa. Nyt nilkutteli hän raajarikkona vanhempiensa kodissa, minkä mitäkään näperrellen, pistäisi usein mummon luokse saunaan ja osoitti ennen pitkää selviä katumuksen ja parannuksen oireita. Vuoden kaksi hän kulki allapäin ja harvapuheisena. Mutta sitten alkoi iankaikkinen ilo jo loistaa hänen silmistään.

Aleksista tuli hevoshuujari. Hän petti markkinoilla monta etevääkin ammattimiestä, mutta vihdoin petti hänet mustalainen, pettipä oikein perinpohjaisesti, niin että hän hävisi erinomaisen tamman ja vielä kaksisataa viisikymmentä markkaa kaupanpäällisiä. Silloin päätti hänkin jättää synnillisen elämänsä ja kääntää kasvonsa Hänen puoleen, jolta kaikki hyvä tulee. Seuraavana sunnuntaina meni hän Herran pyhälle ehtoolliselle ja pestausi heti sen perästä rengiksi pappilaan. Myöhemmin hän pääsi haudankaivajaksi erääseen kappeliseurakuntaan ja eli yleisesti kunnioitettuna miehenä kuolinpäiväänsä saakka.

Jörkki oli, kuten sanotaan, ruunankummi. Hän ei koskaan ollut saanut rippikouluaan suoritetuksi eikä siis myöskään tullut mahdolliseksi Herran armopöytään astumaan. Mutta kerran Mikkelin päivän tienoilla kaupungissa käydessään hän oli kohdannut erään hihhulilaisen maallikkosaarnaajan, joka oli kovasti kolkutellut hänen kivettynttä omaatuntoaan. Olipa luvannut vielä synninpäästönkin, sillä ehdolla nimittäin, että Jörkki rehellisesti tunnustaisi kaikki pahat tekonsa hänelle. Jörkki oli tunnustanutkin hänelle kaikki muut paitsi että hän todellakin oli sen lapsen isä, josta häneltä parast'aikaa oikeuden käden kautta ruokkoa riideltiin. Kohta senjälkeen sai hän kuulla, että lapsi oli kuollut. Hän huomasi silloin tosiksi maallikkosaarnaajan sanat ja tuns, ettei hänellä ollut yhtään syntiä enää. Hänestä tuli harras kristitty ja toimelias kirjakolportööri, joka kenties tänäkin päivänä vielä kiertää Suomen saloja kaupiten pieniä uskonnollisia kirjoja, evankelisia lehtiä ja pakanalähetyssanomiam.

Nantalla oli vain neljä sormea oikeassa kädessään. Mutta kun hän sen liitti vasempaan, kuuli Kaikkivaltias yhtä tarkasti hänen yhdeksänsormisen kuin jonkun toisen kymmensormisen rukouksen. Hän oli ruununraakki, joka arvannon pelosta oli lyönyt peukalonsa poikki havunhakkurilla. Myöhemmin katui hän ankarasti tekoaan, sillä hän arveli, että olisi ollut parempi lyödä poikki pikkulillinsä. Silloin hän olisi näet, kuten kasvavana, vielä voinut hiihtää hirviä, joiden tappaminen tosin oli kielletty maallisessa, mutta ei taivaallisessa oikeudessa. Nyt oli hänen pakko pyytää vain lintuja ja jäneksiä, tietysti kaikista lupakaudesta välittämättä. Kerran palatessaan kielletyiltä metsämatkoiltaan hän vilusti vatsansa ja sai väkevän uskonnollisen herätyksen, joka myllersi kaikki syvyyden lähteet hänen henkiruumiillisessa olemuksessaan.

Rooperukan kävi hullusti. Hän oli pulska poika ja oli jo aikonut mennä yhteen muutaman Mankis-Leenan kanssa, jolla oli rahaa kirstunpohjallakin. Leenan kolikoilla he olivat päättäneet ostaa kaksi tikettiä Amerikkaan; loput sai mennä häihin ja kultasormuksiin. Molemmat he olivat nuoret ja suruttomat. Kaiken todennäköisyyden mukaan he olisivat menneet siitä portista sisälle, joka vie kadotukseen. Mutta silloin pisti Roopen päähän ajatus lisätä hiukan heidän yhteistä matkakassansa. Hän teki onnistumattoman varkausyrityksen, tavattiin itse teosta ja tuomittiin raipparangaistukseen. Mummon saunassa pari viikkoa pahimpia piiskanvammoja hoideltuaan, hän meni aamulla metsään, teki vitsaisen kaulahuivin koivunnäreestä ja hirtti itsensä. Mutta mummo, joka hänen satunnaisen sairautensa aikana oli johdattanut hänet sielunsa asioita ajattelemaan, vakuutti että Roopen synnintunto oli ollut sekä syvä että vilpitön ja että hän usein yön hiljaisuudessa, kun perälihat kovin porottivat, oli kääntynyt taivaallisen Herransa puoleen monella hartaalla ja palavalla rukouksella.

Että Roope itsemurhastaan huolimatta ja vastoin raamatun nimenomaista määräystä olisi päässyt taivaan valtakuntaan sisälle, näyttää kuitenkin puolueettomasta katsojasta vähemmin uskottavalta. Mutta Leena meni tietävästi neulansilmän läpi ja tuli autuaaksi.

Jumalan kirous lepäsi raskaana Iikka Rönnyn mökin päällä. Itse hän mietti usein tehdä parannusta eikä enää myöhemmällä ijällä salakapakoinutkaan juuri muille kuin kauppias Luikariselle ja kenties jollekin varakkaammalle matkamiehelle. Rahdinvetäjät, ne vensperit, olivatkin ottaneet tavaksi pitää mukanaan omat nassakkansa. Lopullisesti oli Iikka kuitenkin päättänyt kääntyä vasta kuolinvuoteellaan.

Ainoa, joka ei näyttänyt mitään korkeamman henkisen elämän eikä puhtaamman sydämen merkkejä, oli Reeta, Iikan vihkimätön jalkavaimo. Päinvastoin hän murehti suuresti muiden leväperäistä pensistymistä, sillä mökin varallisuus väheni samassa suhteessa kuin sen asukkaiden mieli muuttui hurskaammaksi ja siveellisemmäksi. Hänen yksinkertainen sosialinen periaatteensa oli, ettei köyhän kannattanut elää rehellisesti. Nähtävästi hän aikoi tulla toimeen maailmanlapsena elämänsä loppuun saakka eikä katua ennen kuin viimeisellä tuomiolla.

Mutta mummo iloitsi. Mitä kovemmin kohtalon vallat murtelivat hänen poikansa perheen jäseniä, sitä voitollisemmin helisi hänen virtensä ja sitä kirkastuneempina tuikkivat hänen pienet tuhkanharmaat silmäteränsä, sillä hän tiesi Herran rankaisevan sitä, jota hän rakasti. Jaanan sydäimestä hän oli jo varhain tahtonut kitkeä pois kaikki ne perisyynin ja pahojen aivoitusten ohdakkeet, jotka tämä mahdollisesti oli saanut synnyinlahjana erhettyneiltä esivanhemmiltaan. Samalla hän oli tahtonut kylvää rakkaan poikansatyttären poveen sen sinapin siemenen, joka kerran kasvaisi suureksi puuksi ja jonka oksille kaikki taivaan laulelevat linnut pesänsä tekisivät.

19.

Matkue läheni Lentuan kylää. Metsä loppui ja alkoivat kauppias Luikarisen tilukset.

Jaana katseli uteliaasti ympärilleen.

Tuossa hän oli istua nukottanut ojanreunalla vahtimassa, etteivät lehmät päässeet kiellettyjä aloja sotkemaan. Se oli ollut hyvin helppoa työtä, kun vaan karttoi itsensä isolta sonnilta eikä päästänyt sitä takaapäin ryntäämään. Silloin se varmaan olisi hänet sarviinsa seivästännyt.

Edestäpäin tarvitsi sille vain näyttää karahkaa. Silloin se räpähytti silmänsä ja meni möyryten menojaan.

Kauppias Luikarinen ei niitättänyt nurmiaan kahta kertaa. Niin tapahtui, että syksyisin, kun muiden karjat tarpoivat savisia metsäteitä, söivät hänen jalosukuiset lehmänsä maukasta kylvöheinän ävärtä, ja vain silloin tällöin aikansa kuluksi ojentelivat koipiaan kuin kamarin lattialla. Se oli kaikkien mielestä sangen merkillistä eikä ilman ihmettä Jaanastakaan.

Pian olivat huomanneet Lentuan kylän lapset, että oli ilmestynyt uusi jäsen heidän yhteiskuntaansa. Kiertäen kaartuen he olivat Jaanaa lähestyneet ja tulleet heti hyväksi tuttaviksi. Kirjavat, sekeiset syyskesän päivät, korkean ja kuulaan auringon alla, olivat olleet kuin luodut toverilliseen seurusteluun. Mikä oli silloin sen autuaampaa kuin tehdä tuli ojaan ja paistaa perunoita suloisessa porossa? Kuka tahtoi, voi samassa paikassa paistaa myös jalkojaan.

Jollakin oli päällään mekko, useimmilla vain lyhyt paidanriekale. Päiväkauden nuotion ympärillä kuhnuttuaan he kaikki olivat yhtä mustia ja nokisia.

Kauppias Luikarinen oli kävellyt usein peltojensa pientareita. Jos hän silloin sattumalta näki häärivien nokitonntujen homman, hän ärjäsi kaukaa hirvittäväällä äänellä ja voi heti havaita ilokseen, miten pienet syylliset kuin peltohiiret ojanpohjia myöten kotiinsa piipersivät. Tietysti palasivat he pian takaisin. Mutta kauppiaan mielestä olikin pääasia, että isännän auktoriteetti vaan tuli ylläpidetyksi.

Saattoi myöskin tapahtua, ettei kauppias Luikarinen karjaissutkaan. Hän voi myöskin hiipiä hiljaa niinkuin varas yöllä ja ilmestyä ällistyneiden nokikolarien eteen äkkiarvaamatta ja aivan odottamattomalta taholta. Jos hän silloin näki ojanvarrella jonkun tuollaisen nollottavan räkänokan, heilautti hän säarensä tämän päänpäällitse; tuhma temppu, joka syvästi loukkasi asianomaisen istujan ihmisarvoa. Se oli oja-yhteiskunnan mielestä kokonaan kuulumaton tapa niin arvokkaalle henkilölle, vaikka he tosin ymmärsivätkin täydellisesti sen edut pirullisena ja oikein laskettuna rangaistuskeinona.

Kauppias Luikarinen oli musta pilvi heidän taivaallaan. Toinen oli iso sonni. Molempia varten täytyi pitää vuoronperäinen etuvartia. Mutta muuten oli kaikki kirkasta ja pilvetöntä.

Heidän leikkinsä olivat matkitelleet uskollisesti sitä elämää, jota he joka päivä näkivät ympärillään. He leikkivät lehmisillä, hevosilla, talosilla, isäsillä ja äitisillä. Myöskin juopposilla he leikkivät ja se oli kokonainen draama, jossa oli monta kaunista ja liikuttavaa kohtausta. Kotisilla oli eräs toinen pienempi draama, mutta sitä jännittävämpi. Se alkoi niinkuin ainakin talosilla, mutta isä ja äiti lähtivät kylään ja kielsivät lapsia minnekään menemästä. He palajavat kotiin eivätkä löydä ketään. Sitten jatkui se niinkuin kuuropiilosilla ja päättyi kuvaannolliseen selkäsaunaan, joka suoritettiin kaikkien muotojen mukaisesti.

Tämä kaikki oli ollut Jaanasta erinomainen hauskaa eikä hän suinkaan ollut ikävöinyt takaisin mummon saunan savuiseen yksinäisyyten.

Mutta syksymmällä, kun viikkoiset sateet alkoivat, ei pikku paimenen elämä enää ollut kovinkaan kehuttava. Vaikka hän saikin aamulla päälleen ruoti-ukon ijänikuisen sarkatakin, joka ulottui hänelle kantapäihin saakka, ei sekään enää puolenpäivän tienoilla voinut estää alituisesti suhuttavaa märkyyttä

läpi tihkumasta. Hänen ainoat jalkineensa olivat ne, jotka vares oli hänelle antanut, ja ainoat sukkansa ne siniset, jotka vilu ja vihmova sade kutoivat hänelle. Silloin ei ollut mikään erinomainen ilo tarpoa upottavia kyläteitä taikka purra kovaa evästään kostean heinäsuovan kupeessa. Onneksi ei karjakaan tällaisilla säillä paljoa liikkunut, söi mieluummin yksiltä paikoiltaan ja siirtyi jo puolenpäivän rinnassa märän ja mustan metsän rantaan, joka huokasi ikuista murhettaan harmaan, yksitoikkoisen taivaankannen alla.

Sade-ilmoilla muuttui myös koko Lentuan kylän ulkomuoto. Nyt vasta se näytti pieneltä, matalalta ja ränsistyneeltä. Kujat pursuivat lokaa puolipolveen, maantien hiekka kuohui yli äyräittänsä. Seinät vettyivät, räystäät tippuivat, katot vuotivat ja putosivat kaikki ikäänkuin pari vaaksaa alemmaksi. Raskas ilmanpaino löi savun maahan taikka lähetti sen takaisin tupaan. Sieltä täältä pilkisti ikävän ikkunan takaa vain joku nykerönenäinen paitaressu kaivatun kesäisiä tantereitaan.

20.

He tulivat sillalle. Lentuan kylä lepäsi heidän edessään.

Kauppiaan kujan suusta paistoi punavalkea patsas. Puoti oli auki sunnuntainakin; täällä korven keskellä, missä matkat olivat pitkät ja vaivaloiset, ei ollut yleisön mukavuudenkaan vuoksi aina niin helppo lepopäivää pyhittää. Sitäpaitsi oli sunnuntai paras kauppapäivä.

Lähin kirkko oli kaupungissa kolme peninkulmaa pohjoiseen päin. Sinne ei tietysti kenelläkään tullut ilman erityistä asiaa lähdetyksi. Sen sijaan kävivät kaupungin ja naapuripitäjien papit toisinaan täällä pitämässä jonkun hartaushetken.

Tänään oli juuri sellainen harvinainen tilaisuus.

Lentuan kylä oli tienristeyksessä. Paitsi kruunun valtamaantietä, joka kulki sen lävitse, lähti siitä kaksi korpitietä, toinen luoteeseen, toinen koilliseen. Siellä oli peninkulmien takana eräitä yksinäisiä vaarakylä, joiden asukkaat myöskin tällaisina päivinä astuivat heiluvia pitkospuita myöten Lentuaan.

Kansaa näkyi jo kokoontuneen kauppiaan kujan perille. Miehet seisoskelivat piippu suussa aitaan vasten, eukot istuskelivat nyyttineen puodin portailta. Puoti itse oli tietysti pakaten täynnä.

Tämä näky muistutti Jaanan mieleen sitä aikaa, jolloin hän itse kasvavana tyttösenä oli seisonut tuon puodin tiskin takana ja myönyt kauppiaan ylikatsannon alla ryyniä, lankaa, kahvia ja sokuria.

Kauppapuoti oli pienestä pitäen aina erikoisesti miellyttänyt Jaanaa. Sen värjätyistä kangaspakoista, vanhoista rahkeista ja kimaltelevista rihkamista uhosi hänen sieraimiinsa omituinen, sydänalaa vihlaiseva tuoksu, joka sai hänen verensä oudon ja haikean ikävöimisen tulesta intohimoisesti hiiltymään. Varsinkin illoin, kun kattolamppu oli sytytetty ja koko huone välkkyi erivärisenä ja kirjavana, huikaisi Jaanan silmiä tämän maallisen paratiisin mahti, joka kätki sisäänsä niin satumaiset määrät uusia ja tuntemattomia iloja. Se oli hänelle ikäänkuin ensimmäinen epäselvä kangastus jostakin etäisestä, pyhästä ja pyöräyttävästä maailmasta, sieltä, mistä matkamiehet tulivat ja minne he menivät, kunne virstapatsaat viittasivat ja kulkivat salaperäiset sähkölangat pitkin humisevia pylväitään.

Epäilemättä oli tämä Eeden ja paratiisi. Mutta sen keskeen oli myöskin hyvän ja pahan tiedon puu pystytetty.

Jaana tekaisi jo paperitötterön ja satoi käärenuoran päät kätevästi kuin näppärin tiskimies. Mutta eräänä iltana hän pisti kätensä luvottomasti pastillipurkkiin. Samalla astui kauppias sisälle ulko-ovesta ja helähti ovenkamanaan kiinnitetty sydäntä-sävähyttävä tiuku.

Kauppias ei ollut sanonut kuin yhden sanan:

—Ulos!

Ja Jaana oli mennyt. Hän oli juosta vikittänyt jällelleen katsomatta ja sukeltanut aamu-yöstä mummon saunaan niinkuin pelästynyt hiirenpoika pesänsä koloon. Hän oli saanut selkäänsä, kuten tavallisesti, mutta pitänyt sen tällä kertaa täysin ansaittuna. Kuitenkin oli hänen sydämensä vielä kauan läpättänyt, kun hän oli muistanut rikostaan jumalan seitsemättä käskyä vastaan.

Lapsuuden muistot tulvehtivat joka taholta hänen mieleensä, mutta ne eivät enää häntä ilahduttaneet. Kuinka hän tunsii olevansa kaukana niistä! Mitä kaikkea hän oli nähnyt tällä välillä? Ja miten vähän kaikki nuo ihmiset täällä tiesivät maailmanmenosta ja hänen murheistaan.

Eikä hänen sydämensä ollut syttä valkeampi, kun he astuivat kauppiaan kujan suuhun, isä ja Nantta edellä, äiti, Miina-muori ja Jaana heidän perässään.

21.

Kujan suussa seisoivat Heikki.

Jaana säikähti niin, että sydän oli tulla kurkkuun. Hän ei ollut ollenkaan odottanut Heikkiä täällä tapaavansa.

Kuitenkin oli aivan luonnollista, että Heikki oli tullut. Hänen kodistaan oli vielä pitempi matka kaupunkiin kuin Jaanan. Hänetkin oli harvinainen tilaisuus saanut liikkeelle. Jumalanpalvelus ei ollut hänelle pääasia. Tärkeämpi oli tavata tuttavien, kuulla maailman asioista ja tehdä eräitä ostoksia kauppiaalta.

Heikin kotitalo, jossa Heikki nyt isännöi, oli nimeltään Kontio. Sen mukaan sanottiin häntä Heikki Kontioksi.

Vielä ei hän tiennyt Jaanan tulosta mitään.

Nyt näki hän hänet äkkiä edessään. Piippu putosi hänen suustaan ja hän tapaili hämmästyneenä hatunlievettä.

Jaana oli käynyt niin jumalattoman kauniiksi hänen mielestään.

Isä ja Nantta menivät lyömään kättä hänelle. Heikki tervehti heitä välinpitämättömästi. Mutta hänen silmänsä päyivät koko ajan kohti Jaanaa ja hänen leukapielensä hymyilivät korviin saakka, hurmautuneesti ja tuttavallisesti. Kaikesta päättäen hän tunsu itsensä ylenmäärin onnelliseksi.

Myöskin Holli-Reeta ja mummo tervehtivät häntä. Sitten kääntyi Heikki vasta Jaanan puoleen ja sanoi:

—No, Jaana!

Jaanan täytyi pistää kättä hänelle. Mutta hän oli karahtanut tulipunaiseksi tukanjuureen asti eikä mistään hinnasta olisi uskaltanut kohdata hänen katsettaan.

—Eikö se pappi vielä ole tullut? hän sanoi hätäisesti.

Heikin ymyrkäinen naamataulu hymyili kuin täysikuu.

—Niin, pappi? hän sanoi painokkaasti.

Nyt joutui Jaana vieläkin enemmän hämilleen.

Onneksi tuli pappi samassa. Kauppias sulki puotinsa ja kansajoukko siirtyi kohti pihan toisella puolen olevaa pirttirakennusta. Siellä oli jumalanpalvelus pidettävä.

Saarnan aikana katsoi Heikki koko ajan Jaanaan. Hän ei voinut mitään muuta ajatella. Tuoko se sitten oli hänen tuleva morsiamensa? Nyt se oli tullut takaisin, uskollinenpahan oli ollut, vaikka ei ollut silloin lähtökiireessä tullut edes kihloja hommatuksi. Mutta nyt Heikki hänet kihlasi vaikka vihtasormuksella.

Kyllä hän tietysti voi kultaisenkin ostaa, eipä sillä ja sen vuoksi. Talo oli nyt hänen eikä isäkään enää kauan eläisi. Vielä ennen juhannusta hän matkustaisi kaupunkiin ja ostaisi sormuksen, kultakellon ja vitjat. Pärttylinä pidettäisiin ratulat eli kuuliaisit ja römppäviikolla häät. Ristiäisiä saattaisi sitten noin Erkinpäivän tienoissa ajatella.

Se tuntui jo niin iloiselta ja hipleältä Heikistä, että häntä aina pyrki väkisin naurattamaan. Aivan kuin olisi joku kainalokuopista kutittanut.

Samaako mahtoi Jaanakin ajatella, koska näytti niin ujostelevan eikä edes kertaakaan katsonut hänen?

Mutta Jaanan mieli liikkui taas muilla markkinoilla. Tässä pirtissä hän oli saanut ensimmäisen ja ainoan koulu-opetuksensa.

Oli näet erään hienon helsinkiläisen neidin nuoreen ja oikulliseen päähän pistänyt ajatus lähteä laupeudentyötä harjoittamaan, levittämään tiedon valoa ja hyviä tapoja Suomen synkimpien

sydänmaiden keskuuteen. Myöskin leipää ja vaatteita hän oli levittänyt, sillä näitä nälkäperukoita oli jälleen kohdannut kaksi hallavuotta peräkkäin.

Hänen isänsä oli joku hyvin ylhäinen sotaherra, hänen ristimänimensä oli Signe ja hänen sukunimensä edellä oli af taikka von, mikä lienee ollutkaan. Kun pyrstötähti hän oli tullut, tuoden viestin tuntemattomista aurinkokunnista, kuin pyrstötähti myös hävinnyt häikäistyään, kadoten ijäksi Lentuan kylän pienestä ja ahtaasta näköpiiristä.

Vuoden hän oli pitänyt pienten lasten koulua kauppiaan pirtissä, jonka tämä mielihyvällä oli tarjonnut hänelle maksutta käytettäväksi.

—Jos te saatte nämä rosvonpenikat edes hiukankin ihmistöpoja oppimaan, oli kauppias sanonut, on siinä minulle kyllin vuokraa huoneestani.

Jaana, joka jo silloin oli ollut paimentyttönä Luikarisen luona, oli kuullut nämä sanat. Nyt pulpahtivat ne äkkiä esille sydämen onkaloista, jonne ne kerran olivat niin kipeästi kaivertuneet.

22.

Kauppias Luikarinen ei ollut mikään tietopuolisen valistuksen vihollinen. Päinvastoin hän piti sitä ainoana keinona, jos nyt kerran oli kysymyksessä niin naurettava seikka kuin kansan kohottaminen alkuperäisestä raakuudesta, roistoudestaan, ja typeryydestään. Moinen epäilemättä jalo pyrkimys oli hänen mielestään kuitenkin yhtä mahdoton kuin olivat täyspäiselle ihmiselle uskonnolliset hassutukset.

Papit olivat hänen loukkaus kivensä. Hän vihasi heitä rajusti ja intohimoisesti. Se ei tietysti suinkaan estänyt häntä jättämästä pirttiään heidän käytettäväkseen jumalanpalvelusta varten, joka kokosi kansan hänen kauppapuotinsa edustalle.

Saarnan lopussa tapahtui jotakin tavatonta.

Pappi puhui esivallasta ja sen kunnioittamisesta. Esivalta ei hänen mielestään turhaan miekkaa kantanut. Tosin oli jumalalle annettava, mikä jumalan oli, mutta etenkin keisarille, mikä keisarin oli. Asevelvolliset nuorukaiset kuuluivat ehdottomasti keisarille. Mutta tästäkin seurakunnasta oli moni jäänyt pois arvannostosta, muka sillä syyllä, että uusi asevelvollisuus-asetus oli syntynyt maan lakien vastaisessa järjestyksessä. Se oli surkuteltavaa hairahdusta ja kansan terveiden käsitteiden sekoitusta. Ei ollut alammaisen asia mennä esivallan toimenpiteiden laillisuutta punnitsemaan. Sillä esivalta, joka oli jumalasta, teki tilinsä yksin jumalalle.

Heti hänen jälkeensä nousi kauppias Luikarinen. Hän oli niin vihainen, että hänen äänensä vavahteli. Pappi puhuu, mitä sylki suuhun tuo, hän sanoi. Pappi puhuu pönttönsä ja leipälaukkunsa puolesta. Laki on kansan, ja hallitsijaakin korkeampi. Mutta uusi asevelvollisuus-asetus ei ole laki, vaikka Suomen papit sen ovatkin saarnastuolista julistaneet. Se ei ole syntynyt Suomen valtiopäivien myötävaikutuksella.

—Menköön arvannostoon se, jonka housut lotisevat! hän huusi. Mutta syyttäköön sitten itseään, jos joutuu Venäjälle kaalinpäitä pureksimaan. Taitaa siinä vain maha piiskana heilua ympäri selkäpiitä.

Täälläkin Suomen synkimmissä sydänmaissa, missä ruokajärjestys ei suinkaan ollut kehuttava, mutta kaali kokonaan tuntematon, teki viittaus venäläiseen kyökkiin tarkoitetun ja tuiki tyrmistyttävän vaikutuksen. Mitä ymmärsivät Lentuan kyläläiset esivallasta ja laillisuuden vaatimuksista? Esivalta oli se, joka verot kantoi ja virkamiehet palkkasi, laillisuus se, joka esiintyi käräjinä, lautamiehinä ja rikoslakina.

Mutta vatsansa vaatimukset he ymmärsivät. Siksi he kaikki tällä hetkellä sydämensä syvyydessä kannattivat kauppias Luikarista, vaikka he eivät papin läsnäolon vuoksi rohjenneetkaan millään tavalla tuoda julki mielipidettään. Heidän mielestään oli jo suunnatonta, että kauppias oli sen tehnyt, mutta siinä olikin mies, joka ei pelännyt piruakaan.

Pappi oli punainen kuin kukko. Kauppias haukkui häntä vielä vähän aikaa ja lupasi laittaa havuisen hännän jokaiselle, joka ei ollut hänen kanssaan yhtä mieltä.

Pappi vastasi tyynemmin ja maltillisemmin. Vielä oli aika katua niiden, jotka eivät olleet kutsuntaan saapuneet. Mutta siinä tapauksessa heidän heti oli armoa pyydetävä ja lainkuuliainen mielialansa esivallalle ilmaistava.

—Tehköön kukin omantuntonsa mukaan, hän sanoi. Minä olen vaan tahtonut sanoa sanani ja samalla

mikä on jumalan sana tässä tapauksessa.

—Muna hapeniin sellaiselle miehelle! huusi kauppias Luikarinen. Ja nyt pellolle minun pirtistäni taikka minä näytän sinulle, mitä muksu maksaa!

Pappi korjasi lipereitään ja lähti puuskuttaen.

Kauppias Luikarinen hymyili voitollisena. Että hän kerrankin oli saanut puhua suunsa puhtaaksi noille juuttaille ja iskarioteille! Käskivät roistot vielä lepopäivää pyhittämään! Ikäänkuin kansalle ei ollut siinä lepopäivää tarpeeksi, että se sai seisokella hänen tiskinsä edessä!

Heikki Kontio oli höröstyntä korviaan, kun kuuli arvannostosta mainittavan. Hänkin oli jäänyt pois kutsunnasta. Tosin se oli tapahtunut enemmän kauppiaan kehoituksesta kuin hänen oman vakaumuksensa tähden, siitä yksinkertaisesta syystä nimittäin, ettei Heikillä ollut näistä asioista mitään varmaa vakaumusta. Edesvastuu oli hänen mielestään siis kokonaan kauppiaan. Mutta sitä suuremmalla mielenkiinnolla hän oli seurannut tämän ja papin välistä väittelyä. Hänestä tuntui kuin olisi siinä kiistelty hänen kohtalostaan.

Jos kauppias olisi hävinnyt, olisi hänkin tuntenut itsensä tuiki levottomaksi. Mutta nyt oli pappi saanut pötkiä kypälämäkeen ja hänen edesvastaajansa jäänyt voitollisena taistelukentälle.

Hätä ei ollut tämän näköinen. Ja Heikki katsoi jo turvallisesti voivansa pistää piipputupakan kärymään.

Jaana oli henkeä vetämättä seurannut papin ja kauppiaan ottelua. Se oli muistuttanut hänen mieleensä paininlyöntiä Jaakopin ja hänen jumalansa välillä, kuitenkin sillä erotuksella, että Jaakopin jalka ei näyttänyt nyrjähtäneen. Eikö hänkin tiennyt esivallasta jotakin? Tapauksen jälkeen pääkaupungin poliisikamarissa se merkitsi hänelle samaa kuin väkivalta. Eikö hänkin tiennyt laista ja oikeudesta jotakin? Tiesi niin paljon, ettei niihin ollut vetoamista, kun tiukka tuli. Mutta hän ei ollut vielä voinut oikein pukea sanoihin ajatuksiaan. Nyt tuli kauppias tuossa ja sanoi, että esivalta oli väärä ja ettei sen antamia asetuksia ollut noudatettava.

Tosin puhui kauppias ainoastaan väärästä esivallasta ja laittomasta asevelvollisuus-asiasta, mutta tietämättään yleisti Jaana hänen sanansa mielessään, yhdisti ne omiin kokemuksiinsa ja huomasi ne oikeiksi kaikessa laajuudessaan, ilman mitään rajoitusta.

Hänkin asettui heti vaistomaisesti kauppiaan puolelle.

Pappi puhui pötyä hänenkin mielestään. Tosin oli hänen saarnansa ollut kaunis ja liikuttava eikä Jaana ollut sen aikana voinut estää kyöneleitään. Se oli ikäänkuin toinen maailma, jossa jumala oli isäntä ja pappi pehtori. Huonona naapurina tahtoi perkele anastaa sekä heidän tiluksensa että alustalaisensa.

Mutta heti kun pappi oli ruvennut maallisista asioista puhumaan, oli Jaana tuntenut sydämensä jäykistyvän. Mitä oli papilla niiden kanssa tekemistä? Eihän jumala kuitenkaan vaivaisesta syntisestä välittänyt. Eikä esivalta, ainakaan se, jonka tekemisiin Jaana oli joutunut, suinkaan voinut olla jumalan sijainen maan päällä. Pimeyden pääruhtinaan sijainen se oli. Epäilemättä, jos ihmisvoimat siihen riittivät, sitä oli kaikin mokomin vastustettava.

Kansanjoukko hajautui vähitellen. Kauppias avasi jälleen puotinsa ja liike lähti käymään entistä menoaan. Pappi pyysi kyytiä takaisin kaupunkiin, mutta joku eteläänpäin menevä matkustaja oli jo ehtinyt ennen häntä nimensä päiväkirjaan merkitsemään.

Papin täytyi hetki odottaa. Joku uskollinen sanankuulija lupasi hänelle hevosensa. Mutta se täytyi ensin käydä valjastamassa.

Jaana seisoi puodin portailta ja hoputti omaisiaan lähtemään. Hän tahtoi kaikin tavoin välttää Heikkiä. Mutta Holli-Reeta sanoi, että hänellä oli jotakin ostoksia, ja Iikka jutteli kaikessa rauhassa kylänmiesten kanssa. Mummo taas oli pistäytynyt pappia puhuttelemaan.

Silloin näki Jaana kieverirakennuksesta kiipeävän karryihin nuoren, siistipukuisen, kiveräviiksisen miehen, pehmeässä huopahatussaan. Hänen sydämensä sylkähti. Eikö se ollut samainen mies, joka Helsingissä oli houkutelut häntä sirkukseen ja jonka takia hän sitten oli tullut turmioon? Ja eikö hänen veljensä Nantta haastellut miehen kanssa?

Ei, Jaana ei voinut erehtyä. Sama mies se oli.

Mitä se täälläpäin matkusteli? Olisipa Jaanan tehnyt mieli vetää hänet tilille käytöksestään. Miksi hän ei ollut tullut kadunkulmaan? Oliko oikein siten narrata köyhän lasta?

Mutta kyytipoika iski hepoa selkään ja kohona hurautivat kärryt väistyvän helluntairahvaan lomitse.

23.

—Kuka se mies oli? kysyi Jaana veljeltään kotimatalla.

—Mikä mies?

—Se matkamies, jonka kanssa sinä puhelit kauppiaan pihalla.

—En tiedä. Mutta rahaa sillä näkyy olevan kuin roskaa. Jos lie tukkiherroja.

—Ei se tukkiherra ole.

—Mistä sinä sen tiedät?

Jaana viivytteli vastaustaan.

—Tiedämpä vaan, hän sanoi. Minä olen nähnyt hänet Helsingissä.

—Mitäs kysyt sitten, kun tiedät itse paremmin, huomautti Nantta myrtyneenä.

Nyt sekautui jo Iikka Röntykin puheeseen.

—Eihän se mikään tukkiherra ole, hän sanoi. Se on sellainen, sellainen, joka kirjoittaa...

—Sanomalehtiin, lisäsi Holli-Reeta.

—Tuntevatko isä ja äitikin hänet? kysyi Jaana kummastuneena.

Iikka Rönty näytti oikein ylpeältä.

—Onhan se meillä jonkun kerran syöttänyt hevostaan, hän sanoi.

—Hyvä ja höyli herra se on, jatkoi Holli-Reeta. Ja niin puhelias.

Kaikesta se kertoi ja kaikesta se tahtoi tiedon ottaa.

—Eikä sitä meilläkään niin metsänkorvessa eletä, päätti Iikka Rönty, syrjäsilmäyksellä tyttärensä.

Syntyi hetken vaitiolo. Jaanan ajatukset kiertelivät yhä siinä vieraassa herrassa.

—Mitä se täällä liikkuu? hän kysyi.

—Ka, johan minä sanoin, selitti Iikka Rönty. Se ostelee tietoja ja lähettää lehtiin niitä.

—Maksaako se niistä?

—Ei tuo minulle ole maksanut. Mutta Nantta sai siltä keväällä viisitoista markkaa.

—Viisitoista markkaa?

Se oli suuri summa Jaanankin mielestä.

—Niin, sanoi Holli-Reeta. Ja hyvään tarpeeseen tulivatkin rahat.

—Mistä hyvästä se antoi?

—Mitä tuo lie Nantta puhunut kauppiaasta ja Heikki Kontiosta.

Jaana ihmetteli.

—Onpa sillä liikoja rahoja, hän sanoi.

Iikka Rönty ojensi häntä itsetietoisesti.

—Eivät ne sen omia ole, hän sanoi. Ne ovat sen isäntien rahoja. Mutta hyvä mies kun on, niin ei tahdo näet rikastua köyhän kansan puheilla.

—Olisi kait se saanut meidän vähät tietomme ilmaiseksikin, lisäsi Holli-Reeta. Eipähän niistä täällä olisi osattu maksuja ottaa.

—Mitä sinä kerroit sille? kysyi Jaana veljeltään.

—Ilman vaan, vastasi tämä yksikantaan.

Hän oli vielä ikäänkuin hiukan nyreissään siitä, että Jaanakin tunsi herran.

Mutta itsestään rupesi hän kuitenkin sitten sana-arkkuansa availemaan.

—Se tämä Heikki Kontio, virkkoi hän, jäi pois asevelvollisuudesta, vaikka sen nyt olisi ollut vuoro tänä keväänä. Mutta kun se kauppias käski sitä jäämään pois ja sanoi, että se asetus ei pitänyt kutiaan...

—Samaahan se tuntui äskenkin papille pahtavan, huomautti Holli-Reeta.

—Eikä se sitäpaitsi mikään oikea laki kuulu olevankaan, lausui Iikka Rönty mahtipontisesti. Sen sanoi kauppias itse minulle ja kyllä se asiat tietää, jolla on aviisit ja muut.

—Mutta ei sen kauppiaankaan pitäisi niin kovin suurta suuta pitää, nauskahutti Nantta.

Hän tiesi nähtävästi enemmän kuin mitä hän tahtoi sanoa. Iikka Rönty katsoi häneen epäluuloisesti.

—Mitä sinä sillä tarkoitat? hän kysyi.

—Ilman vaan. Kyllä se pappi oikeassa siinä oli, että esivaltaa on toteltava.

—Esivaltaa! hymähti Jaana.

—Niin, niin, nyykytteli Holli-Reeta päätään huolestuneena. Esivalta ei turhaan miekkaa kann.

—Eikö se keisari sitten enää sotamiehiä tarvitsekaan? kysyi mummo, joka tähän saakka oli vaeltanut äänettömänä.

Kukaan ei viitsinyt vastata hänelle. Mummo horisi jo heidän mielestään.

—Sai siinä pappi kuulla sanat, huomautti hetken perästä Iikka Rönty.

—Kyllä kuuli, myönteli Holli-Reeta. Mutta ei sen kuitenkaan olisi pitänyt kirkkoherraa taivasalle ajaa.

—Mitäs tuli toisen huoneessa mahtailemaan? Ja toisakseen, eipähän tuo taivas papille pahaa tehne.

Iikka Rönty nauraa hekotti ääneen. Sukkeluus oli hänen mielestään tavallista onnistuneempi. Nanttakin hymähti hänen takanaan.

—Niin, niin, mutta pappi on silti pappi, intti Holli-Reeta.

—Ei se kauppias ollut ensi kertaa pappia kyydissä.

Nyt nauratti Iikka Röntyä vieläkin enemmän. Hän kävi oikein henkeväksi tuota tapausta ajatellessaan. Nololta oli pappi näyttänyt. Ruveta sitä kauppiaan kanssa käsikarttua vetämään! Pitihän papin jo tietää edeltäpäin, mitä siitä tuli. Sillä sellaista miestä kuin Luikarinen sitä ei ollut koko maailmassa.

Mummo käveli mykkänä heidän takanaan. Mitä kuuluivat häneen maalliset asiat? Maailma oli murheen laakso ja kuolon varjojen alho, josta hänen kohta oli autuaitten asuntoihin lähdeävä. Valmis hän oli, mielellään hän menikin. Vaikka tänään saisi tulla viikatemies, vaikka huomenna saisi Herra korjata hänet. Hänellä oli viskimensä kädessään, mutta ei mummo säikkynyt sitä. Saisi leimahtaa pitkäisen tuli idästä ja näkyä hamaan länteen, saisi olla jo Ihmisen Pojan tulemus ja torvet tuomiolle torahtaa. Eivät ne häntä häilyttäisi. Hän oli huoneensa kalliolle rakentanut.

Mummo oli vanhoilla päivillään tullut jotakuinkin hengellisesti ylpeäksi. Hän ei mielestään ollutkaan enää mikään tavallinen synninorja eikä Ristuksen lammashuoneen vähäpätöisin karitsa. Hän oli jo mielestään niin paljon kokenut mielessään Herransa jumalansa hyvyttä ja niin paljon kristillisillä hyveillään ansainnut sitä, että hän asetti itsensä koko joukon tavallisia kuolevaisia ylemmäksi. Siksi hän odotti eräänlaisella kärsimättömyydellä tuonen iltaa ja ylösnousemuksen aamu-aurinkoa, jolloin hänet lopullisesti vuohipukeista erotettaisiin. Hän ikäänkuin häpesi käydä enää täällä alhaalla suruttomien ihmislasten keskellä niinkuin hän olisi yhä ollut yksi heistä. Hänen ainoa lohdutuksensa oli, että myöskin Sana oli tullut lihaksi, vaikka se alusta oli asunut jumalan luona ja jumala oli ollut se Sana.

Mummo oli mielestään jo miettinyt myös niin paljon raamatun syvimpiä ongelmia, ettei hän tietopuolisessakaan suhteessa enää tahtonut itseään kaikkein yksinkertaisimpiin sanankuulijoihin verrattavaksi. Päinvastoin hän katsoi selvittäneensä sydämessään monta hämärää pulmaa, joista tiedot tuntuivat olevan ristiriitaiset papeilla ja kirjanoppineillakin. Tosin hän tiesi olevansa vain köyhä ja oppimaton vaimo Galileasta, jolle jumala oli erityistä armoaan osoittanut. Mutta hän tiesi myöskin, että

tuolla taivaan suurissa saleissa viimeiset tulivat ensimmäisiksi, mutta ensimmäiset viimeisiksi, ja mummo katsoi jo vaeltaneensa niin kauan ristin tietä, ettei hänen paikkansa siellä enää pitänyt niitä aivan ovensuu-penkkejä olla.

Mummo ei pannut kynttiläänsä vakan alle. Milloin hänellä vaan oli siihen tilaisuutta, hän meni urheasti puhelemaan pappien kanssa ja pyytämään heiltä tukea ja valistusta hengelliselle elämälleen. Mutta tämän hän teki yhtä paljon solmetakseen heitä sanoissa kuin tullakseen itse toden teolla valistetuksi.

Mummo ei ollutkaan niin tuhma kuin outo luuli. Nöyrällä ja hiljaisella äänellä hän esitteli ajatuksiaan, papit vastailivat hänelle hyväntahtoisesti eivätkä huomanneetkaan ennen kuin olivat itsensä pussiin puhuneet. Silloin he hämmentyivät, alottivat usein innokkaasti uudestaan ja hämmentyivät vielä enemmän. Mummo nautti hetkisen heidän pulastaan, ilmoitti sitten vaatimattomasti, kuinka hän oli asian aprikoinut, papit antoivat hänen mielipiteelleen armollisen hyväksymisensä, taputtivat häntä olalle ja kehoittivat vastakin yhtä nöyrästi ja vilpittömästi jumalan sanan valkeudessa sielunsa ongelmoita selittämään. Mummo niijasi, meni kiitellen ja kostellen menojaan, mutta tunsu itsensä jo porstuassa koko joukon ehommaksi entistään.

Näin oli käynyt naapuripitäjän papin ja samoin monen muunkin sielunpaimenen. Olipa mummo kerran piispankäräjillä kaupungissa ollut tilaisuudessa pitämään lujilla itse hiippaherraakin koko rovastikunnan papiston ja erään tuomiokapitulin jäsenen läsnäollessa. Piispa oli kuitenkin pelastautunut siten, että oli kehoittanut mummoa uskomaan yksinkertaisesti eikä järkensä jousta ylenmäärin jännittelemään. Mummo oli saanut mennä niine hyvineen. Mutta hänelle oli jäänyt hämärä aavistus, ettei hän ollut sillä kerralla oikein kunnostautunut eikä esiintynyt edukseen.

24.

Jaana sai kotona asuakseen saman kamarin porstuan perässä, jossa hän ennen oli kangasta kutoa helskyttänyt.

Elämä rupesi Rönnyyn mökissä käymään entistä latuaan. Jo muutaman päivän päästä oli Jaana siihen niin tottunut, ettei hän enää paljon muistanut pääkaupunkia olevankaan.

Hän pani taas kankaan vireille ja alkoi kutoa. Yöt hän nukkui aitassa, jossa vielä hänen vaatteensa olivat vanhoilla orsillaan.

Ne herättivät hänessä monta haikeata ja hiukaisevaa mielialaa.

Usein tavattiin hänet yksin itkemästä. Kotiväki koetti turhaan lohduttaa häntä. Iikka luuli, että Jaana ikävöi takaisin Helsinkiin. Mutta Holli-Reetalla oli asiasta omat ajatuksensa.

Kerran heleällä heinäkuulla, kun aurinko oli mennyt metsän taa ja Kuikkalampi kajasti utuisena valkeassa, hämäräisessä yössä, kuuli Jaana aitassaan hiljaisen koputuksen seinän takaa. Hän nousi ja avasi oven, arvellen että se oli joku hänen kotiväestään.

Se oli Heikki Kontio.

Hän pujahti sukkelasti sisälle ja Jaana sulki yhtä nopeasti aitan uksen. Sitten he katsoivat toisiinsa ja näyttivät hyvin hämmästyneiltä.

Jaana oli paitasillaan eikä ymmärtänyt hävetä edes. Heikki hypisteli lakkiaan. Kumpikaan ei tiennyt ensin, mitä sanoisi.

—Iltaa, sanoi Jaana vihdoin.

—Iltaa. Lähdin katsomaan, kun ei ole tavattukaan tässä.

He kättelivät ja vaikenivat jälleen.

—Mistä sinä tulet? kysyi Jaana.

—Ilman vaan kotoapäin.

Heikki naurahti väkinäisesti ja koetti katsoa tuttavallisesti Jaanaa silmiin. Aitassa oli puolihämärä. Kuitenkin he hyvin erottivat toisensa ovenpäällisen kapean ikkunalasin lähettämässä himmeässä heijastuksessa.

Äkkiä sai Jaana jalat alleen ja pujahti peittonsaalle. Heikki istui hänen sänkynsä laidalle. Eikä kumpikaan tiennyt oikein, mistä alottaisi.

—Tässä ne nyt olisivat, sanoi Heikki vihdoin ja veti pienen kotelon povitaskustaan.

—Mitkä? kysyi Jaana katsomatta häneen.

—Nepähän ne kihlat.

Jaana purskahti itkemään.

Heikki näytti hyvin hölmistyneeltä. Hän avasi kotelon ja piti sitä Jaanan silmien edessä.

—Siinä ne ovat, huolinetpa sitten tahi et. Ei nämä häävit ole.

Se oli tietysti vain väärää vaatimattomuutta. Heikin kihlat olivat tavallista upeammat.

Jaana itki kahta katkerammin.

Heikki mietti päänsä ympäri. Hän ei voinut keksiä mitään järjellistä syytä Jaanan kallotukseen.

—Jos sinä siitä arvannosto-asiasta itket, sanoi hän vihdoin, niin voin minä vielä pyytää armoakin. Ei minua siitä Siperiaan tuomita. Niin että kyllä sinä sen puolesta voit aivan huoleton olla.

Ei auttanut sekään. Heikki rupesi jo tuskastumaan.

—Talo minulla on, hän sanoi, eivätkä ne vanhuksetkaan enää kauan elä. Äiti on kyllä vielä aika virkku ja kappera ikäisekseen, mutta isä on jo manan matkamies. Viikon pari mitä virunee.

Ei vastausta vieläkään. Maailma rupesi jo Heikin silmissä mustumaan.

—Otatko sinä sitten ne vai et? hän kysyi kärsimättömästi.

On tainnut tyttö ylpistyä siellä pääkaupungissa, hän ajatteli. Ei taida tavallinen tunkionluoja enää kelvatakaan hänelle. Herrojako himoittanee? Mutta kyllä Jaana erehtyi, jos luuli, että Heikki häntä tässä kehtaisi ruveta pitkin yötä passailemaan. E-ohoh! Mikä Jaana luuli oikein olevansa? Äläs eto kapine! Torpan tyttö hän oli, vaikka päässytkin kaupunkiin piikaletukaksi. Heikki oli tosin vaan maanmoukka, mutta kuitenkin talon isäntä. Ei räntännyt hänen tyhjää riijailla eikä jäädä yhden hameen jälessä haikailemaan. Kyllä hänellä toki otettavia kymmenen joka sormelle olisi, oli niitäkin, jotka helmat hampaissa vastaan tulisivat. Jos ei Jaanalle kihlat kelvanneet, niin olkoot kelpaamatta. Ei Heikki hänen tähtensä kauankaan itkupilliä soittelisi.

—Jaa taikka ei? kysyi hän jotenkin karskisti.

—Ei, Heikki kulta, sai Jaana nyyhkytystensä lomasta sanotuksi. Ei minusta ole enää sinun kihlakalujesi kantajaksi.

—Niin noh, sanoi Heikki ja nousi.

Hän ei ollut kuitenkaan tätä vastausta odottanut. Asiahan oli ollut jo melkein sovittu heidän välillään. Mikä siinä nyt muka kiikasti? Tyttö ei mahtanut olla oikein täysissä rahkeissaan.

Äkkiä lensi synkkä epäluulo häneen. Olisiko joku toinen tullut ja sotkenut välit? Mitä sen silmät muuten olisivat nuin viljoin vettä tiristäneet? Eivät ne tytöt tyhjystä tuolla tavalla itkeneet. Kenties oli joku toinen jo kokenut Heikin apajan?

—Kuulehan Jaana, hän sanoi. Mikä sinulla oikein on?

Jaana hyrski valtoinaan.

—Etteivät vaan olisi huonosti sinun asiasi?

—Huonosti ovat, pääsi Jaanalta.

Heti sen sanottuaan hän tuli levollisemmaksi. Kuului enää vain hiljaista ja tasaista tihuuttamista.

—Niin no sitten, sanoi Heikki painokkaasti.

Avioliitto oli nyt mahdoton hänenkin mielestään.

Se oli sitä myöten valmis. Mutta hän kysyi kuitenkin vielä ikäänkuin vanhasta tottumuksesta:

—Herrako se on vai talonpoika?

Jaana ei vastannut. Kaikki rakkaus oli heti haihtunut Heikistä. Mutta mustasukkaisuuden kyy kähisi vielä hänen sydämessään.

—Taitaa olla niitä kisällimiehiä, hän lisäsi ylenkatseellisesti.

Eikä Jaana vastannut vieläkään.

—Hyvästi sitten, sanoi Heikki ja meni.

—Ja hyvästi ijäksi, hän jatkoi vielä itsekseen oven ulkopuolella.

Se sai nyt olla sillä hyvä. Eikä Heikki tahtonut enää koskaan sen koommin lapsuutensa petollista ystävää ajatella.

25.

Kuitenkin oli asia kovasti koskenut Heikkiin. Jaanan kuva ei väistynyt hänen silmiensä edestä.

Heikki tunsi, että hänelle oli tapahtunut verinen vääryys, mutta hän ei tiennyt ketä syyttää siitä.

Vihdoin kävi tämä viattoman kärsimyksen tunne hänelle niin tuskalliseksi, että hän jätti talon ohjat nuoremmalle veljelleen, otti perintö-osuutensa ja matkusti seuraavana kevättalvena Amerikkaan. Mahdollisesti vaikutti hänen lähtöönsä myöskin pelko arvannosto-asian seurauksista, sillä kauppias Luikarinen oli kivenkovaan kieltänyt hänet armoa pyytämästä.

Silloin oli Jaana jo synnyttänyt lapsen.

Lapsi kuoli heti syntymisen jälkeen. Tuskin ehti mummo hänelle hätäkasteen toimittaa.

Asia pidettiin salassa, mikäli mahdollista. Siitä levisi tieto kuitenkin Lentuan kylälle, jossa se ei sen suurempaa huomiota herättänyt. Aviottomat lapset olivat näin maantien varressa tavallisia. Ihmeteltiin vaan, kuka lapsen isä oli. Yleisesti luultiin siksi Heikki Kontiota, jonka kanssa Jaanan muistettiin joskus seuraa pitäneen.

Kotonakaan ei tapausta minään maailmanlopun merkinä pidetty. Isä oli tosin alussa noitunut vahvasti, sillä hän pelkäsi, että sikiö jäisi hänen elätettäväkseen. Holli-Reeta oli heti ottanut lusikan kauniisen käteensä, mutta päättänyt, ettei sitä ainakaan toista kertaa tulisi hänen kattonsa alla tapahtumaan. Jaanan oli joko etsittävä mies itselleen taikka mentävä samaa tietä kuin oli tullutkin.

Veljillä ei ollut mitään puhumista. He pitivät paljon Jaanasta eivätkä puolestaan tahtoneet lisätä kiveä kuorman päälle. Mummo taas oli jo nähnyt liian paljon maailmaa hämmästyäkseen näin vähästä.

Jaanan juttuja poliiseista ja väkivallanteosta ei uskonut kukaan. Luultiin, että hän puhui päättömiä vain asian todellista laitaa peittääkseen. Kuitenkin katsoi Iikka Rönty velvollisuudekseen kertoa niistä myös kauppias Luikariselle.

Kauppias otti asian vasten luuloa hyvin vakavasti.

—Lähetäkääpäs tyttö minun puheilleni, hän sanoi.

Jaana ei tahtonut suurin surmin mennä. Mutta isä pakotti hänet.

Kauppias käveli kädet housun taskussa kamarinsa lattialla. Jaana seisoi ovensuussa. Kauppias kyseli ja hän vastasi, ujona, arkana ja punastuvana.

Lopuksi ojensi kauppias ystävällisesti kätensä hänelle:

—Tämä on isänmaallinen asia, hän sanoi, ja minä otan sen ajaakseni. Sinä olet saapa hyvitystä; siitä menen takaukseen minä, kauppias Simo Luikarinen Lentuan kylästä.

Kun kauppias sen kerran sanoi, uskoivat kaikki sen niinkuin jyrinpäivän ja pian levisi Lentuan kylälle tieto, että kauppias oli ottanut Jaanan jutun omille hoteilleen.

Se herätti paljon suurempaa huomiota kuin juttu itse. Ihmeteltiin ihmettelemästäkin päästyä, mitä kauppiaalta mahtoi olla Jaana Rönny tapaturman kanssa tekemistä.

Mutta Lentuan oppimattomat kyläläiset eivät tunteneet kauppias Luikarista. He tiesivät tosin, että hän oli etevä kauppartyky ja paha pappisvihollinen, samoin että hän kielsi asevelvollisia nuorukaisia menemästä laittomiin kutsuntoihin. Mutta he eivät tieneet, että kauppiasta viime vuosina oli tullut koko väärän esivallan intohimoinen vastustaja. Taikka jos tiesivätkin, meni se puoli asiasta yli heidän ymmärryksensä.

Kauppias pitikin sanansa uskollisesti. Hän neuvotteli kaupungissa sekä lakimiesten että liiketuttaviensa kanssa, mutta sai heiltä sängen vähän lohduttavia tiedon-antoja. Syytöstä ei uuden virkamies-asetuksen mukaan voitu nostaa alintakaan esivallan palvelijaa vastaan, ilman että oli lupa hänen esimieheltään. Ja jos tällainen lupa myönnettäisiinkin, niin oliko syytös toteennäytettävissä? He epäilivät sitä. Parasta oli, että kauppias nykyisissä oloissa jättäisi koko jutun ja, jos hän tahtoisi, tekisi yksityisesti jotakin Jaanan hyväksi.

Kauppias mielti ja mielti. Hän tahtoi usein puhua Jaanan kanssa ja kutsutti tämän tuon tuostakin puheilleen. Jaana tuli ja näytti joka kerta kauppiaan mielestä yhä kauniimmalta. Kuinka olikaan, unohtui vähitellen asian isänmaallinen puoli häneltä ja Jaana tuli hänen yhä mieskohtaisemman huomionsa esineeksi.

Mitä jos hän itse nautti tytön?

Kauppialla oli harvoin jalot hetkensä, mutta kun ne hänellä olivat, haltioitui hän itse omasta jalomielisyydestään niin, että hän kohosi aivan huimaaville hengen kukkuloille. Eikö se ollutkin hänen suora velvollisuutensa? Hän oli luvannut hyvitystä. Ja eikö Jaana ollut hänen oman torpparinsa tytär? Isäntänä hän oli velvollinen pitämään huolta alustalaisistaan. Loukkaus röntyläisiä vastaan oli myöskin loukkaus häntä vastaan. Epäilemättä hän hankkisi Jaanalle hyvityksen niin kuninkaallisen, että se näkyisi kaivolta kotiin.

Kun tämä ajatus ensin hänen aivoihinsa välähti, hän olisi heti ylitsevuotavassa innostuksessaan ollut valmis Jaanan kanssa vaikka vihille menemään. Mutta sitten hän mielti tarkemmin asiaa ja huomasi, että hän jo oli vanha mies, jonka ei sopinut ruveta hupsuttelemaan. Sitten hän tuumi vielä tarkemmin asiaa ja päätti toistaiseksi olla Jaanalle siitä mitään mainitsematta.

Uusi ajatus oli kuitenkin jättänyt uuden uran hänen aivoihinsa. Hän alkoi katsella yhä enemmän toisilla silmillä Jaanaa, käski tämän aina istumaan, tarjosi konvehtia, pistipä jo pikkuleikinkin hänen kanssaan. Eikä hän huomannut itsekään ennenkuin hän jo oli ruvennut Jaanaa himoitsemaan.

26.

Kauppias kulki usein etelässäpäin. Sieltä palatessaan hän aina poikkesi Rönnyin mökkiin, jossa Iikka otti hänet avopäin vastaan ja toimitti heti hänen eteensä höyryävän puolikupposen. Yhdessä he istuivat sitten toisen tuvan puolella, istuivatpa usein päivän taikka yönkin, tinttasivat päänsä täyteen ja lausuilivat voimakkaasti sekä laajaperäisesti.

Oikeastaan se oli kauppias, joka lausuili. Hän oli jo usein tullessaan hyvässä hiprakassa. Silloin oli hänellä mahtavat sanat, vaikka eivät Iikankaan paljon perään antaneet, kun hän muutaman ryppyn vanhaksi pääsi. Kuitenkin pysytteli hän puheissaan enemmän säestäjänä.

Kerran kevättälvella tuli kauppias jo aamusta päivin.

Illalla kuuli Jaana eteisen läpi kulkiessaan seuraavan keskustelun.

—Kuules, Iikka! Sinä olet sellainen naukumaijan poika.

—Mitäpä tässä muutakaan köyhä mies. Hyvä jos röyhtäistä tohtii toisin päivin.

—Ei se ole sen köyhyyden takia, kyllä minä tiedän. Mutta se on siksi, että sinä muka olet linnassa istunut.

—Ei nyt puhuta siitä.

—Miksei puhuta? Kenenkä sinä et luule tässä tiilenpäitä lukeneen?

—Ei suinkaan kauppias.

—Vettä leipää on syöty. Mutta se on minun asiani. Olenko minä silti huonompi mies? Häh? Enkö minä elä niinkuin herra omalla turpeellani?

—Kyllähän kauppias.

—Noh? Mitäs puhut sitten?

—Kauppias ei sentään koskaan ole ollut kolmen markan mies.

—Nyt sanon minä sinulle yhden asian, Iikka: miehellä on kunniaa niin paljon kuin mies kunniaa ottaa. Siinä se koko konsti on.

—Onpa siinä konstia tarpeeksi.

—Sinulta se ei ainakaan enää synny. Sinä et ole koskaan osannut ottaa sitä. Olet vaan kädet ristissä odottanut, että muut tulisivat ja tarjoisivat sitä sinulle.

—Mitäs kun on pukinsorkka papinkirjassa.

—Sekös täytinen sinun kāskee sitä näyttlemään? Olenko minä milloinkaan sinulta kirjoja kysellyt? Olenko paha sana sanonut? Häh? Sano nyt: olenko?

—Ei, eihän kauppias.

—Ja joka vanhoja muistaa, sitä tikulla silmään. Sinun pitää puraista luontosi, Iikka! Tämä maailma on tehty susia eikä ihmisiä varten.

—Taitaa olla niinkuin kauppias sanoo.

—Pure vaan pää poikki hävyttäsi! Ja muista minun sanoneen: »niin kauan huolta nähdä saa, kuin tahtoo sitä kantaa». Eikä se minun sanani olekaan, vaan erään Suomen suurimmista runoilijoista.

—Kyllä se kauppias osaa.

—Minä en ole käynyt kouluja milloinkaan. Mutta sanaa minä olen viljellyt ikäni ja kyllä minä noin sinnepäin tiedän, mitä maailmassa tapahtuu. Voisit sinäkin välistä vilkaista aviisia, Iikka.

—Ei ole tullut nuorena totutelluksi. Mutta ei taitaisi pahitteeksi olla.

—Se ikäänkuin sivistäisi sinua. Siten me paremmin viihtyisimme yhdessä. Sinäkin olet vaan sellainen kollo, Iikka. Mies kuin nuluksen naula.

—Mitäpä sitä muutakaan oppimaton mies.

—Näätkö, Iikka: minä olen niin yksin eikä kukaan ymmärrä minua. Mutta tässä rinnassa asuu paljon, paljon. Se menee kaikki hautaan minun kerallani.

—Kauppiaan pitäisi ehkä akottua.

—Minä olenkin miettinyt sitä. Mutta olkoon se meidän kesken.

—Vai on kauppias miettinyt? Älähän!

—On jo katsottukin. Hönkä ihminen kerrassaan.

—No, ei kummemmalla hevosella ajeta.

Jaana oli oikeastaan pistäytynyt vain juomaan eteisen suuresta sammioista. Mutta kauppiaan sanat kiinnittivät niin hänen mieltään, että hän jäi uteliaana jatkoa kuuntelemaan.

Kauppias oli hänen mielestään todellakin oikeassa. Maailma oli tehty susia eikä ihmisiä varten. Ihmisellä oli siinä kunniaa niin paljon kuin ihminen kunniaa otti. Mitä jos hänkin, Jaana, puraisi luontonsa kerran? Huolta oli hänkin kantanut, tässä kuukaudet itkenyt ja tihertänyt. Mitä varten? Kenen hyväksi? Kiittikö häntä kukaan siitä? Eikö hän ollut ihminen niinkuin kaikki muut? Oliko hän silti huonompi muita, jos muut olivat olleet hänelle hävyttömät?

Jotakin sellaista hän oli itsekin joskus hämärästi tuntenut. Mutta kauppiaan sanat lykkäsivät kuitenkin häntä koko joukon eteenpäin niitä uusia kehitysmahdollisuuksia kohden, jotka vielä vetivät sikeätä unta hänen povessaan.

Keväällä kuoli mummo.

Kauppias kävi yhä useammin Rönny'n mökissä. Silloin tällöin kutsutti hän myös Jaanan puheilleen. Näön vuoksi hän vielä joskus puhui hyvityksestä, mutta enimmäkseen jutteli vain minkä mitäkin, tiedustelipa myös Jaanan tulevaisuuden toiveita. Niistä ei Jaana vielä tiennyt itsekään. Hän sanoi vaan, että hän arvattavasti syksyllä palajaisi takaisin pääkaupunkiin, jossa hänellä valmis paikka oli. Se oli kauppiakaan mielestä kaikin puolin järkevintä.

Jaanan käynnit kauppiaan luona, samoin kuin tämän tiheät vierailut Rönny'n mökissä, kiinnittivät suuresti Lentuan kyläläisten huomiota. Ruvettiin kuiskuttelemaan yhtä ja toista eikä ollut aikaakaan, kun jo kuka tahansa voi vanhoa, että Jaana oli kauppias Luikarisen jalkavaimo.

Myöskin Iikka Rönty kuuli siitä kerran kylällä käydessään.

Hän ilahdutti sanomattomasti. Sehän olisikin paras ratkaisu heidän aineelliselle ahdingolleen. Jos kauppias vielä ottaisi Jaanan taloonsa, olisi kaikki niinkuin ollakin piti. Heidän vanhojen päiviensä vara olisi turvattu eikä hänen epäilemättä koskaan tarvitsisi suorittaa suurta velkaansa kauppiaille. Kenties lahjoittaisi kauppias vielä mökinkin heille ikiomaksi, niin ettei heidän enää tarvitsisi mitään päivätöitä tehdä.

Kautta rantain hän koki urkkia Jaanalta, miten paljon kyläläisten puheessa perää oli. Mutta tyttö puri huulensa yhteen eikä osoittanut mitään luottamusta hänelle.

Iikka neuvotteli Holli-Reetan kanssa ja huomasi, että he olivat jotenkin yksimielisiä asiasta. Täytyi vaan nyt koettaa pitää hyvällä tuulella kauppiasta.

Tuli kesä ja syksy.

Vähitellen oli tapahtunut suuri muutos Jaanan koko ulkonaisessa olennessa. Tosin hän itki vielä joskus ja jäi niinkuin vähämielinen pitkiksi ajoiksi eteensä tuijottamaan. Mutta sitten nakkasi hän niskojaan, hänen päänsä kohosi ja hän voi äkkiä ja ilman mitään syytä heläyttää naurun niin kirkkaan, ettei sitä oltu kuultu ennen Rönny'n mökissä. Sitä iloa voi sitten kestää monta päivää perätysten, kunnes hänelle taas tuli huolellinen hetkensä.

Hän oli huomannut, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kauppias oli antanut yhä selvempiä viittauksia. Vihdoin rupesivat vanhemmatkin puhumaan jotenkin suoraan siitä. Heidän mielestään se oli todellinen onni Jaanalle. Hänen ei suinkaan pitäisi kauppiasta luotaan karkoittaa.

—Eipä se kuitenkaan vihille veisi, oli päässyt Jaanan suusta kerran.

Se oli isän mielestä sulaa hassutusta. Hyvästi oli hänkin Holli-Reetan kanssa toimeen tullut, vaikka olivat vieläkin vihkimättä.

—Vanhapa tuo on, hän oli toisen kerran ähkäissyt.

Holli-Reeta oli sen johdosta häntä nuhdellut perinpohjaisesti. Mikä vanha kauppias oli? Mies parhaassa ijässään. Ja jos nyt vähän vanha olikin, niin sitä parempi. Eipähän sitten enää niin paljon muiden jälessä juoksisi.

Kerran eräänä synkkänä syys-iltana ajoi kauppias heille. Kotvan toisessa tuvassa Iikan kanssa juopoteltuaan, hän pyysi saunaa, joka hänelle joutuin toimitettiin. Jaana käskettiin häntä kylvettämään.

—Minä en mene, sanoi Jaana.

—Mikä on, ettet mene? kysyi Iikka Rönty ja tunsu samalla, että hänen sisuksensa kiehahtivat.

—Menkään äiti. Se ei kuitenkaan osaa olla siivolla se kauppias.

Eikä Jaana tahtonut mennä, vaikka vanhemmat kuinka olisivat häntä kehoittaneet.

Iikka suuttui niin, että maailma pimenei hänen silmissään.

Kuitenkin hän hillitsi itsensä tällä kertaa. Mutta Holli-Reeta tarttui Jaanan tukkaan ja lupasi antaa hänelle sellaisen kukakäskin, että vielä viimeisellä tuomiollakin muistaisi neljättä käskyä vastaan rikkoneensa.

—Sitäkö täytistä sinä siinä taivastelet! hän huusi. Ala vaan laputtaa taikka vedän niin pitkin korvia, että viipperänä menet.

Jaana nousi kangaspuittensa äärestä. Hän muisti hyvin sen talvi-illan eräitä vuosia sitten, jolloin isä oli hänet tallissa piiskannut ja jolloin hän oli karannut kotoa.

Vanhempien esivalta oli jo silloin häntä syvästi katkeroittanut. Sen jälkeen hän oli tullut tuntemaan erään toisen esivallan, joka oli häväissyt hänet. Molempien sanottiin olevan jumalasta. Molemmat esiintyivät hänelle pelkkänä väkivaltana.

Isän suhteen olivat jo ennen viimeisetkin lempeät tunteet häneltä haihtuneet. Nyt kuuli hän korvissaan, miten kaikki siteet äidin ja hänen väliltään poikki karahtivat.

Hän tunsi seisovansa yksin maailmassa.

Eikä ainoastaan maailmassa, vaan maailmaa vastaan.

Yksilöllisyyden uusi tunne heräsi hänessä; sama, joka ennen oli vain itsesäilytyksen hämäränä vaistona hänessä esiintynyt; heräsi synkkänä, peljättävänä, onnettomuutta uhkaavana niinkuin ukkospilvi helteisen taivaan ääreltä kantaen helmassaan surmaa ja rankaisevia salamoita.

Jos hänellä olisi ollut ase, hän olisi lyönyt. Jos hänellä olisi ollut pyssy, hän olisi ampunut. Mutta hänellä ei ollut mitään.

Hänen silmänä iskivät tulta ja hän kirosi karkeasti.

—Mennään sitten, hän sanoi. Lyödään löyly kauppiaalle.

Hän meni. Porstuanovi paukkui hänen perässään niinkuin tykinjyske.

Sinä yönä antautui hän ensi kerran kauppiaalle.

28.

Viha oli ensimmäinen itsenäisen henkisen elämän oire Jaanassa. Myöhemmin tuli lisäksi toinen, nimittäin ylenkatse.

Joulun alla hän matkusti päätäpahkaa Helsinkiin.

Hänen palveluspaikkansa ruokarouvan luona oli täytetty. Mutta siistin näköinen kun oli ja sanoi saunassa syntyneensäkin, hän sattumalta pääsi saunoittajaksi erääseen pääkaupungin suureen kylpylaitokseen.

Se oli synkkä tyttö, joka seisoj vesi-ammeen vierellä ja pyysi pestäviä vuoroin toista vuoroin toista puoltaan kääntämään. Herrat yrittivät joskus laskea leikkiä hänen kanssaan, mutta huonolla menestyksellä. Jaana tuskin kuuli heidän sanojaan.

Hän teki työnsä tynesti ja täsmällisesti. Mutta hänen suunsa ympärillä oli kova piirre ja hänen suurissa silmissään oli jäinen kalpeus, joka teki kaiken leikkilisenkin lähentelemisen mahdottomaksi.

Kotipuoleensa hän ei koskaan kirjoittanut.

Kauan jälkeenpäin hän kuuli tosin, että Lentuan kylällä oli tapahtunut kummia. Yöllä oli tullut aseellisia miehiä kaupungista, jotka olivat murtautuneet kauppiaan taloon, penkoneet siellä kaikki paikat ylös alaisin ja vieneet isännän itsensä vangittuna mukanaan.

Sen kertoi hänelle eräs Lentuan kylän tyttö, joka samoin kuin hänkin oli kerran lähtenyt piiaksi pääkaupunkiin. Nyt oli tämä naimisissa erään suutarinsällin kanssa. Heillä oli sievä koti Pitkäsillan takana.

Jaana kävi joskus pyhä-iltoina heitä katsomassa.

Suutari oli mielipiteiltään sosialisti, samoin hänen vaimonsakin.

He tapasivat hyvän oppilaan Jaanasta. Täällä hän kuuli ensimmäisen kerran elämässään mainittavan, että kaikki kapitalistit olivat rosvoja, että rikkaudet olivat kansan hiellä kootut, että porvarillinen yhteiskunta-järjestys oli kumottava, kaikki tasattava ja köyhän kansan tuhatvuotinen valtakunta perustettava. Sitäpaitsi hän kuuli vielä paljon tuotanto-välikappaleista ynnä muusta, jota hän ei ymmärtänyt, mutta joka herätti hänessä samaa salaperäistä kunnioitusta koin vieraat sanat, draaki ja Ruomi röyhkeä vanhassa virsikirjassa.

Ehdottoman tasa-arvoisuuden aate meni Jaanaan kuin terva puuhun. Siinä tuli avuksi hänen kristillinen lapsuus-uskonsa, jonka hän jo muuten tosin oli kokonaan kadottanut. Jos kerran kaikki olivat saman arvoisia jumalan edessä, niin miksi ei ihmisten edessä? Jos kerran kaikki olivat yhtä oikeutetut elämään, niin miksi saivat toiset elää ylellisyydessä, toiset puutteessa ja kurjuudessa?

Suutari vaimoineen oli jo sangen lähellä anarkismia, vaikka hän vielä tunnustikin edes jonkinlaisen esivallan tarpeellisuuden. Mutta Jaana meni pian heitä pitemmälle. Eikö kaikki esivalta ollut väärä? Miksi olla mitään lakeja ja laitoksia? Eikö kukin saanut tehdä, mitä tahtoi? Kenellä oli oikeus toisen vapautta rajoittaa?

Ja koska jumalaa nähtävästi ei ollut olemassa, niin ei siis myöskään ollut taivasta, helvettiä eikä viimeistä tuomiota. Maan päällä piti pahan saada rangaistuksensa ja hyvän palkkansa, jos mieli kansojen pyhän oikeuden milloinkaan päästä voitolle maailmassa. Mutta ketkä olivat tehneet sen enemmän vääryyttä kuin rikkaat ja vallassa-olijat? Ei olisi ollut mikään synty vetää heidät kaikki hirsipuuhun.

Suutari lainasi hänelle Ranskan vallankumouksen historian. Jaana luki sen ahmimalla, sillä se oli ensimmäinen maallinen kirja, joka oli sattunut hänen käteensä. Kansa oli siis kuitenkin kerran ollut vallassa. Kerran olivat maan mahtavat vavisseet. Miksi ei Bastilje vieläkin voinut tulla valloitetuksi? Miksi ei vieläkin voineet pudota kuninkaalliset päät?

Oliko giljotini jo tehnyt tehtävänsä? Eikö kaikki ollut kesken vielä? Eivätkö kansat vielä huoanneet orjuudessa? Miksi ne eivät katkaisseet kahleitaan?

Miksi ei myrsky mylvähtänyt? Oliko vanhurskas oikeus kadottanut väkikalpansa?

Uudet ajatukset syöksyivät ryöpyten kuin kevätvirrat kautta Jaanan viljelemättömien aivoerämaiden. Kapinalliset tunteet paisuttivat hänen poveaan. Hän eli vain verisissä ja vallankumouksellisissa mielikuvissa.

Mutta syvällä alla kaikkien hetken kuvien ja käsitteiden, hänen sydämensä koskemattomissa pohjakerroksissa, lepäsi harmajien sukupolvien perintö, isien ja äitien uskonnollinen mielenlaatu; nukkui niinkuin routa nukkuu Suomen suurilla sydänmailla, missä mustat vedet seisovat liikkumattomina hallaisissa rämeissä.

29.

Kävi paljon väkeä saunassa, miestä, naista, nuorta ja vanhaa. Kaikki ne kulkivat Jaanan jäntevien käsien kautta ja kaikki lähtivät sieltä ehompina entistään.

Myöskin monta tuttavaa tapasi Jaana täällä.

Ne olivat ylioppilaita ruokarouvan ajoilta. Ne tunsivat heti Jaanan, naljailivat, puhuivat politiikkaa ja kertoivat päiväkuulumia. Sitten muistivat ne äkkiä jotakin ja kysyivät, eikö Jaanalla ollut sulhanen kotipuolellaan ja eikö hänen ollut pitänyt mennä naimisiin.

—Se matkusti Amerikkaan, selitti Jaana heille lyhyesti.

Ylioppilaat käänsivät Amerikan hameriikiksi, olivat sukkelia mielestään ja tarjoutuivat Jaanalle sulhasen sijaisiksi. Jaanan täytyi usein naurahtaa heidän hullutuksilleen. Mutta sitten hän tuli heti hyvin totiseksi.

Yksi niistä oli sangen vakava. Se olikin maisteri ja hänellä oli kihlasormus vasemman käden nimettömässä. Hän oli paksu, turpea mies, Pouttu nimeltään, hartiat vankat ja leveät, hauvislihaksiset kuin atleetilla ikään. Hänen syvä bassonsa oli heti omiaan luottamusta herättämään.

Maisteri jutteli Jaanan kanssa vain ammattiasioista, kyseli, paljoko Jaana voi ansaita päivässä ja mitkä hänen elatuskustannuksensa olivat.

—Minä kirjoitan suurta yhteiskunnallista teosta Helsingin työväen-oloista, hän selitti.

Toinen, joka ei myöskään leikkiä laskenut, oli muuan nuori, hintelä näyttelijä. Hän oli silminnähtävästi rakastunut Jaanaan. Tarjosipa hän Jaanalle silloin tällöin teatteripiletinkin, milloin hänellä itsellään nimittäin oli siellä joku palvelija-osa.

Teatteri teki tärisyttävän vaikutuksen Jaanaan. Nuori näyttelijä halveksi komediaa. Siten sai Jaana

nähdä vain suuria murhenäytelmiä.

Hän istui kädet ristissä, hartaana kuin kirkossa, kuunteli henkeä vetämättä jalojen tunteiden ja leimuavien intohimojen temmellystä, näki murheen murtavat voimat työssään, itki niin paljon kuin jaksoi ja väänsi aina välillä kuivaksi nenäliinansa. Näyttämön kuviteltuihin kärsimyksiin ja näyttelijäin tulkitsemiin tunnepurkauksiin hän itse runoili oman ilottoman elämänsä juoksun, itki yhdessä itkevien kanssa ja paloi pyhästä vihasta, kun vääryyden vallat suuria sankareita ja sankarittaria huojuttivat. Eipä ilman, ettei hän itsekin silloin katsonut seisovansa koko joukon tavallista ihmiskuntaa ylempänä.

Mutta tapahtui välistä, että nuo vääryyden vallat pistäytyivät myöskin sankarin omaan poveen ja löivät siellä synkkää, tuhoatuottavaa leikkiään. Silloin lakkasi Jaana heti itkemästä. Tämä ei ollut hänen mielestään mikään oikea murhenäytelmä. Hän tunsu itsensä pettyneeksi, tuli välinpitämättömäksi ja palasi kotiinsa pahantuulisena.

Kerran pyysi nuori näyttelijä luvan saada tulla Jaanan luokse kylään.

—Tulkaapahan, jos tahdotte, sanoi Jaana.

Hän asui eräässä pienessä kamarissa pihan perällä. Siihen mahtui juuri kaikki, mikä tarvittiin, sänky, pöytä, piironki, pari tuolia ja hellauuni. Ikkunalla kasvoi palsami ja elämänlanka jotka Jaana oli nähnyt kotipuolellaan jokaisen vähänkin toimeentulevan mökin lasilla. Mutta piirongilla kukki Kristuksen verenpisara; sen hän oli saanut lapsuudentoveriltaan suutarin vaimolta.

Näyttelijä tulikin eräänä sunnuntai-iltapuhteena. Hän oli ujo, tunsu kulkevasa luvattomilla teillä eikä tiennyt, mitä sanoisi. Jaana keitti kahvit hänelle ja ylläpiti tuon tuostakin katkeavaa keskustelua.

Lähtiessään tahtoi vieras suudella Jaanaa.

Jaana salli sen tapahtua, mutta aivan kuin armosta, suu mutrussa ylenkatseellisesti. Miksi hän ei voinut tehdä mieliksi tuolle? Hyvältä pojaltahan tuo tuntui, vaikka kovin arkalan asukkaalta.

Mutta kun poika tahtoi vetää hänet syliinsä, sysäsi Jaana päättävästi pois hänen käsivartensa. Samalla välkähtivät hänen silmänsä niin vihaisesti, että nuorukainen painoi päänsä alas ja meni musertuneena matkoihinsa.

Jaana jäi otsa rypyssä hänen jälkeensä katsomaan. Mutta sitten hän muisti pojan pyytävät silmät ja hän tunsu omituisen ylemmyyden ja säälin sekaisen tunteen heräävän povessaan.

—Hyvä poika se oli, hän ajatteli.

Eikä nuori näyttelijä enää koskaan sen koommin Jaanan sauna-numeroon ilmestynyt.

30.

Kerran tuli Jaanan kylpyhuoneeseen myöskin vanha parooni Manfelt.

Jaana tunsu heti hänet. Mutta parooni ei näyttänyt ollenkaan muistavan muinaista suojattiaan.

Jaanan teki mieli kiittää häntä ja kysyä, milloin hän saisi tulla maksamaan lainan, jolla parooni kerran oli hänet niin tukalista olosuhteista pelastanut. Hän olisi nyt jo voinut sen tehdä. Mutta hän ei uskaltanut, sillä parooni näytti hänen mielestään nyt niin vakavalta ja kunnianarvoisalta.

Sitäpaitsi oli parooni silminnähävästi vanhentunut. Suru oli satanut lumen hänen hapsilleen. Hänen silmäluomensa olivat raskaat, hänen katseensa totinen ja tuijottava.

Hänen poikansa, joka palveli upseerina Venäjällä, oli liittynyt vallankumouksellisiin, joutunut sota-oikeuden eteen ja ammuttu kapinoitsijana. Sitä suri nyt vanha parooni, siksi oli hänen ennen suora vartensa käynyt kumaraan.

Miksi hän enää muuttaisi maasta? Kuolema oli kyllä pian jo antava hänelle toisen tynemmän ja onnellisemmän syntymämaan.

Tytär hänellä tosin vielä oli, mutta sekin jo kihloissa. Mitä tekisi hän yksin ulkomailla? Eikö ollut uljaampi katsoa kohtaloa silmiin ja peittyä lepoon saman turpeen alle, jonka puolesta hänen esi-isänsä olivat auralla, miekalla ja mietteellä sotineet?

Parooni Manfelt oli vanha mies. Hän kysyi Jaanan nimeä eikä sittenkään, vaikka Jaana sanoi sen,

muistanut koskaan kuulleensa sitä.

Jaana tunsu vaistomaisesti, että oli varovaisinta olla myöskään muistuttamatta hänelle mitään.

—Mistä olet kotoisin? kysyi parooni.

Jaana sanoi.

—Vai niin kaukaa, ihmetteli parooni kylpyammeessaan.

Pitkápalmikkoisen maalaistytön kuva laitakaupungilta oli kokonaan haihtunut hänen mielestään.

Mutta äkkiä muisti hän erään toisen asian.

—Eikö siellä ollut hallavuosi? hän kysyi.

—On siellä ollut montakin, selitti Jaana.

—Niin, mutta minä tarkoitan noin kymmenkunnan vuotta sitten. Parikin nälkävuotta peräkkäin?

—Kyllä oli.

—Mistä kylästä sinä sanoit olevasikaan?

Jaana ei ollut kotoisin oikeastaan mistään kylästä. Mutta hän mainitsi Lentuan nimen.

—Juuri Lentuan, virkkoi parooni vilkastuneena. Siellä piti minun tyttäreni pienten lasten koulua.

—Oikeinko totta?

Jaanakin ilahtui niin, että häneltä hetkeksi unohtui peseminen.

—Kävinhän tuota minäkin sitä koulua, hän ilmoitti sitten.

Se oli sängen merkillinen sattuma paroonista, joka tuli suuresti huvitetuksi. Hän kyseli tarkkaan, millainen koulu oli ollut ja mitkä olivat olleet sen johtavat kasvatustopilliset periaatteet. Jaana vastaili niin hyvin kuin osasi. Hänestäkin oli mieluista kauniin ja ystävällisen Helsingin tädin muistelemiseen.

—Oliko paikkakunnalla suuri sivistystarve? tiedusteli parooni.

—Mikä?

Jaana ei ymmärtänyt.

—Tarvittiinko koulua, tarkoitan minä?

—Niin no, sanoi Jaana hämillään.

Hän ei voinut käsittää sellaista kysymystä. Tarvittiinko maantietä? Tarvittiinko tähtiä taivaalla tai kauppias Luikarista? Koulu oli ollut ja koulu oli mennyt. Jos maantiekkin menisi umpeen, kuljettaisiin kinttupolkuja. Kauppias Luikarinen oli viety vankeuteen,—kah, käytiin ostoksilla kaupungissa. Mikä oli tarpeen ja mikä ei?

Siitä ei Jaana paralla ollut mitään määriteltyä käsitystä. Kaikki oli tarpeen eikä kuitenkaan ollut. Ihminen tuli toimeen koulussa, mutta meni mukiin myös koulun ulkopuolella. Mikäli Jaana muisti, oli ollut miltei hauskeampi ulkopuolella.

Parooni huomasi, ettei Jaanan järki jaksanut seurata häntä.

—Minä tarkoitan, ymmärsivätkö kyläläiset mitä varten heillä oli koulu? hän kysyi.

—Eiväthän ne alussa tainneet ymmärtää, selitti Jaana. Mutta kun siellä ruvettiin vaatteita ja kenkiä ilmaiseksi jakamaan, niin kilvan ne sinne lapsiaan lähettivät.

Parooni hymyili. Se oli ollut hänen kasvatustopillinen periaatteensa, jonka hän kirjeessä oli neuvonut tyttärelleen. Lapset olivat puettavat, ennen kuin heitä ruvettiin sivistämään.

—Entäs ruokaa? hän kysyi. Annettiinko sitä?

—Annettiin. Kuka tahtoi, sai kotiinkin viedä.

Paroonin mielestä se oli niinkuin ollakin piti.

Kenties oli hänen Signe tyttärensä sittenkin tehnyt jotakin hyötyä tuolla? Se oli sellainen teosofi, tolstoisti, mikä lienee ollut, nyt sillä oli suuria sosialisia suunnitelmia ja niiden tähden ehkä kihlautunutkin tuon kansantaloutta tutkivan maisterinsa kanssa. Paroonin mielestä ei ollut hyvä, että naisilla oli liian paljon harrastuksia. Eikä hän pitänyt siitäkään oikein, että hänen tuleva vävynsä ei ollut aatellinen. Se oli nyt sitä ajan kansanvaltaista vaahtoa, jota sanottiin historiallisen kehityksen aiheuttamaksi.

Mutta hyväntekeväisyys oli paroonin mielestä ylempien yhteiskunta-luokkien inhimillinen velvollisuus. Siksi hän kyseli Jaanalta sangen tarkkaan, miten hätä-aputoiminta yleensä oli ollut nälkävuosina noilla jumalan koettelemilla perukoilla järjestetty.

Jaana kertoi, minkä osasi. Mutta hän muisti myös, mitä kauppias Luikarinen joskus jälestäpäin oli kiivailut hänen isälleen Iikka Rönnylle. Hän kertoi senkin ja siten sai parooni jotakuinkin yhtäjaksoisen käsityksen siitä, mitä isänmaallinen hyväntekeväisyys oli köyhän kansan eduksi noilla nälkämailla takavuosina vaikuttanut.

31.

Olot maassa olivat olleet jo toiset kuin siihen aikaan, milloin Miina Rönty poikineen oli hiihtänyt mökistään varmaa nälkäkuolemaa pakoon. Kaikkialla oli onnellisemmilla tienoilla ryhdytty hädänalaisia avustamaan.

Pääkaupunki astui armeliaisuuden etunenään. Valtio antoi, kunta antoi, hyvät ihmiset antoivat. Muodostettiin komiteoita, järjestettiin iltamia, tanssittiin, laulettiin, soitettiin, kaikki kärsivän korvenkansan hyväksi. Oli äkkiä tullut kansalliseksi kunnian-asiaksi, ettei kukaan Suomessa saanut kuolla nälkään.

Ensimmäisen kerran elämässään huomasivat syrjäisen sydänmaankolkan asukkaat kuuluvansa johonkin suurempaan ja mahtavampaan yhteyteen. Heidän vaatimuksiaan hellittiin, heidän tarpeitaan kuulusteltiin, heille perustettiin lukutupia, kansankirjastoja, pienten lasten hoitoloita ja vanhojen koteja. Toimitettiinpa joku rohtola ja kunnanlääkärikin.

Myöskin rautatie heille luvattiin.

Jauhoja jaettiin luonnollisesti kaikkialla ilmaiseksi.

Ne olivat sanalla sanoen kaksi onnen ja maallisen autuuden ajastaikaa muuten niin kovaosaisille korpikylille.

—Laihojen vuosien sijasta heillä olikin lihavat, oli usein jälestäpäin pilkannut kauppias Luikarinen.

Monessa rajamaan mökissä, missä muuten hyvinäkin vuosina oli leivottu leipään puolet petäjäistä, syötiin nyt selvää ruista läpi vuoden. He eivät voineet toivoa muuta kuin että rakas jumala taivaassa antaisi tulla hyvin monta hallavuotta peräkkäin. Vähäväkisten lapset erinomaisissa hoitoloissaan oikein punersivat pelkästä terveydestä ja hyvästä ruokahalusta. Kansa lihoi silmissä ja sen keskipaino lisääntyi arveluttavasti.

Pahimmat päivät olivat vallasväellä ja talollisilla. Köyhä kansa lakkasi tekemästä työtä kokonaan. Renkejä ei tahtonut saada rahallakaan ja päiväpalkat pysyivät huimaavassa korkeudessa. Torpparit kävivät röyhkeiksi, itselliset aivan mahdottomiksi. Köyhälistö istui kruunun vellipatojen ääressä eikä enää vähempi-arvoisista isännistään välittänyt. Napina ja päivittely kuului kaikkialta tilanomistajien keskuudesta.

Heidänkin viljansa oli halla vienyt. Monen täytyi tehdä velkaa jauhokauppiaille. Toiset taas eivät kyenneet suorittamaan entisiäkkään sitoumuksiaan. Silloin paukkuivat kalikkamarkkinat, tilat myötiin polkuhinnasta ja joutuivat suurille saha-yhtiöille.

Viisaat herrat Helsingissä tulivat kokoon, vetivät otsansa huolestuneisiin ryppyihin ja sanoivat:

—Tämä ei kelpaa. Köyhälistö tottuu täten elämään valtion ja yhteiskunnan kustannuksella. Heidän on tehtävä työtä, käsitöitä, suksia, haravia, kiuluja, ämpäreitä. Me ostamme heiltä kaikki ja lähetämme myötäväiksi kaupunkien suuriin teollisuuskauppiihin. Siten lievitämme nälänhätää, mutta levitämme samalla käsityön taitoa ja lisäämme omia hätäapu-varojamme. Lyömme siis kolme kärpää yhdellä iskulla, taikka oikeastaan neljä, sillä puhteet ovat pitkät pohjolassa ja jos kansa kerran tottuu kotiteollisuuteen, kohooa samalla sen varallisuus, vireys, siveys ja säädyllisyys. Asialla on myös suuri

kasvattava ja moraalinen merkityksensä, joka ennen kaikkea on huomioon otettava.

Seuraus siitä oli, että koko korvenkansa rupesi tekemään käsitöitä, ne, jotka osasivat, ja ne, jotka eivät osanneet. Tehtiin kilvan suksia, jotka juoksivat väärään, haravia, joista piit heti putosivat, astioita, jotka tuskin pysyivät koossa, ja kirvesvarsia, jotka olivat kauhistus jumalalle. Sukissa ei kantapää koskaan ollut oikealla paikallaan, vantuissa oli peukalo puustavillisesti keskellä kämmentä. Kukaan ei viitsinyt koettaakaan mitään kunnollista, sillä kaikesta maksettiin sama palkka ja kaikki kelpasi hätäapukomiteoille. Harvat käsistään-tekevät, jotka todella taisivat jotakin, huomasivat ammattinsa arvon äkkiä huimaavasti alentuneen. Maakunnan kotiteollisuus meni seitsemän penikulman saappailla alaspäin.

—Pääasia, ettei kukaan kuollut nälkään, päätti parooni pessimistisen ajatussarjansa.

Epäilemättä hän oli oikeassa.

32.

Jaana osasi hieroa. Se oli yksi niistä monista erinomaisista asioista, jotka hän oli perinyt mummoltaan.

Aluksi hän hieroi vaan saunassa, mutta sai pian työtä kaupungillakin. Parooni Manfeltin talossa hän kävi säännöllisesti kerran viikossa.

Täällä hän tapasi entisen opettajattarensa Signe-neidin. Joskus hän näki siellä myös tuon paksun, turpean maisterin, joka kirjoitti suurta teosta Helsingin työväen-oloista.

Maisteri oli Signe-neidin sulhanen.

Maisteri harrasti mitä pisimmälle meneviä kansanvaltaisia uudistuksia. Usein hän väitteli niistä vanhan paroonin kanssa.

Parooni vaipui aina hänen mentyään syviin mietteisiin.

Epäilemättä oli hänenkin mielestään valtiossa ja yhteiskunta-järjestyksessä paljon parannettavaa. Maailma ei ollut hänelle paras mahdollinen. Mutta hän mietti enemmän itse elämän suurta ongelmaa kuin sen muotojen osittaisia arvoituksia.

Kuitenkin kaikitenkin oli elämä itsessään ensimmäinen ja suurin armo-luojan antimista. Mutta maisteri sanoi, ettei se ollut mikään armo eikä lahja, josta ihmisen tarvitsi olla kenellekään kiitollinen.

Siis oli se oikeus. Siis oli jokaisella ihmisellä oikeus elämään.

Mutta olevissa oloissa, niin kauas kuin parooni maailmanhistoriaa tunki, oli tämä oikeus aina ollut jaettu sangen epätasaisesti. Yksillä näytti olevan tavattoman suuri oikeus elämään, toisilla se oli jo paljon pienempi, kolmansilla sitä ei ollut kuin hiukkanen, neljänsillä ei nimeksikään. Mistä se johtui? Oliko niin, että väkevämmät olivat ottaneet pois kaiken oikeuden heikommiltaan?

Sitä ei parooni tahtonut myöntää mitenkään. Kuitenkin hän hyvässä sydämessään olisi suonut niin mielellään jokaiselle ihmiselle oikeuden elää. Mutta ellei jokaisella ihmisellä sitä ollut, niin kuka antaisi sen heille?

Jumalako? Parooni ei uskonut personalliseen jumalaan. Esivaltako? Eihän se voinut puuttua jokaisen yksityisen asioihin.

Ihmisten itsensä oli annettava se heille. Sen, jolla oli enemmän, oli annettava sille, jolla oli vähemmän. Parooni ei mitenkään voinut tulla muuhun johtopäätökseen.

Maailma oli parannettava hyvien ihmisten armeliaisuudella.

Mutta maisteri sanoi, että kaikki armeliaisuus oli alentavaa sille, jota kohtaan sitä harjoitettiin. Olisiko parooni itse tahtonut joutua armeliaisuuden esineeksi? Köyhälistö ei kaivannut armoa, vaan oikeutta. Ellei se saisi sitä, se ottaisi sen. Siksi oli yhteiskunnan paras jo ajoissa antaa se sille hyvällä. Muuten olisi sen pakko antaa ja antaa pahalla. Yksinkertainen valtioviisaus neuvoi parempi-osaisia luopumaan etuoikeuksistaan.

Tämä oli kokonaan vastenmielinen ajatus paroonille. Jos kerran parempi-osaiset voitiin pakottaa siihen, he siis eivät olleet väkevämmät. Heillä ei siis myöskään ollut mitään väkevemmän velvollisuuksia niitä kohtaan, joita nyt heikommiksi sanottiin. Heillä oli siis kaikki velvollisuudet vain itseään kohtaan,

sillä nähtävästi oli elämä taisteloa, jossa jokainen tahtoi vallata itselleen niin suuren ja leveän jalansijan kuin mahdollista.

Siitäkö olikin kysymys? Siitäkö taisteltiin, kumpi oli heikompi, kumpi väkevämpi?

Nykyisen laskutavan mukaan olivat ne heikommat, joita oli vähempi. Siihen katsantokantaan ei parooni Manfelt voinut suostua milloinkaan. Voima ei riippunut yksinomaan miesten luvusta vaan myöskin laadusta. Sen hän oli jo nuorena oppinut sotarinnassa.

Mutta kansanvaltaisessa yhteiskunnassa oli useimmilla aina valta. Se oli paroonin mielestä vähemmän suotavaa. Elämä oli taisteloa, myönsi maisterikin. Mutta taistelossa ei käskenyt jokainen, vaan yksi.

—Siinäpä se, sanoi maisteri. Setä on sittenkin palvellut liian kauan Venäjällä.

Parooni Manfelt ei suuttunut mistään niinkuin siitä syytöksestä, että hän muka olisi vieraan maan palveluksessa isiltäperityn länsimaisen maailmankatsomuksensa unohtanut. Hän vastasi sentähden hyvin kiivaasti maisterin sanoihin.

Signe-neidin täytyi astua välittämään.

—Miksi elämän täytyy olla välttämättömästi taisteloa? hän kysyi. Miksi se ei yhtä hyvin voi olla rauhaa?

Ihmisellä oli hänen mielestään kyllin sotaa sisälläänkin. Siellä oli hänellä tarpeeksi tilaisuutta taistella, käskää ja komentaa, vieläpä hallitakin, jos hän oli kyllin voimakas ihminen. Mutta muiden hallitseminen oli hänen mielestään ala-arvoista ja halveksittavaa; oli yhtä suuri häpeä hallita kuin tulla hallituksi.

—Tuo on nyt sitä tolstoismia, hymyili parooni kohauttaen olkapäitään. Sen mukaanhan kaikki esivalta olisi väärä?

—Niin onkin, sanoi Signe-neiti.

—Sen katsantokannan oikeampi nimi on anarkismi, lausui maisteri ankarasti. Onneksi on sitä käytännöllisistä syistä kuitenkin mahdoton toteuttaa.

Paroonin kylvettäjänä ja Signe-neidin entisenä oppilaana pyydettiin Jaana usein perheen yhteiseen kahvipöytään. Hänenkin läsnäollessaan keskusteltiin joskus näistä kysymyksistä. Kaikki käyttelivät sanojaan niin taitavasti, ettei Jaana tiennyt oikein, ketä oli uskomisen. Parooni oli hänen mielestään oikeassa, maisteri oli oikeassa, mutta enemmän oikeassa oli kuitenkin Signe-neiti, sillä epäilemättä oli kaikki esivalta väärä ja kaikki hallitsevat ansainneet hirsipuun.

Mutta pahaa ei ollut pahalla vastustettava, sanoi Signe-neiti.

Sitä totuutta ei Jaana voinut koskaan omakseen tunnustaa. Se oli hänen mielestään sitä samaa joutavanpäiväistä lörpötystä, jota papit puhuivat ja jolla kaikkea vääryyttä maailmassa peitettiin ja pönkitettiin.

Samaa sanoi suutarikin, joka nykyään oli Jaanan vaikuttavin oppi-isä.

Paha, joka palveli hyvää, oli hyvä. Se oli suutarin yksinkertainen ja keskitetty uskontunnustus.

33.

Kapinan ja uhman henki, joka Jaanan päätä tätä nykyä piti pystyssä, jätti hänet toisinaan. Silloin itki hän illat pitkät kotonaan ja tunsu itsensä huonoimmaksi kaikista ihmisistä.

Hän mietti elämäänsä, sen onnettomia kohtaloita, ensimmäistä tuloaan Helsinkiin ja sitä häväistystä, joka täällä oli kohdannut häntä. Myös kuollutta lastaan hän muisteli joskus. Ja mitä enemmän hän muisteli, sitä vuolaammin virtasivat hänen kyynelensä.

Erään sellaisen raskaan yön aamuna hän kertoi kaikki Signe-neidille.

Signe-neiti kauhistui. Oliko sellainen väkivalta mahdollista?

Hän itki itse ja ilmaisi heti ensi näkemällä maisterille Jaanan salaisuuden.

Maisteri päätti ominpäin ryhtyä asiaan.

Mutta kuka oli se huopahattuinen nuori mies, joka oli tarjoutunut Jaanan sirkus-kavaljeeriksi? Ja kuka oli se ilkeännäköinen mies, joka oli oikea syyppää?

Maisteri pani liikkeelle kaikki salapoliisi-vaistonsa. Kenties tätä tietä päästäisiin niin monen muunkin mystillisen rikoksen jälille, jotka viime vuosina olivat yhteiskuntaa järkyttäneet.

Hän keskusteli asiasta eräiden puoluetoveriensä kanssa. Ne myönsivät tapahtuman kylläkin mahdolliseksi. Kaikki oli mahdollista tähän aikaan. Mutta mitä voitiin rikollisille, jos kerran järjestysvalta itse oli heidän kanssaan liittoutunut.

Mutta järjestysvalta tahtoi puhdistautua. Sitä vastaan oli liian raskauttavia huhuja liikkeellä, jotka se itsekkin katsoi itselleen häpeällisiksi. Poliisimestari, jonka puoleen maisteri vihdoin mieskohtaisesti kääntyi, otti hänet sentähden vastaan varsin ystävällisesti.

—Syyllinen on saatettava rangaistukseen, hän sanoi. Mutta voitteko te antaa jotakin tietoa syyllisestä?

—Ja jos minä voin?

—Silloin on järjestysvalta tekevä tehtävänsä.

Hän lupasi sen kunniasanallaan.

Maisteri jatkoi tiedustelujaan. Niin tapasi hän kerran roistot Helsingin rautatie-asemalla. He seisoivat kaikessa rauhassa eräällä läpikulkupaikalla ja katsoivat tarkasti silmiin jokaista ohikulkijaa.

Maisteri tunsi heidät heti siitä yksityiskohtaisesta henkilökuvauksesta, jonka Jaana oli esittänyt hänelle. Siistinnäköinen, kiveräviiksinen nuori mies kuiskutteli erään toisen vanhemman miehen kanssa, jonka naama heti osoitti hänen kuuluvan yhteiskunnan alimpiin pohjakerroksiin.

—Vangitkaa nuo miehet! hän sanoi eräälle suomalaiselle poliisikomissariukselle, joka samalla kulki siitä ohitse. Nimeni Yrjö Antero Pouttu, filosofian maisteri.

Komissarius katsoi häneen kuin mielenvikaiseen.

Sitten hän hymyili sääliväisesti.

—Ne miehet eivät kuulu minun valtani alle, hän lausui matalalla äänellä.

—Hyvä, siinä tapauksessa minä telefonoin poliisimestarille.

Komissarius iski silmää tuttavallisesti.

—Ne miehet eivät ota mitään käskyjä vastaan kaupungin poliisimestarilta.

—Suoraan kuvernööriltä siis?

—Ylempää.

—Kenraalikuvernööriltä?

—Ylempää.

—Mahdotonta. Venäjän sisä-asiain ministeristöstäkö?

Komissarius kuiskasi jotakin hänen korvaansa. Maisteri näytti kokonaan puusta pudonneelta.

—Se ei ole totta, hän sanoi kiivaasti.

—Kyllä, hymyili komissarius. Mutta maisteri on nähtävästi hermostunut.

Maisteri Pouttu syöksyi ulos. Hän oli vielä aivan topertunut komissariuksen tiedon-annosta.

Oliko se siis todellakin niin? Voiko mikään esivalta maailmassa käyttää sellaisia palvelijoita?

Maisterin täytyi tunnustaa itselleen, että asioiden tila oli toivoton. Mitkään hänen harrastamistaan kansanvaltaisista uudistuksista eivät olleet mahdolliset, niin kauan kuin lailla ei ollut voimaa eikä Suomen kansa saanut takaisin valtiollista itsemääräämis-oikeuttaan. Perustuslaillinen taistelu oli

käytävä ensin ja passiivinen vastarinta vietävä voittoon, vaikka sen sitten olisi muututtava aktiiviseksikin.

Maisteri Pouttu tunsi tällä kertaa povensa paisuvan sangen aktiivisista edellytyksistä. Kenties ei ollut muuta keinoa? Kenties tuli kaikkien perustuslaillisten kansalaisten liittyä yhteen, suureksi aseelliseksi järjestöksi?

Mutta samana iltana istui Jaana kotonaan tuolla pienessä kamarissa pihan perällä ja koki opetella Internationalea—virsikanteleella.

34.

Niin liehuivat kerran liput tangoissa. Niin sanottiin kerran, että kansan tahto oli korkein laki Suomenmaassa.

Kansa tahtoi, ja kaikki valtion pyörät pysähtyivät. Kansa tahtoi, ja koko yhteiskunta-koneisto lakkasi toimimasta. Kansa tahtoi, ja järjestysvalta oli sen käsissä. Kansa tahtoi, ja junat, laivat, kaikki tottelivat sen määräyksiä.

»Allons enfants de la Patrie, le jour de gloire est arrivé—»

Vanha parooni Manfelt tapasi itsensä hyräilemästä marseljeesia. Hänen tuleva vävynsä maisteri Pouttu oli kirjoittautunut kansalliskaartiin, hänen tyttärensä Punaiseen ristiin. Itse kulki hän pitkin katuja aamusta iltaan, teki käyntejä tuttaviansa luona, keskusteli kadunkulmissa uppo-outojen ihmisten kanssa ja koki sotilaan silmällä arvostella nykyisen aseman mahdollisuuksia. Nyt hän seisoi Nikolainkirkon edustalla Aleksanteri II:sen patsaan läheisyydessä ja näki Suomen leijonalipun hulmahtavan ilmaan senaatin, yliopiston ja poliisikamarin harjalta. Hänen selkensä oli oijennut, hänen silmänsä sädehtivät.

Epäilemättä oli tämä vallankumous. Mutta missä olivat tykit ja sotilaat?

Komppania kansalliskaartia kulki reippain askelin yli torin. Hyvä tahti, hymyili parooni. Mutta missä olivat miesten kiväärit? Aikoivatko he paljain käsin käydä painimaan Venäjän tykkiväen, jalkaväen ja kasakkain kanssa? Eikö liehunut Viaporissa valtakunnan lippu, eivätkö seisoneet sotalaivat satamassa valmiina laukaisemaan?

—Seis! huudettiin hänelle venäjäksi.

Hän oli mietteissään kävellyt pari kadunristeystä ja tullut Uudenmaan kasarmin tienoille.

Katu oli suljettu. Venäläinen sotamies ojensi pistimensä.

»Contre nous de la tyrannie l'étendard sanglant est levé—»

Hänen täytyi kääntyä takaisin. Ei, tämä ei ollut mikään vallankumous. Tämä oli kevytmielinen kansanjuhla, jonka marsalkat ammuttaisiin ohjelman viimeisessä numerossa, nimittäin suuressa ja loistavassa ilotulituksessa.

Mutta iltapäivällä hän kuuli, että senaatti oli eronnut. Parooni Manfelt tunsi sydämensä säpsähtävän. Kenties tämä sittenkin oli vallankumous? Kenties tässä sittenkin tehtiin historiaa?

Tuli ilta ja yö.

Kaupunki lepäsi pilkkoisessa pimeydessä. Sähkö ei palanut, kaasu ei palanut. Venäläisten sotalaivojen heijastajat mereltä vain joskus sivelivät korkeimpia katonharjoja.

Parooni Manfelt seisoi ikkunansa ääressä. Mitään niin pimeätä ja synkkää hän ei muistanut nähneensä elämässään. Mitä tapahtui yössä? Miksi eivät pysyvät paukahtaneet? Miksi eivät tykit jyrsähtäneet?

Hän oli yksin kotona. Signe-neidillä oli palvelusvuoro Punaisen ristin sairaalassa, joka oli eräasen koulurakennukseen järjestetty. Maisteri Pouttua hän näki vain silloin tällöin. Hän tuli kuin tuulessa, kertoi, mitä tiesi ja meni jälleen menojaan.

Posti ei kulkenut, sanomalehdet eivät ilmestyneet. Mutta sanottiin, että kaikkialla kautta koko Venäjän valtakunnan vallitsi tällä hetkellä sama pimeys, Kaspian merestä Arkangeliin ja Puolasta Siperiaan saakka. Kaikkialla oli suuri sunnuntai. Kaikkialla lepäsivät työtätekevät kädet. Mutta

miljoonat aivot työskentelivät sitä ankarammin.

Parooni Manfeltista tuntui kuin olisi hänet äkkiä temmaistu irti koko ihmiskunnasta ja asetettu yksin seisomaan silmä silmää vastaan jonkin suuren ja tuntemattoman maailmanmahdin kanssa. Oliko aika loppunut? Oliko iankaikkisuus alkamassa?

Hän avasi ikkunan. Kolkko syystuuli puhalsi ohi hänen valkean päänsä huoneeseen.

Talot nukkuivat pimeässä. Näytti siltä kuin olisi koko maailma mennyt levolle. Eivät ajurien rattaat rätisseet, eivät vierineet raitioteiden vaunut. Syvä hiljaisuus vallitsi kaikkialla.

Mutta alhaalta kadulta kuului askeleita. Näkyi sieltä täältä salalyhty välkähtävän.

Ketä ne olivat, jotka kulkivat siellä yössä? Mitä siellä tehtiin ja mitä suunniteltiin? Oliko tämä vallankumous? Jos oli, miksi ei raikahtanut ratkaiseva huuto:

»Aux armes, citoyens! Formez vos bataillons!—»

Silloin olisi asema ollut selvä parooni Manfeltin mielestä. Salama olisi valaissut yön, ihmiset olisivat nähneet toisensa ja yhtyneet. Mahdollisesti se olisi ollut epätoivoinen taistelu. Mutta oliko tämä pimeys toivorikkaampi?

Silloin se olisi ollut hänen mielestään vallankumous. Silloin hän kenties itsekin olisi vielä vyöttänyt miekan kupeelleen.

Jos koko kansa nousi, niin kuka voi silloin jäädä istumaan? Jos sen kerran täytyi tapahtua, jos isänmaan onni ja maine vaati sitä, niin eteenpäin sitten kaikki jumalan nimeen! Kerranhan kaikkien tuli kuolla. Miksi ei sitten yhtä hyvin voinut kuolla kunnialla?

Mutta ellei mikään todellinen vallankumous ollut mahdollinen, niin miksi sitten leikkiä vallankumousta? Sitä ei parooni Manfelt voinut mitenkään käsittää.

Kuitenkin hänen täytyi tunnustaa itselleen, että tämä ei ollut mitään leikkiä. Kenties tämä sittenkin oli totista totuutta, totisinta, mikä vielä koskaan oli astunut hänen eteensä elämässä? Aiottiinko taistella ilman aseita? Tahdottiinko toimeenpanna vallankumous ilman verenvuodatusta?

Oli jotakin ahdistavaa ja tukahduttavaa yön hiljaisuudessa. Minkälainen oli sen aamu oleva? Syntyikö siellä jotakin pyhää? Oliko kansojen päivä koittamassa?

Miljoonat aivot työskentelivät tuon yön pimeydessä. Miljoonat ja taas miljoonat ajatukset risteilivät tuon synkän ja tähdettömän taivaankannen alla. Nekö kävivät sotaa keskenään? Sekö oli oleva tulevaisuuden vallankumous?

Silloin ei häntä tarvittu enää. Silloin hän voi mennä rauhassa levolle.

Mitä jos kaikki nuo lukemattomat ajatukset olisivat vapaita, varmoja ja itsetietoisia? Mitä jos jokaisen niiden takana seisoi yksilö, joka tuntisi voimansa ja tarkoitusperänsä? Mitä jos ne kerran päättäisivät olla tottelematta niitä, jotka käskivät?

Silloin ei olisi mitään järjestysvaltaa enää. Silloin ei olisi mitään valtakunnan sotajoukkoja maalla eikä merellä. Silloin menisivät tyhjiin kaikki linnat ja valtaistuimet eikä jäisi jällelle muuta esivaltaa enää kuin jumalan kirkas päivä, joka paistaisi päälle vapaiden ihmisten ensimmäisen luomisen aamun ihauudessa.

Vanha parooni värisi.

Hän sulki ikkunan nopeasti ja rupesti riisuutumaan. Oli vaarallista tuijottaa tuohon yöhön. Huumaavat harha-opit piilivät sen syvässä pimeydessä. Eikö marssinut siellä ainoastaan poliittinen vallankumous? Astuiko sen takana anarkismi ja nihilismi?

Vanha parooni Manfelt ei ollut koskaan ollut mikään leimuava isänmaanystävä eikä koskaan millään merkillisemmällä tavalla kansansa kohtaloihin vaikuttanut. Hän oli ollut nuorena iloinen upseeri, vanhempana suuri vivööri ja elostelija. Se isänmaanrakkaus, mikä hänellä epäilemättä oli, samoin kuin koko hänen muukin maailmankatsomuksensa, oli aina ollut vain jotakin ylimalkaista ja pintapuolista, sivistyneen miehen tavallista kiintymystä vapaampiin yhteiskunta-oloihin ja kunnioitusta omaa entisyyttään sekä sukunsa traditsioneja kohtaan. Isänmaa ei ollut koskaan astunut hedelmöittävänsä valtana hänen sydämeensä. Se ei ollut koskaan tarvinnut häntä, yhtä vähän kuin hän sitä.

Nyt hän tunsu tarvitsevansa.

Hän ei tahtonut olla yksin tässä yössä. Hän tahtoi kuulua johonkin itseään suurempaan ja korkeampaan yhteyteen. Ja hän haki esille Runebergin Vänrikki Stoolin tarinat ja rupesi niitä vesissä silmin vuoteellaan puoli-ääneen deklamoimaan.

Kynttilä liekutti yöpöydällä. Vanhan paroonin silmät painuivat umpeen.

Hän uneksi. Hän näki unta Napoleonista. Hän näki keisarin ratsastavan valkealla orhillaan, näki Austerlitzin aamun koittavan ja trikolorin liehuvan valtamerestä niin valtamereseen. Mutta hän näki myös vanhan kaartin kaatuvan paikalleen ja kaartin takana kansan, miehiä, vaimoja, lapsia, kaikki riveissä, kaikki laulaen, kaikki saman suuren, surmaa ja elämää antavan tunteen elähyttäminä:

»Amour sacré de la Patrie, conduis, soutiens nos bras vengeurs. Liberté! Liberté chérie, combats avec tes défenseurs!—»

35.

Jaana kulki nämä päivät kuin kuumeessa. Se oli siis vihdoinkin saapunut tuo suuri hetki. Hänenkin kylpylaitoksensa oli päälakkokomitean käskystä suljettu. Kukaan ei saanut tehdä työtä tänä kansan pyhän tahdon viikkona, jona vuosituhansien vääryydet kostettaisiin.

Suutari kuului kansalliskaartiin ja oli plutoonanpäällikkö. Hänen vaimonsa, joka oli erään hyvin tärkeän keskustoimikunnan jäsen, oli lähetetty ylimääräisellä junalla maaseudulle. Jaanalla ei ollut mitään luottamustointa. Kuitenkin hän oli kirjoittautunut Punaisen ristin jäseneksi.

Mutta sen hän oli tehnyt vain paremman puutteessa ja koska kaikki muutkin tekivät niin. Hän odotti. Eihän tämä vielä ollut kuin alkua. Missä olivat giljotinit ja hirsipuut?

Jaana kuuli, että poliisi oli pantu viralta. Se oli hänen mielestään aivan luonnollista. Mutta miksi ei heti erotettu kaikkia virkakuntia? Miksi mitään esivaltaa enää?

Hän oli itse mielellään antanut roponsa yhteiseen lakkokassaan. Mutta hän ei vaan voinut ymmärtää, miksi tarvittiin enää mitään yleisiä rahankeräyksiä. Miksi ei pankkeja ryöstetty? Miksi ei heti tehty yleistä tasajakoa?

Kuitenkin hän eli päivänsä riemuitsevassa juhlatunnelmassa.

Hänestä tuntui kuin olisi koko maailma nyt ottanut hänen asiansa ajaakseen, kuin hän itse olisi ollut koko tämän suuren ja valtavan liikkeen keskipiste. Kun hän kuuli, että junat ja laivat olivat köyhälistön käskettävissä, hän iloitsi siitä aivan kuin ne olisivat olleet hänen käsissään. Kun hän sai tietää, että kansa oli miehittänyt poliisikamarin, oli hänestä kuin hän itse olisi istunut sen pöydän takana ja jakanut määräyksiä, joita kadunkulmiin naulattiin. Hän pukeutui punaiseen, röijy hänellä oli itsellään ja hameen hän sai lainaksi eräältä ystävättäreltään. Hän liikkui päivät päästään Rautatien-torilla, kuunteli kiihoittavien kansanpuhujien sanoja ja odotti joka hetki ensimmäistä tuliluikkua tuprahtavaksi.

Eräänä aamuna puhui suutari. Jaana oli tunkeutunut aivan puhujalavan läheisyyteen. Suutari pauhasi sorrosta ja herrojen väkivallasta. Äkkiä katkesi häneltä ajatuksen juoksu ja hän jäi avuttomana eteensä tuijottamaan.

Silloin sattuivat hänen silmänsä Jaanaan.

—Tuossakin seisoo yksi väkivallan uhri, hän huusi.

Hän osoitti Jaanaa sormellaan ja kertoi parilla sanalla hänen onnettomuutensa. Kaikki katsoivat Jaanaan. Tämä oli karahtanut tulipunaiseksi. Häntä hävetti niin, ettei hän tahtonut voida pysyä paikoillaan. Kuinka suutari saattoikaan? Miksi ei häneltä ensin kysyty, tahtoiko hän onnettomuuksineen tulla yleisen huomion esineeksi?

Mutta suutari oli taas päässyt alkuun ja jatkoi kasvavalla intohimolla puhettaan. Hän puhui marttyyreistä. Silloin kohosi Jaanan pää. Epäilemättä oli hänkin marttyyri. Se ei ollut mikään häpeä, jonka tähden tarvitsi punastua. Kunnia se oli, suurin mikä voi ihmisen osaksi tulla. Marttyyrit valmistivat tietä tuhansille.

Hän tunsu, että kivi putosi hänen sydämeltään.

Ennen aavistamaton valkeus täytti hänet. Hän ei ollut siis turhaan kärsinyt, hänenkin huolensa ja huokauksensa olivat siis osana siinä pilvenpiirtävässä tuskan vuorena, joka nyt vyöryisi maailman

mahtavien päiden ylitse. Miksi ei hän ollut enempi kärsinyt? Sitä suurempana olisi kostonpäivä nyt koittava hänelle.

Ja Jaana meni sinä iltana kotiinsa silmät säkenöivinä ja povi paisuvana uusien surujen ja itkujen hämärästä ikävöimisestä. Kaikki hän tahtoi kestää, kaikki kärsiä, jos se jollakin tavalla voisi olla onneksi kansan tuomiopäivälle ja tulevaisen vanhurskaalle vihalle.

Eräs seppä, johon hän Rautatien-torilla oli tutustunut, saattoi häntä. He istuivat yhdessä ja pakinoivat innostuneina myöhään yöhön. Seppä oli, samoin kuin Jaana tietämättään, anarkisti. Heidän tuumansa kävivät yhteen ja kun heidän vihdoin piti puoli-yön aikana erota, he löivät lujasti ja toverillisesti kättä toisilleen.

—Huomenna siis, sanoi seppä.

—Huomenna, sanoi Jaana.

Mutta samalla muisti seppä, ettei hänellä oikeastaan enää mitään majapaikkaa ollutkaan. Juuri vähän ennen lakkoviikon alkamista olivat pomot hänet kortteeristaan karkoittaneet, sillä kekseliäällä perustelulla muka, ettei hän ollut maksanut asuntovuokraansa. Kun pomot taas jollakin toisella yhtä rikkiviisaalla tekosyyllä olivat hänet konepajasta jo aikoja sitten erottaneet, ei hän ollut tullut vuokranneeksi uuttakaan asuntoa, vaan oli viettänyt yön siellä, toisen täällä, tullen etupäässä toimeen vain omien suurten ajatustensa antimilla.

—Täytyy kärsiä vakaumuksensa tähden, sanoi seppä.

Se oli Jaanan mielestä kerrassaan sankarillista ja hän tarjosi heti sepälle yösijan omassa kamarissaan.

Seuraavana päivänä sanottiin, että lakon tuli päättyä. Se oli Jaanan mielestä tuiki käsittämätöntä. Päättyä? Miksi? Kaikkihan oli vasta alussa.

Sanottiin, että herrat olivat saaneet eräitä lakeja ja oikeuksia. Ne eivät Jaanaa liikuttaneet. Eihän proletariaatti ollut vielä saanut mitään. Oliko katkaistu kaulaa vielä yhdeltäkään möhömahalta?

Seppä selitti hänelle, että herrat olivat pettäneet kansan asian. Lakkoa oli jatkettava. Kukaan ei saanut mennä työhön.

—Minä en ainakaan mene, hän sanoi.

—Enkä minä, vakuutti Jaana.

—Yksimielisyys on proletariaatin voima, selitti seppä. Mutta onko sinulla jotakin suuhun pantavata?

Jaana haki esiin, mitä hänellä oli. Seppä söi hyvällä ruokahalulla.

—Ei sinulla ryyppyä ole? hän kysyi.

Ei ollut Jaanalla.

Se oli suuri vahinko sepän mielestä. Ryyppy olisi ikäänkuin kirkastanut luontoa ja lisännyt heidän toverillista mielialaansa.

—Herrat ovat sulkeneet kapakat, hän sanoi, ettei proletariaatti tulisi tietoisuuteen omasta voimastaan.

He lähtivät molemmat yhdessä kävelemään. He näkivät senaatintorilla jaettavan joitakin lappuja joita vallasväki riemuiten näytteli toisilleen. He näkivät vanhojen herrojen itkevän ilosta ja nuorten poikien huutavan ja hurraavan kadunkulmissa.

Sanottiin, että Suomi oli saanut takaisin valtiollisen itsenäisyytensä.

Mitä se heitä liikutti? He eivät tunteneet asemansa vähääkään entisestä parantuneen.

Torilla he tapasivat suutarin.

—Lakko täytyy nyt lopettaa, hän sanoi.

He eivät voineet uskoa korviaan.

—Se on keskuskomitean käsky, selitti suutari. Ja toisakseen, me olemme saaneet kaikki, mikä tällä hetkellä on ollut mahdollista.

—Mitä me olemme saaneet?

Jaana ja seppä korottivat ääntään uhkaavasti.

—Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, selitti suutari. Äänestyslippu on nyt se ase, jolla me tulemme maan valloittamaan.

Hän meni menojaan. Mutta Jaana ja seppä katsoivat toisiinsa tyytymättöminä.

—Suutari on liitossa herrojen kanssa, sanoi seppä vihdoin.

—Hän ei ole mikään oikea toveri, lisäsi Jaana.

Unioninkadulla tuli maisteri Pouttu heitä vastaan. Hän tervehti ystävällisesti.

—Me olemme voittaneet! hän huusi ohimennen.

Te olette voittaneet, ajatteli Jaana. Kuitenkaan hän ei sanonut sitä.

Mutta he päättivät sepän kanssa, ettei vallankumous saanut jäädä tähän. Mikä oli onnistunut kerran, onnistuisi toisenkin kerran. Mutta silloin ei ollut päästettävä herroja asioita sotkemaan.

36.

—Kaikki herrat helvettiin, sanoi seppä.

—Pää poikki ja jalat jokeen, paransi Jaana.

He kaksi tunsivat olevansa oikeita tovereita.

He olivat täysin yksimielisiä siitä menettelytavasta, jota oli seurattava. Täytyi takoa niin kauan kuin rauta oli kuuma. Kerran oli heidänkin vuoronsa tuleva.

Seppä jäi sitten Jaanan luokse asumaan. He elivät niinkuin mies ja vaimo.

Kumpikaan heistä ei mennyt työhön. Mutta Jaanalla oli säästöjä ja he elivät jonkun aikaa molemmat niillä.

Seppä oli juoppo ja seuraa rakastava. Heidän kamarinsa tuli keskuksiksi monelle hengenheimoiselle vapaalle kansalaiselle, jotka eivät mitenkään voineet taipua lainalaisen yhteiskunnan orjuuttaviin ja kaikkea pyhää yksilöllisyyden tunnetta polkeviin ikeisiin. Jaana oli heidän kaikkien kuningattarensa.

Täällä ei ollut orja kukaan. Täällä vallitsi vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus. Kaikki oli yhteistä, niin Jaana kuin Jaanan rahat. Elettiin niinkuin viimeisten päivien pyhät ja toivottiin tuhatvuotisen valtakunnan suurta aamu-aurinkoa koittavaksi.

Oikeastaan heillä oli jo tuhatvuotinen valtakunta. Vahinko vaan, että se loppui samalla kuin Jaanan kassa. Heille ei jäänyt silloin elääkseen muuta kuin heidän oma suuri ajatuksensa, joka yhdisti heitä: tavaran tasaaminen.

Silläkin voi elää jonkun aikaa.

Mutta sitten sai järjestysvalta vihiä heistä, teki tutkimuksiaan, tuli eräisiin tuloksiin ja otti kiinni yhdestä apajasta koko kumppaniston.

Jaana pääsi pian takaisin vapaalle jalalle. Häntä vastaan ei mitään erikoisemmin raskauttavaa ilmestynyt. Toiset eivät olleet yhtä onnellisia ja jäivät edelleen niiden lujien lukkojen taakse, jotka poroporvarillinen yhteiskunta on keksinyt kaikkien todella vapaiden yksilöiden kiusaksi ja kauhistukseksi.

Jaana oli siis jälleen puilla paljailla. Hän sai kuitenkin paikan eräässä pienessä saunapahaisessa laitakaupungilla.

37.

Jaana eli nyt täydellistä henkistä kaksoiselämää.

Vankina ollessa olivat syvyyden lähteet läikähtäneet hänen sydämessään ja hän oli jälleen löytänyt lohdutuksen isiensä ja äitiensä uskonnosta. Mutta vankilan ulkopuolella kohtasi taas ajan kapinoitseva henki hänet, tarttui hänen tukkaansa ja pudisti, niin että hänen täytyi mennä myrskyn mukana ja seurata sitä hapset hajallaan.

Toisin päivin hän puki itsensä mustiin, toisin punaiseen.

Kun hänellä oli mustat päivänsä ja yönsä, hän luki raamattua, itki, kävi kirkossa, oli suurimman epätoivon partaalla, kunnes rauhan palmumetsät hiljaa alkoivat humista hänen korvissaan. Silloin hän voi myös joskus illalla ilmestyä vielä entisen opettajattarensa Signe-neidin luo, joka ei enää neiti ollutkaan, vaan maisteri Poutun onnellinen vaimo. Täällä hän tahtoi puhua talon emännän kanssa iankaikkisuuden asioista, istui usein myöhään yöhön ja lähti kyynel silmänurkassa, kiitellen ja kostellen ihmisten laupeutta ynnä sen Isän hyvyttä, joka asui heidän omisatunnoissaan.

Punaisina päivinä hän näki verta. Silloin hän vietti hurjaa ja epäsiiveellistä elämää, seurusteli vain yhteiskunnan pohjakerrosten kanssa ja takoi heidän kanssaan monta rohkeata ja mielenvikaista suunnitelmaa lainalaisen yhteiskuntajärjestyksen hävittämiseksi. Silloin hän uneksi vain vallankumousta, silloin pyörivät vain pääkallot hänen sielunsa silmien edessä, talot olivat hänelle vain sopivia painoja dynamiittipanosten päällä ja lyhtypatsaat hirsipuita. Silloin hän myös joskus ilmestyi tuttavansa suutarin perheeseen ja tahtoi keskustella siitä, mikä hänen mielessään paloi sammumattomana kalkkina.

Suutarista oli tullut tyyni sosialisti, samoin hänen vaimostaan. Joskus he voivat vielä innostua Jaanan kanssa vallankumouksesta, mutta mieluummin he puhuivat jostakin muusta. Vaimo, joka oli Jaanan kasvinkumppali, sai silloin tällöin tietoja kotipuolestaan. Täällä sai Jaana kuulla, että kauppias Luikarinen oli palannut vankeudesta ja että koko Lentuan kylä oli nimellisesti liittynyt sosialidemokraattiseen puoluejärjestykseen. Kerrottiinpa vielä, että siellä puuhattiin osuuskauppaakin. Mutta muuten olivat lentualaiset kaikki asetettuja anarkisteja eikä kauppias Luikarinen uskaltanut enää liikkua illoin ulkona, sen jälkeen kuin häntä vastaan eräänä pimeänä syys-yönä oli tehty epäonnistunut murhayritys.

Jaana kuunteli ahnaasti näitä tietoja. Hänellä oli monta tuttavaa Punaisessa kaartissa, vaikka hän itse ei ollut koskaan tullut sen naiskomppaniaan kirjoittautuneeksi.

Muuten hän lähti aina sangen tyytymättömänä suutarin perheen luota. Sen mieto vallankumouksellisuus ei miellyttänyt häntä. Hän olisi tahtonut seurustella jakopiinien ja sansculottien kera, tehdä Marat'n ja Robespierren sankaritöitä. Samoin, vaikka ei yhtä selvästi, hän tunsu myös mustina päivinänsä kaipaavansa jotakin muuta kuin sitä haaleata uskonnollisuutta ja ihmis-ystävyyttä, jota hänelle maisteri Poutun perheessä tarjottiin. Abrahamin, Iisakin ja Jaakopin jumalaa hän kaipasi, kuluttavaa kuin tuli ja kiivasta kuin jalopeura. Hän halasi rikkoo toden teolla, mutta myöskin tulla toden teolla rangaistuksi.

Häntä ei miellyttänyt tämä penseä kaksinaisuus. Hän olisi tahtonut paljon jyrkempää ja leimuavampaa kaksinaisuutta. Kapinan, uhman ja syyllisyyden veriruskeita ruusuja hän ikävöi, mutta tuta myöskin kaikki katumuksen ja itsekidutuksen skorpionit ihossaan.

Ja sitten hän tahtoi, että lumivalkeat siivet kasvaisivat hänen selkäänsä ja hän leijailisi kautta ilman suoraan jehovan seitsemännen taivaan ihanuuteen.

Hän tahtoi sanalla sanoen oikeata taivasta ja oikeata helvettiä, juuri sellaisia, joiksi juutalaisten jumala ne oli luonut, eikä mitään niiden väärennettyjä, väljähtyneitä ja laimistuneita välimuotoja. Ja hän toivoi, että hän saisi esimaun niistä molemmista jo ennen kuolemaansa.

Kerran oli hänellä punainen päivänsä.

Tykit jyrisivät Viaporissa. Sanottiin, että proletariaatin hetki oli tullut.

Jaana ei sitä uskonut enää. Kuitenkin sykki hänen sydämensä kiivaasti, kun hän kuuli, että Punakaarti oli kutsuttu lippujensa alle.

Hän seisoj varhaisena aamuna Tähtitornin mäellä tiheässä kansanjoukossa. Päivä paistoi päälle peilitynten vetten ja salmien, joiden kahden puolen valkeat savupilvet tuprahtelivat. Luonnossa vallitsi syvä hiljaisuus. Päälinnoituksen temppelien kupoolit kimmelsivät pilvettömän taivaan alla, jonka laelta keskikesän nouseva aurinko säteili ruhtinaallisena yli ystävien ja vihollisten. Silloin tällöin putosi tykinluoti viheriöitsevien saarten väliin, jotka keinuivat kuvastavassa vedessä niinkuin kukitetut laivat taikka pitkät, lehtipurjeiset kirkkoveneet Suomen suurilla järvenselillä. Jokainen luoti, joka upposi

ulapalle, pystytti haudalleen huimaavan korkean ja kapean vesipatsaan. Jaanasta oli ensin kuin olisivat lapset käyneet leikkisotaa taikka iloinen talkooväki puhaltanut poskistaan summattoman suuria tupakkakiehkuroita.

Mutta yhtämittäinen jyrinä ilmassa täytti pian hänen sielunsa pyhällä vavistuksella. Jumalan lapset siellä kävivät sotaa, kuolon viikatemies siellä teki korjuutaan. Ja hänestä tuntui kuin hän olisi seisonut korkeampien voimien ympäröimänä, vaistomaisesti hän risti kätensä ja rukoili äänettömästi itsekseen: »Isä meidän, joka olet taivaassa.»

Kansanjoukko hänen ympärillään seisoivat mykkänä kuin kirkkomäellä. Tämä näky vaikutti heihin kuin jumalanpalvelus. Täytyi olla hyvin hiljaa, ettei häiritsisi sitä.

Mutta illalla muutti maisema luontoaan. Taivas oli pilvessä, teräsharmaat aallot löivät raskaasti rantamiin. Oli ilmestynyt ulapalle suuria sotalaivoja, joiden sivut välkkyivät väkevässä, sinertävässä valossa, jyristen ja salamoiden synkän pilven alta kohti kapinoitsevaa linnoitusta. Silloin loimottivat myös Jaanan silmät Tähtitornin mäellä. Ahnaasti, suu puoli-avoimena ja sieraimet levällään hän tuijotti tuohon häikäisevään valoviivaan, sininen tuli tunki hänen aivoihinsa ja oli kuin olisivat aavat aallot ja pitkät pilvenrannat yhtyneet hänen ylitsensä suureksi, kumisevaksi tyhjyydeksi, jossa pimeys oli syvyyden päällä, mutta jumalan henki jyrisi autioiden vetten päältä: »Tulkoon valkeus.»

Mutta valkeus ei tullutkaan.

Sanottiin seuraavana päivänä, että kapina oli kukistettu. Sitäkään ei Jaana uskonut enää. Hän eli yhtämittäisessä haltioitumisen tilassa eikä tiennyt enää itsekään, mikä hänen mielestään oli mahdollista, mikä mahdotonta.

Sinä päivänä hän kuitenkin puki itsensä mustiin. Illalla hän istui yksin kotonaan ja luki raamattua. Hänen eteensä sattui ensimmäisen Mooseksen kirjan kuudes luku.

»Ja tapahtui, koska ihmiset rupesivat lisääntymään maan päällä ja siittivät tyttäriä;

niin Jumalan pojat näkivät ihmisten tyttäret kauniiksi ja ottivat emänniksensä kaikesta kuin he valitsivat.

Silloin sanoi Herra: ei minun henkeni pidä nuhtelemaan ihmistä (sanan kautta) iankaikkisesti, sillä hän on liha; sentähden olkoon hänelle aikaa sata ja kaksikymmentä ajastaikaa. Siihen aikaan olivat sankarit maan päällä; ja myös sitte kuin Jumalan pojat makasivat ihmisten tyttärien kanssa ja he olivat siittäneet heille lapsia: nämä olivat valtiaat, ne muinen kuuluisat miehet.»——

Jaanan silmät loistivat kummallisesti.

Miksi ei ollut enää se aika? Miksi eivät Jumalan pojat enää tulleet ihmisten tyttärien luo?

Hän sulki kirjan ja rupesi hitaasti riisuutumaan. Mutta hänen poskensa hehkuivat hekkumallisella punalla ja hänen sydänalaansa viilsi niinkuin olisi tulinen rauta ratkonut hänen sisälmyksiään.

Jaanan asunto oli tähän aikaan eräässä laitakaupungin talon matalakattoisessa vinttikerroksessa.

Huonekaluston muodosti pääasiallisesti sänky, mutta se olikin sitä tilavampi, mahtavampi ja silmiinpistävämpi. Sängyn vastakkaisella seinällä oli suuri peili, jonka edessä hänen oli tapana iltatoalettinsa suorittaa.

Tällä kertaa hän teki sen tavallista perinpohjaisemmin.

Vaatekappale vaatekappaleelta paljastui hänen valkea, synnillinen ihonsa, kunnes hän seisoivat kokonaan alastomana. Hän peilaili itseään, kääntelihe, keikisteli, ojensi käsivartensa ilmaan, hymyili, ihastelihe ja astui askeleen eteenpäin. Taas hän astui toisen taaksepäin, pani käsivartensa niskaan, keinutteli lanteitaan, punnitsi rintojaan ja huomasi ne täysipainoisiksi. Hetki hetken perästä kului eikä Jaana muistanut levolle menoaan.

Huone valkeni vähitellen. Nouseva aurinko, jonka kultaiset säteet sattuivat tähänkin tomuiseen vinnin-ikkunaan, tapasi hänet vielä seisomasta kuvastimensa edessä ja omaa aistillista kauneuttaan imehtimästä.

Seuraavana päivänä hän pukeutui jälleen punaiseen.

Hän seiso i erään torin varrella ja näki väkijoukon estävän raitiotie-vaunun kulkemasta. Hän näki kunnallisen suojakaartin marssivan esiin aseet kädessä, kivien lentelevän, revolverien paukkuvan ja punakaartilaiden vastaavan tuleen.

Äkkiä huudettiin jostakin:

—Pois tieltä!

Jaana kurotti ahnaasti kaulaansa katukäytävältä. Hän näki syöksyvän esiin kymmenkunnan kivääreillä varustettua miestä, pysähtyvän, tähtäävän ja laukaisevan. Eräitä kunnalliskaartilaisia kaatui. Kansa puhkesi riemuhuutoihin.

—Pois tieltä! Meidän pojat ampuu.

Jaanakin huusi muiden mukana. Hän tuskin huomasi sitä itse. Hänen sieraimensa olivat laajentuneet huppeloivan hurmeen hajusta, maassa makaavien ruumiiden näky tenhosi hänen silmiään. Hän unohti, missä hän oli ja kuka hän oli, hän kuuli vain ympärillään paukkuvat laukaukset ja ymmärsi, että tässä tehtiin kuolemaa, että proletariaatin päivä oli koittanut ja tullut koston hetki veripurppurainen.

Uusi yhteislaukaus. Lisää kaatuneita ja haavoitettuja.

Kunnalliskaarti hajosi. Kiväärimiehet tekivät kokokäännöksen ja katosivat.

Kansanjoukossa katukäytävällä nähtiin myöskin eräs vanha, valkohapsinen herra, nuori nainen käsipuoleltaan. Se oli parooni Manfelt. Huolimatta tyttärensä estelyistä hän oli saapunut tänne. Maisteri Pouttu oli kunnalliskaartilaiden riveissä. Hän ei ollut kuitenkaan haavoittunut.

Parooni Manfelt oli poissa suunniltaan. Hän ei vielä jaksanut käsittää tätä. Koko tapaus oli hänestä niin järjetön, niin typerä, niin mielenvikainen, ettei sille ollut vertaa kansojen historiassa. Taistelivatko nyt Suomen kansalaiset keskenään? Nyt kun kaikki kerran oli saavutettu? Nyt kun Suomi oli saanut takaisin lainalaisen vapautensa ja ikivanhan itsenäisyytensä? Miksi nyt juuri panna kaikki alttiiksi? Miksi nyt juuri sekoittua Venäjän valtakunnan keskinäisiin kapinakysymyksiin? Eivätkö nuo ihmiset tieneet, että hallituksen sotajoukot olivat voittaneet ja että kaksipäinen kotkalippu jälleen liehui Viaporissa? Tahtoivatko he vartavasten valmistaa Venäjän armeijoille tilaisuuden tunkeutua rautaisena kiilana Suomen vasta toipuvaan yhteiskuntaruumiiseen?

Äkkiä hänen silmänsä pimenivät. Hänen sydäntään vihla i si niin, että hänen täytyi nopeasti painaa sitä kädellään.

Hän näki jotakin kuulumatonta.

Ruumiita hän oli nähnyt ennen, laukauksia hän oli kuullut ennen, seisonut sodassa hän oli ja katsonut silmiin kuolemaa. Mutta nyt näki hän jotakin, jota hän ei ollut vielä koskaan nähnyt eikä edes unissaan voinut uskoa mahdolliseksi.

Hän näki nuoren, pitkä-palmikkoisen naisen hypplevän kadulla ja potkivan kuolleita, maassa makaavia kunnalliskaartilaisia kasvoihin.

Se oli Jaana. Hän ei ollut voinut hillitä itseään enempää. Hän oli hullaantunut veren ja ruudin hajusta, koston hekkuma oli hänet haltioittanut, hän hyppeli, hän tanssi höyryävien ruumiiden kesken ja potki niitä kasvoihin, rintaan, kaikkialle, huutaen, huitoen, leimuten kuin lieska punaisessa puvussa.

Oli jotakin niin peljättävää, jotakin niin alkuaikaista ja metsänpetomaista tässä näyssä, että vanha parooni Manfelt horjahti ja tapasi avuttomana käsillään ilmaa. Hänestä oli kuin olisi hän nähnyt silmiensä edessä ilmi elävänä itse Baabelin porton ja lohikäärmeen, joka karkeloi riemuitsevaa kuolemantanssiaan tomuksi menevän maailman raunioilla.

Mutta tuo pitkä palmikko, joka häily i ilmassa? Eikö hän ollut nähnyt ennen sitä?

Välkähdykseltä muistui hänen mieleensä synkän suvun tarina, sen, jonka kohtalon ikuiset vallat olivat säätäneet käymään vääjäämättömään perikatoon. Eikö hän ollut nähnyt tuota naista kerran ennen eräässä laitakaupungin pahamaineisessa talossa, nuorena, arkana, säikkyvänä kuin hirvi? Eikö se ollut sama palmikko, joka oli laahannut maassa pitkin katua, silloin kun rääkäty nainen oli väkivaltaisesti viety vääran esivallan korjuuseen? Eikö tuo sama nainen ollut sitten pessyt ja hieronut häntä, istunut hänen talossaan, saanut osakseen siellä pelkkää hyvyttä sekä hänen että hänen tyttärensä puolelta? Hänkö nyt tanssi ruumiiden keskellä, viimeisen päivän vimmassaan, riemuitsevana, voitollisena? Olivatko kaikki taivaan kynttilät sammuneet ja auenneet syvyyden lähteet, purkaen

punaisesta kidastaan ennen tuntemattomia hirviöitä ja liskoeläimiä?

Mutta päivä paistoi keskikesän pilvettömältä taivaalta. Luonto ei ollut muuttanut muotoaan.

Siis oli ihminen itse muuttunut? Ja vanha parooni Manfelt kaatui paikalleen.

Hän oli saanut halvauksen, mutta hän eli vielä. Tytär puhkesi epätoivoiseen valitukseen.

—Isä kuolee! hän huusi. Apua! Apua!

Kukaan ei auttanut heitä ympärillä. Syvät rivit seisoivat synkkinä ja äänettöminä. Kuului joukosta vain joku karkea kiroussana.

—Lahtari p—le! lisäsi toinen. Auttakoon itseään!

Parooni Manfelt kuuli, mitä sanottiin. Hän avasi silmänsä ja katsoi suurella, surullisella silmäyksellä tytärtään. Hänestä oli kuin olisi koko tämä kansa ollut tuomittu perikatoon. Eikö se ollut itse heimonhengetär, joka tanssi teolla, raakana, punaisena, riihattomana, iloiten irtipääsystään, polkien kantapäänsä alle kukistuvan kultuuri-yhteiskunnan muodot, tavat ja siveyslait?

Hän tunsi, että hänen hetkensä oli tullut. Ja hän sulki silmänsä jälleen ja painoi valkean päänsä kovaan katukiveen.

Jaana ei karkeloinut enää. Hän oli äkkiä pysähtynyt, tullut tuntoihinsa ja hiipinyt pois raukeana, hiljaisena ja hervottomana.

Huudettiin:

—Kasakat tulevat!

Kansanjoukko hajosi kuin karja kaikkiin ilmansuuntiin.

39.

Jaana meni nyt nopeasti alaspäin.

Hänen vastustusvoimansa oli murtunut. Oli kuin olisi hänessä mennyt rikki jotakin. Hän puutui kuin puuksi vähitellen, vajosi välinpitämättömyyteen, typerään tylsyyteen, jossa eivät mitkään yksilölliset ajatukset ja tunteet enää menestyneet.

Näön vuoksi palveli hän vielä saunapahaisessaan.

Tylsästi hän täytti toimensa, tylsänä hän söi, joi ja meni levolle, joka ei aina ollut vain unta varten. Hänelle oli jo kaikki samantekevää. Ainoa, mikä vielä hiukan virkisti häntä, oli viina; hän nautti sitä joka päivä synkän sydäналansa vahvistukseksi.

Olisi ollut väärin sanoa, että hän kärsi enää. Hän ei ollut onneton eikä onnellinen. Hän ei toivonut mitään eikä enää surrut mitään. Hän eli päivästä päivään niinkuin eläin, vailla tietoa hyvästä ja pahasta, tyytyväisenä, kun sai lähimmät tarpeensa täytetyksi.

Eräänä myöhäisenä talvi-iltana tuli harvinainen vieras hänen saunaansa. Se oli se sama nuori näyttelijä, joka kerran oli näyttänyt olevansa toden teolla rakastunut häneen toisissa onnellisemmissä olosuhteissa. Näyttelijä oli nyt ollut pitkällä juomaretkellä. Siinä syy, miksi hän oli näin ala-arvoisen paikan valinnut hyväatekevälle kylvylleen.

Herra ei näkynyt enää muistavan häntä. Jaana muisti hänet hyvin, mutta ei sanonut mitään. Herra oli väsynyt, mutta virkistyi kuivattaessa ja teki ikäänkuin muodon vuoksi jonkun lähentelevän liikkeen.

Jaana käsitti sen heti todeksi. Mutta hänen vaatteensa olivat märät ja likaiset ja hän häpesi niitä. Hän pistäytyi sentähden toiseen huoneeseen hiukan pukeutumaan.

Kun hän palasi takasin, oli herra mennyt. Hän ei ollut viitsinyt odottaa Jaanaa, jättänyt vain juomarahan pöydänkummalle.

Jaana seiso, katsoi kummissaan eikä ymmärtänyt ensin ollenkaan. Mutta sitten hän suuttui, kirosi itseksensä ja pillahti pian täyttää kurkkua itkeä kallottamaan. Hän tunsi itsensä hyvin onnettomaksi.

Hän häpesi.

Hän oli herjattu, halveksittu. Hänestä ei välitetty enää. Häntä silitettiin päälle ja potkaistiin sitten niinkuin koiranpentua tuota tuonnemmaksi.

Saunassa ei ollut enää ketään. Herra oli ollut viimeinen vieras siellä.

Jaana itkeä kallotteli vielä kadulla. Hänen askeleensa horjahtelivat, sillä hän oli nauttinut tänään tavallista enemmän väkeviä. Satoi lunta. Hän kulki erään puiston läpi ja heittäysi vihdoin kinokseen istumaan.

Hän ei viitsinyt enää jatkaa toivotonta käyntiään. Tässä saisi hänen loppunsa tulla. Kinokseen hän kuolisi, kuupertuisi. Siitä korjatkoot.

Lumihiuteet putoilivat hänen kasvoilleen, sulivat ja kattoivat pian koko hänen ruumiinsa valkeaksi. Hän näki unta, että hän oli kuollut ja tullut taivaasen. Siellä oli paljon väkeä, hienoja herraspoikia ja tyttöjä, mutta myöskin talonpoikaisia, niiden seassa mummo. Jumala istui lempeänä ja aurinkoisena salin perällä. Jaana tahtoi juosta, langeta hänen jalkainsa juureen, kostuttaa ne itkullaan ja kuivata jälleen pitkällä suortuvillaan. Mutta mummo ei päästänyt häntä. Mummolla oli kädessään pitkä koivupiiska, jolla hän uhkasi Jaanaa.

—Sinä tottelematon tyttö! Mistä sinä tulet?

Jaana ei tiennyt, mitä sanoisi. Hän tunsu luvattomilta retkiltä tulevana. Mummo kävi kohti ja tahtoi piiskata häntä. Jaana pelkäsi, mutta häpesi vielä enemmän, että sen täytyi näin kaiken kansan ja itse isä-jumalan nähden tapahtua.

—Ei paljaan päälle, hän rukoili. Ei paljaan...

Hän heräsi siitä, että joku pudisteli häntä. Se oli eräs maalaispappi, joka sattumalta oli asioilla pääkaupungissa. Hän oli kulkenut puiston läpi ja nähnyt valkean vaimon kinoksessa kyyröttävän.

Hänen sanansa olivat lempeät ja Jaana kuunteli häntä. Hän lupasi hankkia yösjän hänelle ja Jaana tahtoi nousta. Mutta hän ei jaksanut enää. Papin täytyi nostaa hänet ylös ja taluttaa häntä.

Jaana tunsu itsensä täysin turvallisesti hänen käsipuolellaan. Ja kun hän lähemmin katsoi, oli hänestä kuin hän olisi nähnyt joskus ennen tuon hyväntekijänsä. Eikö se ollut hänen naapuripitäjänsä kirkkoherra kaukaa pohjan periltä, sama, joka kerran kauppiaan pirtissä oli kehoittanut laittamaan asevelvollisuus-kutsuntaan ja sitä ennen Herran pyhällä ehtoollisella hänen huulilleen kalkin ja rippileivän ojentanut?

Mutta hän oli liian väsynyt muistaakseen mitään enää sen selvempään. Tahdottomana hän antoi taluttaa itseään läpi yöllisen lumisateen, johon he molemmat kuin kaksi valkeuden viatonta enkeliä hävisivät.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JAANA RÖNTY ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the

user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or

unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we

do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.